

T.C.

AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ

ANABİLİM DALI YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KADININ SİYASAL KATILIMI VE CİNSİYET KOTA
UYGULAMASI: AYDIN İLİ ÖRNEĞİ**

Bade CEVİZ

Danışman

Doç. Dr. Tuncay Ercan SEPETCİOĞLU

T.C
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

2021-YL-019

KADININ SİYASAL KATILIMI VE CİNSİYET KOTA
UYGULAMASI: AYDIN İLİ ÖRNEĞİ

HAZIRLAYAN

Bade CEVİZ

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Tuncay Ercan SEPETCİOĞLU

AYDIN-2021

T.C
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

28 / 01/ 2021

Bade CEVİZ

ÖZET

KADININ SİYASAL KATILIMI VE CİNSİYET KOTA UYGULAMASI: AYDIN İLİ ÖRNEĞİ

Bade CEVİZ

Yüksek Lisans Tezi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Tuncay Ercan SEPETCİOĞLU

2021, XVIII + 121 sayfa

Kadınlar tarihin her döneminde, gerek büyük kitlesel hareketlerde gerek bireysel başkaldırılarda gerek etken ve edilgen ve toplumun yarısını oluşturan bir unsur olarak büyük roller üstlenmişlerdir. Bu üstlendikleri rollere kıyasla siyasi, ekonomik ve toplumsal karar alıcılık mevkiindeki etkinlikleri ise tartışmalıdır ve buralarda yeterince temsil edildikleri iddia edilemez. Temsildeki bu sorunun ana kaynağı, kadının içinde yer aldığı toplumsal yapı ve özellikle de ataerkilliktir. Kuşkusuz ataerkillik, kadınların sosyal ve ekonomik hayatta ve ayrıca siyasette de ikincil kalmasına neden olmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, kadınların toplumdaki yeri ve önemi her zaman tartışmaya açık bir konu olması sebebiyle, cinsiyete dayalı eşitsizliklerin siyasi partilerde benzer şekilde kurulup kurulmadığını ve bu eşitsizliklerin arkasındaki dinamiklerin siyasete eşit katılımı nasıl etkilediğini feminist kuram bağlamında açıklamaktır. Bu araştırmada, kadınların siyasi temsil ve katılımındaki rolünü istenilen noktaya taşımak için cinsiyet kota uygulaması incelenmiştir. Kadının 1935 yılında katıldığı ilk genel seçimlerden 2018 yılı son genel seçimlerine dek Aydın ili kadın milletvekilleri araştırılmıştır. Cinsiyet kota uygulamasının yaygınlaştığı 2000 yılı sonrası temel alınarak siyasi partilerin genel seçimlerindeki aday sıralamaları ile Aydın Büyükşehir ve farklı ilçelerinin kadın mahalle muhtarları incelenmiş, belediye meclis üyeleri ve belediye başkan adayları isim ve rakamsal olarak araştırılmış, erkek siyasi katılımcıların rakamsal verileri ile karşılaştırılmıştır. Araştırmanın bulguları doğrultusunda kadınların siyasi hayata katılımını artırmak için, toplumsal yaşamın her alanında kadınlar ve erkekler arasında eşitlik sağlanmasının ne denli önem arz ettiğine ve cinsiyet kota uygulamasının genel olarak değerlendirildiğinde kısa ve orta vadeli verim elde edilebilecek bir çözüm önerisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Toplumsal Cinsiyet, Siyasal Katılım, Aydın İli.

ABSTRACT

POLITICAL PARTICIPATION OF WOMEN AND GENDER QUOTA IMPLEMENTATION: THE CASE OF AYDIN CITY

Bade CEVİZ

Master Thesis, Department of Political Science and Public Administration

Thesis Advisor: Doç. Dr. Tuncay Ercan SEPETCİOĞLU

2021, XVIII + 121 pages

Women have assumed great roles in all periods of history, both in mass movements and individual rebellions, as an active and passive element that constitutes half of the society. Compared to their roles, their effectiveness in political, economic, social decision-making is controversial and it cannot be claimed that they are adequately represented there. The main source of this problem in representation is the social structure in which women are and especially patriarchy. Undoubtedly, patriarchy causes women to keep in background in social and economic life and also in politics.

The aim of the current study is to explain whether gender-based inequalities are similarly established in political parties and how the dynamics behind these inequalities affect equal participation in politics in the context of feminist theory as the role and importance of women in society is always a subject of discussion. In this study, gender quota application was examined in order to carry the role of women in political representation and participation to the desired point. Aydın Province women deputies were investigated from the first general elections in 1935 to the last general elections in 2018. The rankings of candidates in the general elections of political parties and the women local authorities of Aydın Metropolitan and different districts were examined, municipal council members and mayor candidates were searched numerically and compared with the numerical data of male political participants based on the widespread gender quota practice after 2000. In line with the findings of the study, it was concluded that it is important to ensure equality between women and men in all areas of social life and when the gender quota application is evaluated in general, it is a solution proposal that can achieve short and medium term efficiency in order to increase the participation of women in political life.

KEY WORDS: Gender, Political Participation, Aydın City.

ÖNSÖZ

Toplumun ortak paydaşı olan kadın, tarihin her döneminde siyasal, ekonomik ve sosyal alanlarda önemli roller oynamasına karşın bugün bu alanlarda yeterince temsil edildiğini söylemek pek mümkün değildir. Temsilde bu sorunun temel kaynağı, toplumsal yapı ve özellikle de ataerkilliktir. Ataerkil yapı kadının ikincil planda kalmasının ana sebebi olmakla birlikte, cinsiyet eşitsizliğine de yol açmaktadır. Bu eşitsizliğin en görünür noktalarından biri ise şüphesiz siyasettir ve şu da bir gerçektir ki kadının temsili eksikliği ya da yeterince temsil edilmemesi aynı zamanda bir demokrasi sorunudur.

Toplumsal cinsiyet rolleri, kadınların sosyal, ekonomik, politik ve diğer birçok alanda arka plana itilmesinde temel etkenlerdendir. Bu roller nedeniyle payına (genelde) ev işleri ve çocuk bakımını düşen kadın, zaman zaman eğitim hakkından, kariyer hayatından ve bireyselliğini yaşama özgürlüğünden mahrum kalır. Kadınların ekonomik ve siyasal yaşam gibi alanlara yeterince katılımının olmaması, kadın sorunlarının çözülmesini de zorlaştırmaktadır. Kaldı ki bir ülkenin kalkınma hızı büyük ölçüde eğitim, sağlık hizmetleri ve ekonomi gibi sosyal düzeni teşvik eden politikalarının ne ölçüde uygulanabileceğine ve toplumda cinsiyet eşitliğinin nasıl sağlandığına bağlıdır.

Kadının siyasete aktif katılımı önündeki engelleri irdeleyen ve bu engelleri aşma adına cinsiyet kota uygulamasının bir alternatif olarak uygulanabilirliğini sorgulamak amacıyla hazırlanan bu çalışmada desteğini ve bilgisini esirgemeyen danışman hocam Sayın Doç. Dr. Tuncay Ercan SEPETCİOĞLU'na teşekkür ederim. Yüksek Lisans eğitimim boyunca bilgilerinde istifade ettiğim değerli hocam Sayın Prof. Dr. Fatma Neval GENÇ ve bu alandaki kıymetli yayınları ile katkılarıyla hocam Sayın Prof. Dr. Saniye DEDEOĞLU'na teşekkürü borç bilirim. Ve elbette, her an desteklerini üzerimde hissettiğim sevgili ve çok değerli babam ve anneme sonsuz müteşekkirim.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
TABLolar	xiv
GÖRSELLER DİZİNİ.....	xv
GRAFİKLER DİZİNİ.....	xvi
HARİTALAR DİZİNİ	xvii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xviii
GİRİŞ.....	1
1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	7
1.1. Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Kavramları.....	7
1.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği.....	10
1.3. Toplumsal Cinsiyet Kuramları	12
1.4. Cinsiyet Ayrımcılığı	15
1.5. Anaerkillik ve Ataerkillik	18
1.6. Feminizm	21
1.7. Toplumsal Cinsiyetin Temsilinde Bir Kurum: Siyasal Katılım.....	26
2. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE TÜRK KADIN KİMLİĞİNİN DÖNÜŞÜMÜ	31
2.1. Tarihte Kadın	31
2.2. Türk Tarihinde Kadın	35
2.3. İslam ve Kadın	37
2.4. Osmanlı Döneminde Kadın.....	40
2.5. Cumhuriyet Döneminde Kadın	52
3. SİYASAL KATILIM VE CİNSİYET İLİŞKİSİ.....	60

3.1. Siyasal Katılımda Cinsiyet Eşitsizliği.....	60
3.2. Siyasette Kadın Algısı.....	61
3.3. Kadın ve Siyasi Kariyer: Engeller ve Kısıtlamalar.....	63
3.4. Siyasal Katılımda Cam Tavan Sendromu.....	67
3.5. Bir Yeni Alternatif: Cinsiyet Kota Uygulaması.....	70
3.6. Aydın İlinde Kadının Siyasal Katılımı.....	81
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	95
KAYNAKLAR.....	100
ÖZGEÇMİŞ.....	121

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 3.1.: 2014 Efeler, Kuşadası ve Nazilli Belediye Meclisleri Kadın ve Erkek Üye Sayıları	82
Tablo 3.2.: 2019 Aydın Büyükşehir, Buharkent, Efeler, Germencik, İncirliova, Kuşadası ve Sultanhisar Belediye Meclisleri Kadın ve Erkek Üye Sayıları	83
Tablo 3.3.: 2004, 2009, 2014 ve 2019 yılları Aydın Belediye Başkan Adayları.....	85
Tablo 3.4.: 2004, 2009, 2014 ve 2019 yılları Çine Belediye Başkan Adayları	86
Tablo 3.5.: 2004, 2009, 2014 ve 2019 yılları Kuşadası Belediye Başkan Adayları.....	87
Tablo 3.6.: 2004, 2009, 2014 ve 2019 yılları Nazilli Belediye Başkan Adayları.....	88
Tablo 3.7.: 2004, 2009, 2014 ve 2019 yılları Söke Belediye Başkan Adayları.....	89
Tablo 3.8.: Türkiye’de Parlamentoda Cinsiyete Göre Temsil Oranları.....	90
Tablo 3.9.: 1 Kasım 2015 Seçimi Aydın Aday Sıralamaları	91
Tablo 3.10.: 24 Haziran 2018 Seçimi Aydın Aday Sıralamaları	93

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel 2.1.: Orta Çağ Cadı Avı	34
Görsel 2.2.: Osmanlı'da Kadın Hareketleri ve İlk Feminist Örgüt.....	52
Görsel 2.3.: Seçme ve Seçilme Hakkı, 1934	59
Görsel 2.4.: Gül Esin Hanım: Aydın İlk Kadın Muhtar	59

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 3.1.: Ulusal Hükümetlerde Kadın Bakan Oranı (2019).....	80
Grafik 3.2.: Ulusal Meclislerde Kadın Milletvekili Oranı (2019).....	81

HARİTALAR DİZİNİ

Harita 3.1.: Cinsiyet Kotası Olan Ülkeler.....	78
--	----

KISALTMALAR DİZİNİ

a.s.v.	: Selam ve Salat Onun Üzerine Olsun
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
BĞMSZ	: Bağımsız
BTP	: Bağımsız Türkiye Partisi
CEDAW	: Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilme Sözleşmesi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DP	: Demokrat Parti
DSP	: Demokratik Sol Parti
DYP	: Doğru Yol Partisi
HEPAR	: Hak ve Eşitlik Partisi
İP	: İşçi Partisi
KA-DER	: Kadın Adayları Destekleme Derneği
KAGİDER	: Kadın Girişimciler Derneği
KASAİD	: Kadının Sosyal Hayatını Araştırma ve İnceleme Derneği
KSGM	: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
M.Ö.	: Milattan Önce
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
SAADET	: Saadet Partisi
SHP	: Sosyaldemokrat Halkçı Parti
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TKP	: Türkiye Komünist Partisi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSİAD	: Türkiye Sanayici ve İş İnsanları Derneği
VATAN	: Vatan Partisi
vd.	: Ve diğerleri

GİRİŞ

Toplumun sosyo-ekonomik ve kültürel özellikleri, sosyal normları ve eğitim durumu gibi birçok etken kadının toplumdaki yerini belirlemede önemli faktörlerdir. Bireyin dâhil olduğu toplumsal yapıya bağlı olarak çalışma yaşamında, üretimde, eğitim sektöründe, siyaset gibi birçok alanda kadınların (özellikle ataerkil toplumlarda) erkeklerin gerisinde kaldığı görülmektedir. Oysaki tarihin her döneminde kadınlar, toplumun bir parçası ve sosyal yaşamın bir paydaşı olarak (ev kadınlığı ve çocukları yetiştiren bir birey olmanın çok ötesinde) olayların içinde aktif olarak yer almış, erkeklerle birlikte toplumun temelini oluşturmuşlardır. Kadınların topluma aktif olarak dâhil olabilmeleri için birey olarak kabul edilmeleri, iş hayatında aktif rol almaları, eşit eğitim şartlarına sahip olmaları gerekmektedir. Ataerkil yapının değiştirilmesi, sosyal ve aile içi şiddet sorununun çözülmesi, cinsiyet farklılıklarının ortadan kaldırılması ve bu yönde kapsamlı politikaların üretilmesi, uygulanması ve bunların sürdürülebilir olması da elzemdir.

Kadinsız insan toplumu olmadığı gibi dünya nüfusunun yarısını kadınların oluşturduğu da bir gerçektir. Kadınların sosyal statüsünün, üretimdeki pozisyonlarının ve ayrıca siyasetteki yerinin erkeklerle eşit olmadığı toplumların eşitlikçi, paylaşımcı ve demokratik olduğu söylenemez. Bu nedenle kadınlar için ortaya konan eşit haklar, aynı zamanda insan haklarının o toplumda düzgün bir şekilde tanındığı anlamına da gelir. Nitekim devlet, vatandaşları arasında her türlü fırsat eşitliğini sağlamakla yükümlüdür. Ve işte bundan dolayı günümüzde kadınların karar alma mekanizmalarındaki yoğunluğunun ve etkisinin nasıl artırılacağı kapsamlı olarak ele alınmalıdır. Siyasetin eril yapısı, ataerkil düzen ve toplumsal cinsiyet rolleri gibi kadının siyasete aktif katılımı önünde engel teşkil eden unsurların nasıl üstesinden gelineceği sorunsalı, toplumların gündemindeki yerini almaya geç de olsa başlamıştır. Gecikmeyle başlanmış olsa da kadına yönelik olumlu gelişmeler ardı ardına gelmiş, demokrasiyi özümseyen, insan hakları sorunlarını en aza indirmeyi başaran, ekonomik refah sağlayan ve toplumsal cinsiyet eşitliğinde ilerleyen ülkelerin deneyimleri örnek olmuş, gelişmekte olan ülkelerdeki kadınların öncülüğünü yapmıştır.

Toplumsal rollerin oluşumunda erkekler ve kadınlar arasındaki biyolojik farklılıklar büyük etkindir; ancak asıl mesele toplumda var olan kültürel yapıdır. İşte bu yüzden, tarih boyunca kadınların siyasal katılımı önündeki en büyük engel, toplumdaki ataerkil anlayış olmuştur. Ve ne var ki ataerkil bir toplumda, hatta genel olarak ataerkil bir dünyada yaşıyoruz.

Bunun sonucunda ataerkil toplumsal yapı kadınların ikincil kalmasına neden olmaktadır. Hâlbuki kadınlar tarihin her döneminde önemli roller oynamış, sosyal yaşamın vazgeçilmez bir parçası olmuşlardır. Fakat topluluk yapıları kadınların yaşam koşullarını ve standartlarını doğrudan etkiler. Türkiye gibi ataerkil yapılardaki toplumlarda kadınlar için uygun olan rol aile rolleri olmuştur. Erkek, devleti kuran ve yöneten taraftaki kamu zihnini temsil ederken, kadın özel alanla sınırlıdır. Kadınlar ekonomik yaşamda, eğitim yaşamında, çeşitli meslek gruplarına katılımda, kısacası yaşamın her aşamasında cinsiyet ayrımcılığına maruz kalmaktadır.

Genel anlayış, toplumsal işbölümü çerçevesinde, erkeklerin kamusal alandaki işlerle uğraşması kadınların ise ev içi alanda sorumluluklar üstlenmesidir. Bu işbölümü, toplumsal cinsiyet kavramının ortaya çıkmasına da yol açmıştır. Oysaki toplumun refahı ve gelişimi kadınların topluma aktif katılımıyla da doğrudan bağlantılıdır. Bu aktif katılım eksikliği, ekonomik ve sosyal alanlarda olduğu gibi bu zincirleme etkileşim siyasal alanda da kendini göstermektedir. Siyasal alanda aktif bir rol oynayamayan kadınların, siyasetteki temsili noktasında da bu yüzden sorunlar yaşanmaktadır. Şu bir gerçektir ki siyasal katılım, demokratik sistemin en önemli unsurlarından biridir ve siyasal katılım yoluyla vatandaşlar, siyasal sisteme karşı durumlarını, tutumlarını ve davranışlarını açıklarlar. Bugün, toplumdaki demokrasinin gücü ve sürdürülebilirliği, toplumdaki her kesimin karar alma sürecine dâhil edilmesiyle mümkündür ve kadınlar bu güçten yoksundurlar.

Kadınların siyasal yaşamda temsili konusuna gereken önemin verilmediği bir gerçektir. Ancak modernleşen dünyada yasal olarak kadınlar hakkında bazı iyileştirmeler yapılmış olsa da bunlar yeterince uygulanmamıştır. Oysa kadınların siyasal yaşama aktif katılımlarının nedenleri; doğumıyla hak ettiği vatandaşlık haklarını kullanabilmek, parçası olduğu toplumda karar alma mekanizmalarına katılabilmek ve kendi hakkını savunabilmektir. Kaldı ki modern toplumun demokrasi koşullarından biri de eşitlik ilkesidir ve eşitlik oluşturma adına zaman zaman “pozitif ayrımcılık” kavramına sarılmaktadır. Günümüz dünyasında eşitlik ilkesine uygun olarak, kadınları erkeklerle eşit şartlara getirmek için pozitif ayrımcılık adına özel önlemler alınmaktadır. Zaten eşitlik ilkesinin algısı ilerleyen ve gelişen dünyada değişen perspektiflerle, tabularından çıkmaya çalışan sosyal düzenlerle de evrilmektedir.

Eşitlik ilkesi ve mücadelesi demokrasinin değerlerinden biridir. Bunun sonucunda kadınların sosyal yaşamın her alanına katılımı, erkekler ve kadınlar arasında eşitliğin sağlanması açısından önemlidir. Erkek egemen anlayışından dolayı, kadınlar uzun yıllar

boyunca sosyal yaşamın her alanında erkeklerle eşit haklar için mücadele etmektedirler. Kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olma mücadelesi dünyada 19. yüzyılda başlamıştır ve günümüzde kadın ve erkek eşitliğinin özellikle yasal düzlemde hayli yol aldığı söylenebilir. Kadınların oy kullanma ve seçilme hakkını elde etmelerinin nicel bir anlamı vardır. Ne yazık ki toplumda devam eden veya sürdürülen toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle, kadınlar toplumun tüm alanlarında dezavantajlılardır ve kendilerine biçilen rollerin dışında hareket etmeleri engellenir. İşte bu yüzden, toplumun kadınlara dayattığı roller kadının birçok alandan uzaklaşmasına neden olmuştur. Sonuç olarak, siyasal alan erkek egemen bir karakter kazanır ve kadınlar kendileri için belirlenen alanda yaşamak ve sosyal ve politik yaşamda engellerle karşılaşmak zorundadır. Oysaki birey kavramı hem kadınları hem de erkekleri aynı ölçüde kapsayan bir kavram olarak kabul edilir. Bu şekilde, her iki cinse eşit şekilde yaklaşmak ve değerlendirmek mümkündür.

Kadın olarak değer bulma ve kabul etme çabası bitmemiş bir mücadeledir. Sadece kadınlar için değil bu mücadele toplum için bir zorunluluktur. Çünkü bir ülkedeki kalkınma göstergesi, ülkenin eğitim, sağlık ve ekonomi gibi sosyal düzeni sağlayan politikalarının ne ölçüde uygulanabileceği kadar, aynı zamanda toplumda cinsiyet eşitliğinin ne derece sağlandığı ile de büyük ölçüde ilişkilidir ve cinsiyet eşitsizliğinin en göze batan alanlarından biri de siyasettir. Zira kadınların temsil krizi demokrasinin de krizidir. Kadınların siyasal katılımının yetersiz olması, kadınların temsilini ve kadınlar temelinde sorunları çözmeyi zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye’de de kadının sosyal, ekonomik ve siyasal yaşamda temsili noktasında sorunlar bulunmakta, bu temsilin istenilen noktaya ulaşması yönünde gerekli politikaların üretilmesinde yetersizlik göze çarpmaktadır. Türkiye’de kadınların siyasal alanda temsiliyle ilgili sorunlar incelendiğinde, ülkedeki sosyo-ekonomik ve kültürel yapı dikkat çekmektedir. Aile, eğitim, fırsat eşitliği algısı, bireye biçilen rol gibi birçok unsur kadınların bu alana katılımını engelleyen etmenlerdendir.

Cinsiyetler arasında sosyal, ekonomik ve siyasal ayrımlar mevcuttur ve bu ayrımların hemen tamamı toplumun kültürel yapısından kaynaklanmaktadır. Örneğin Türk kültüründe kadın, “saçı uzun aklı kısa” iken, erkek “devlet oğul, mal tahıl, mülk değirmen” deyiminde olduğu üzere “devlet” mertebesindedir. “Oğlan doğuran” övünürken, “kız doğuran” dövünür; az konuşan erkek ağır başlıyken, az konuşan kadın ise soğuk ve kibirli; eli açık erkek ailesinden hiçbir şey esirgemeyen kişiyyken, eli açık kadın ise “har vurup harman savuran”dır. Bu ve benzeri birçok örnek genellendiğinde, erkeğe yapılan benzetmeler çoğunlukla erkeği

“üst, yönetici” konumuyla bağdaştırırken, kadına yapılan benzetmeler kadının “yönetilmesi gereken” olduğu üzerinedir. Bu denli ikincil plana itilen, toplumdaki rolleri kalın çizgilerle çizilen, sınırlandırılan ve o sınırların dışına çıkması engellenen kadın doğal olarak, karar verme mekanizmalarında da hak ettiği yeri alamamaktadır. Ve bu mekanizmalarda yer alamadıkça sınırlarından daha da bir çıkamaz hale gelmektedir. Bu yüzlerce yıldır devam eden bir kısır döngüdür sadece. “*Kadının Siyasal Katılımı ve Cinsiyet Kota Uygulaması: Aydın İli Örneği*” başlıklı bu çalışmada, Türkiye’de kadınların siyasal yaşama etkin bir biçimde dâhil olması önünde var olan engeller bu yüzden irdelenmiş ve bu engellere “cinsiyet kotası”nın bir çözüm yolu olarak önerilip önerilemeyeceği hususu ele alınmıştır.

Türk siyasal kültüründe kadınların siyasal katılımının istenilen düzeyde olmaması toplumsal temsil, demokrasi algısı ve işleyişi ve sosyal kurumlar açısından irdelenmesi gereken bir problemdir ve bu problem bu çalışmada feminist yaklaşımla ele alınmıştır. Cinsiyetler arası eşitliğin sağlanabilmesi ve kadının siyasal katılımının istenilen seviyeye gelebilmesi için bu çalışmada cinsiyet kotası bir çözüm önerisi olarak sunulmaktadır. Fakat cinsiyet kotası geçici bir önlemdir ve bu yüzden “Cinsiyet kotası bir alternatif olarak yeterli ve pratik bir çözüm müdür?” ve “Ataerkillik olgusu göz önüne alınmadan cinsiyet kotasının yeterli bir çözüm olduğu iddia edilebilir mi?” sorunsalı hala geçerliliğini korumaktadır. Kadının siyasete etkin katılımının önündeki etkenler ele alınırken bu problemi çözmek açısından cinsiyet kota uygulaması feminist kuramsal yaklaşımla irdelenmiştir.

Bu çalışmanın ilk taslağında, kadına toplumda biçilen rollerin neler olduğunun ve siyasal kültürde kadın kimliği olgusunun irdelenmesi tasarlanmıştır. Türkiye’nin ilk kadın muhtarını seçen, hatta bir kadın siyasi parti başkanı dahi çıkartan ve hâlihazırdaki büyükşehir belediye başkanının da bir kadın olduğu bir kentin, yani Aydın ilinin böylesine bir çalışma için cazip ve hayli ilginç veriler sunan bir yerleşim yeri olduğu düşünülmüş ve Aydın’ın gelmiş geçmiş kadın siyasetçileriyle ve günümüzdeki siyasi partilerin kadın kollarıyla gerçekleşecek görüşmeleri de içeren bir alan araştırması planlanmıştır. Şüphesiz kadın ve siyasal katılım çalışmak için Aydın ili iyi bir alan zeminiydi. Ne yazık ki COVID-19 Küresel Salgını sebebiyle alan araştırmasının (gerek araştırmacı gerekse görüşülecek kimseler açısından) bir takım -haklı- çekinceleri olduğu için çalışmada değişikliğe gidilmiştir. Kadının siyasete etkin katılımının önündeki etkenler ele alınırken bu problemi çözmek açısından cinsiyet kota uygulaması feminist kuramsal yaklaşımla irdelenmiştir.

“Kadının Siyasal Katılımı ve Cinsiyet Kota Uygulaması: Aydın İli Örneği” başlığını taşıyan bu çalışmada, aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

- Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet nedir? Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ne ifade eder?
- Tarihsel süreç içerisinde kadın kimliğinin dönüşümü hangi evrelerden geçmiştir? İslamiyet öncesi ve sonrası kadının konumu nasıldır? Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde ne yönde dönüşümler gerçekleşmiştir?
- Siyasal katılım ve cinsiyet ilişkisi bağlamında siyasette kadın algısı nasıldır?
- Kadınların siyasi kariyer basamaklarında karşılaştıkları engeller ve kısıtlamalar nelerdir?
- Cinsiyet kota uygulaması, kadının siyasal temsili önündeki engelleri aşma noktasında bir alternatif olabilir mi?

Çalışmanın ilk bölümünde cinsiyetin biyolojik, toplumsal cinsiyetin ise kültürel olduğunu açıklamış, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini de politik, toplumsal ve ekonomik alanlarda cinsiyetlere yaklaşımlarıyla ele alınmıştır. Toplumsal cinsiyet kuramları, doğrudan ve dolaylı cinsiyet ayrımcılığı konularına literatür taraması yapılmıştır. Anaerkillik ve ataerkillik kavramlarını çeşitli kültürler ışığında irdelenmiştir. Sosyalist, radikal, liberal, Marksist feminizme toplumda ikincil konuma getirilen, eşitsiz ve sömürülen kadına ve ataerkillik kavramına farklı bakış açılarıyla değinilmiştir. Siyasal katılım kavramına cinsiyetler arası temsiliyette var olan eşitsizlik boyutları ile ele alınmıştır.

İkinci bölümde, Eski Çağ’dan başlamak üzere genel olarak kadının tarihi, Türk ve İslam tarihinde kadın, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerindeki kadın hareketleri ve tarihsel süreçleri içerisinde kadın kimliğinin dönüşümü ele alınmıştır. Bu bölümde kısaca, cinsiyetler arasında eşitsizliğe bakıldığında birçok ülkeden önce Türk kadınına seçme ve seçilme hakkı tanınmışken, günümüzde seçilmekten çok seçme hakkını kullanan Türk kadınının siyasal katılımındaki yetersizliğinin tarihsel serüveninin peşine düşülmüştür.

Üçüncü bölümde, siyasal katılımındaki cinsiyet eşitsizliği, siyasette var olan kadın algısı, kadınların yükselmesini önleyen nedenler ile cam tavan sendromu ve kadınların siyasal temsil ve katılımındaki rolünü arttırmak için kota uygulaması incelenmiştir. 2019 yılı ulusal hükümetlerde ve meclislerde kadın bakan ve milletvekili oranları karşılaştırılmıştır. Siyasette

ve siyasi partilerde var olan kadın algısı analiz edilmiş ve mevcut durum analizi yapılmıştır. Aydın ilinde kadının siyasal katılımını son iki yerel seçim olan 2014 ve 2019 yıllarında Çine, Didim, Efeler, Germencik, İncirliova, Kuşadası ve Nazilli ilçeleri kadın mahalle muhtarları ve parlamentoda kadının 1935 yılında katıldığı ilk genel seçimlerden 2018 yılı son genel seçimlere kadar kadın milletvekilleri araştırılmıştır. Bununla birlikte, siyasi partilerde gönüllü olarak cinsiyet kotası uygulamasının yaygınlaştığı 2000 yılı sonrası temel alınarak 2014 ve 2019 yıllarının Aydın Büyükşehir, Buharkent, Efeler, Germencik, İncirliova, Kuşadası, Nazilli ve Sultanhisar belediye meclisleri kadın ve erkek üye sayılarının karşılaştırılması yapılmıştır. 2004, 2009, 2014 ve 2019 yılları yerel seçimleri Aydın, Çine, Kuşadası, Nazilli ve Söke belediye başkan adayları ve ile birlikte 1 Kasım 2015 ve 24 Haziran 2018 genel seçimi Aydın aday sıralamaları isim ve rakamsal olarak araştırılmış, erkek siyasal katılımcıların rakamsal verileri ile karşılaştırılmıştır. Siyasal yaşamda kadınların yaşadığı sorunları ele alırken, kadınların siyasal katılımında yükselişinin önündeki engeller açıklığa kavuşturulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Kavramları

Toplumsal cinsiyet kavramı, kadın ve erkek biyolojik cinsiyet ayrımının tersine, toplumsal yaşamdaki konumları, fizyolojik farklılıkları, toplumsal rolleri, sorumlulukları, kültürel, sosyal ve psikolojik özellikleri, eşitlik ve eşitsizlik gibi geniş kapsamlı bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Cinsiyet ise, dişiliği ve erilliği ayırt eden biyolojik ve fiziksel olarak doğuştan gelen özelliklerin sonucunda ortaya çıkan bir kavramdır. İngilizcede toplumsal cinsiyet için “gender”, cinsiyet için “sex” kelimeleri kullanılmaktadır. Literatürdeki genel kullanımları ile “kadın” ve “erkek”, hem bireyin biyolojik cinsiyetini ifade ederken hem de toplumunun bireye atfettiği kadın ve erkek rollerini ifade eden kavramlardır. Ancak bu kavramların biyolojik anlamı ve sosyal anlamları birbirinden oldukça farklıdır (Vatandaş, 2007: 29-56).

Bir bebeğin kız ya da erkek doğuşu onun biyolojik cinsiyetidir. Toplumsal cinsiyet ise, bebeğin dünyaya gelişinden itibaren onun cinsiyetine göre aldığımız giysilerin renkleridir. Bebek erkek ise odasının mavi renge, bebek kız ise odasının pembe renge boyanmasıdır. Kız çocuk oyuncakları bebekler iken erkek çocuk oyuncaklarının arabalar olmasıdır. “*Elinin hamuruyla erkek işine karışma*”, “*Erkek dediğin ağlamaz*” gibi söylemlerin olduğu ne renk giyileceğinden, ne yapmamız gerektiğine, hangi oyuncaklar ile oynamamız, hangi meslek seçimlerinde bulunmamız gerektiğine kadar toplumdaki egemen algının dayatılarak tanımlandığı bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Dökmen, 2010).

Cinsiyet, sözlük anlamları olarak erkek ve dişi arasında ayırım yapmaya yardımcı olan bir yaratılış özelliği olarak ifade edilir. Yılmaz (2018: 56), cinsiyeti “*kadın ve erkek arasındaki evrensel biyolojik farklılıklar*” olarak tanımlamıştır. Cinsiyet, kişinin biyolojik cinsiyeti nedeniyle var olan demografik bir özelliktir (Dökmen, 2010: 20). Diğer bir deyişle cinsiyet, erkek veya kadın olarak bireylerin fizyolojik, biyolojik ve genetik özelliklerini ifade etmektedir (Yılmaz ve Zoğal, 2015: 6). Demirbilek (2007: 13) ise, cinsiyeti “*atfedilen bir statü, toplumdaki bireye atfedilen bir konum*” olarak değerlendirmiştir. Birey kendisine verilen bu statüye karşı herhangi bir kontrol gücüne sahip değildir.

Toplumsal cinsiyet, kadınlık ve erkeklik değerleri davranış kalıplarını ve bireysel sorumluluklarını temsil etmektedir (Yılmaz, 2018: 56). Ecevit’in (2011: 4) belirttiği gibi,

“toplumsal cinsiyet, kadınların ve erkeklerin sosyal ve kültürel tanımını, toplumların bu iki cinsiyeti farklılaştırma biçimlerini ve biyolojik cinsiyetin aksine onlara verdikleri sosyal rolleri tanımlamak için kullanılan bir kavram” dır. Toplumsal cinsiyet, erkeklerle kadınlar arasındaki ilişkileri vurgulamak ve işbölümünü belirlemek için hem erkeklerin hem de kadınların toplumdaki konumunu gösteren bir kavramdır. Cinsiyet temelli düşünceler, kadınların yaşamın her alanında rollerini ve ilişkilerini düzenleyen ve tüm sosyal yapılarda ve değerlerde kendilerini hissettiren ikili dünyayı ortaya koymaktadır (Koray, 2011: 16). Bu zihniyet erkekler ve kadınlar arasındaki hiyerarşik ilişkiler ağını tetikler. Toplumsal cinsiyet, ataerkil toplumsal yapı, toplumsal üretim sistemleri, toplumsal sınıf ve siyasi biçim ile doğrudan ilişkilidir (Savcı, 1999: 130).

Sosyolojik olarak toplumsal cinsiyet kavramı, sosyal olarak oluşturulmuş kadınlık ve erkeklik gruplarına atfedilen, çeşitli kültürlerde çeşitli biçimlerde tanımlanan, sosyal olarak kabul edilen yükümlülük ve davranışları belirten terimdir. Antropolojik açıdan, farklı toplumlarda cinsiyetle ilgili farklı rollerin tanımlandığı görülecektir. Örneğin, büyük şehirde doğmuş, büyümüş ve oranın kültürü ile yetiştirilmiş bir bireyden beklenen yaşam biçimleri ve rolleri ile küçük bir yerleşim yerinde doğmuş, büyümüş ve oranın kültürü ile yetişmiş bir kişinin yaşam biçimlerinin ve rollerinin aynı olması beklenemez (Kılıçaslan ve Işık, 2016).

Toplumsal cinsiyet kavramını ilk kez psikanalist Robert Stoller, “*Sex and Gender*” adlı kitabında kullanmıştır (Ecevit, 2011: 6). 1970’lerden bu yana yapılan cinsiyet çalışmalarında üç önemli adım kaydedilmiştir. İlk aşamada cinsiyet farklılıkları vurgulanmaktadır. İki cinsiyet arasındaki biyolojik farklılıkların cinsiyet farklılıklarının kaynağı olduğunu düşünmektedirler (Ecevit, 2011: 4). Bu açıdan, kadınların doğurganlığına karşılık erkeklerin fiziksel olarak büyük ve kaslı olması sonucunda kadınların çocuk bakımı yapması ve kadınların fiziksel güç gerektiren işlerde çalışmamasına yol açmıştır. Bununla birlikte, cinsiyetin kadınlara ve erkeklere dayattığı roller örneklerde olduğu gibi biyolojik farklılıklarla doğrudan açıklanamamaktadır. Örneğin, hosteslerin genellikle kadın ve pilotların ise genellikle erkek olması her iki cinsiyetin biyolojik farklılıkları ile açıklamak mümkün değildir. Sonucunda ikinci aşama geçilmiş ve öğrenilmiş cinsiyet rolleri ve sosyalleşme üzerinde durulmuştur. Toplumsal cinsiyet, belirli toplumsal düzenlemelerin bir ürünü olarak anlaşılmaktadır. Her ne kadar kadınlar öğretmenlik ya da hemşireliği kendilerine özgü bir meslek olarak görse de ve erkeklerde pilotluk yapsa da, koşullar ortadan kalktıkça erkeklerin başarılı olduğu mesleklerde kadınların da başarılı bir şekilde çalıştığını görebiliriz. Üçüncü

aşamada, toplumsal cinsiyetin tüm sosyal sistemlerde merkezi bir rolü olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle, ücretli iş, aile, siyaset, günlük yaşam, ekonomik kalkınma, hukuk, eğitim ve daha pek çok konudaki süreçlerin araştırılmasında toplumsal cinsiyet kullanılmıştır. Toplumsal cinsiyet hakkındaki düşüncelerin zaman içinde çevreden çevreye değiştiği kabul edilmektedir, bu nedenle kimlik araçları ve yaş, sınıf, etnik kimlik, fiziksel beceriler gibi diğer bakış açıları ile bağlantılı olarak anlamak doğru olacaktır. Kadınlar ve erkekler arasında; binlerce yıldır görevler, sorumluluklar, yetkiler ve kaynaklar cinsiyet bazında paylaşılmaktadır (Kılıçaslan ve Işık, 2016).

Cinsiyet bireyin doğuşu ile belirlenirken, toplumsal cinsiyet kişinin coğrafyada yaşadığı toplum ve kültür tarafından ortaya çıkarılır (Erzeybek, 2015: 4). Toplumsal cinsiyet, toplumun bireyi nasıl düşündüğü, nasıl algıladığı, kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklardan ziyade nasıl davranacağını ve nasıl gördüğünü anlatan bir kavramdır (Türk Tabipleri Birliği, 2008). Günlük yaşamda, çalışma yaşamında, ailede ve evlilik yaşamında kadın ve erkeklerin rollerinde ciddi değişiklikler gözlenmektedir (Ecevit, 2011). Bununla birlikte ailede cinsiyet temelinde işbölümü ve insanların aile üyeleri arasındaki hiyerarşik konumu ile bağlantılı olarak, bu tür faaliyetlerin üretim, üreme ve aile devamlılığı ile ilgili olarak gelir ve mevcut kaynaklar gibi eşitsiz dağılımı konusu tartışılmaktadır. Cinsiyet analizinin bu eşitsizliklerin belirlenmesi ve tanımlanmasında merkezi olduğu vurgulanmalıdır. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet, aile içi ve aile dışı kurumlardaki ilişkileri anlamak için önemli bir analitik araç olurken, bu ilişkilerin tanımlandığı anlamda da bir mihenk taşı haline gelmektedir (Dedeoğlu, 2000).

İnsanlar, topluma uyum sağlayabilmek ve toplum tarafından kabul görmek için toplumun onlara biçtiği bu farklı rolleri oynamak zorunda kalmaktadır. Erkekler eve para getiren kişi, aile babası, evin reisi gibi rolleri üstlenirken, kadınlar ev hanımlığı ve annelik gibi rollere uygun görülmektedir. Erkek hemen hemen her konuda söz söyleme hakkına sahipken kadın, erkek izin verdiği müddetçe söz hakkı olan bir varlık halindedir. Erkek ücretli bir işte çalışarak çeşitli kamusal ve sosyal alanlarda statü sahibi olurken kadın ekonomik olarak erkeğe bağımlı, ücretsiz aile içi işlerle meşgul olmaktadır. Ev içi işler ve ev ile ilgili verilmesi gereken kararlar konusunda kadınlar söz söyleyebilirken; parasal, satın alma gibi işlerde ve ev dışındaki ilişkileri belirleyen hallerde erkekler söz sahibidir (Eken, 2006: 252).

Bireylerin cinsiyete dayalı ayrımları bırakın toplumdan topluma tarihi dönemler arasında bile değişiklik göstermezken toplumsal cinsiyette durum böyle değildir. Toplumsal

cinsiyet kavramı insan icadıdır ve bu yüzden sürekli olarak farklılıklar gösterebilir (Yılmaz, 2018). Toplumsal cinsiyette erkek ve kadın arasındaki ayrımlar kültürel ve toplumsal değerlere göre belirlenmektedir. Birey, içinde yaşadığı toplum tarafından kendisine sunulan cinsiyetçi role göre hareket etmektedir. Kadın ve erkek, içinde yaşadığı toplumun istekleri doğrultusunda birer kadın ve erkek olurlar. Bireylerin toplumda uyum içinde yaşayabilmeleri için bu değerleri içselleştirmeleri son derece önem arz etmektedir. Bu değerlere uyum sağlanamadığı müddetçe toplumsal açıdan sapmalar meydana gelmiş olacak, bireyler toplumda kabul görmeyecek ve toplumdan dışlanacaktır (Yıldırım vd., 2017: 38).

1.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Tüm demokratik ülkelerin en yüksek ideallerinden biri, vatandaşları arasında eşitliği sağlamaktır, ancak dünyadaki hiçbir demokratik ülkede kadınların erkeklerle eşit hakları yoktur. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda, eşitliğin nasıl tanımlanacağı bir sorundur. Toplumsal eşitsizlik toplumun her sistemine yayılmış ve eşit fırsatlar sağlamanın imkânsız olabileceği görüşü de düşünülmektedir. Ancak erkeklere ve kadınlara sağlanan fırsatların eşit olduğu düşüncesi de mevcuttur. Bunun sebebi belki de kadının dezavantajları yeterince belirlenememesindedir. Erkeklerin ve kadınların önüne gelen tercihlerin, erkek egemenliği ile şekillenen bir toplumsal yaşamın ürünü olması nedeniyle erkek davranışları için daha uygun olabileceği de düşünülebilir. Örneğin, aynı ailede, eğitimde aynı fırsatlara sahip kız ve erkek çocuklarının meslek seçenekleri sadece eğitim fırsatlarını belirlemekle kalmayacaktır. Her ikisinin de öğretmenlik veya pilotluk mesleğini seçme şansına sahipse kesin bir fırsattan bahsetmek mümkün müdür? İki mesleğin toplumsal cinsiyet kalıplarına göre konumunun iki birey üzerinde farklı etkileri olacaktır. Bu açıdan bakıldığında, ayrım noktasında eşit şartlarda olduklarını söylemek yanıltıcıdır. Fırsat eşitliği, sonuçların eşitlenmesi yolunda gerekli fakat yeterli olmayan bir koşul olarak düşünülebilir. Kadınların eşit sonuçlar elde etmek için eşit fırsatlar kullanmasını beklemek, daha geniş perspektif göz önüne alındığında, sosyal normlar, tüm toplumsal yapı düzgün bir şekilde gelişene kadar gerçekçi olmayacaktır (Kılıçaslan ve Işık, 2016).

Genel olarak, cinsiyet eşitliğinin üç farklı kavramsal temsili olduğu görülmektedir. Birincisi, kadın ve erkeklerin aynı olduğu varsayımına dayanan eşitlik kavramıdır. Bu anlamda eşitlik, kadınları erkek gibi davranmaya zorlamaktadır. Kadın ve erkeklerin aynı olduğu varsayımına dayanan eşitlik yaklaşımını eleştirenler, cinsiyet eşitliği anlayışının erkekliğe bir norm olarak baktığına işaret etmektedirler. Bu eleştiriden yola çıkarak, kadın ve

erkek arasındaki farkı vurgulayan kavramsallaştırma, kadınların erkeklerden farklı olması nedeniyle kadınların farklı değerlendirilmesi gerektiğini öne sürmektedirler. Diğer bir deyişle, kadın ve erkeğin farklı katkılarına eşit olarak değer verilmelidir. Cinsiyet eşitliğini kavramsallaştırmaya yönelik üçüncü bir yaklaşımda, mevcut cinsiyet ilişkilerinin dönüştürülmesidir (Rees, 1998; Verloo, 2005; Walby, 2005 aktaran: Dedeoğlu, 2009). Cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik bu farklı yaklaşımlar, pratikte hangi yaklaşımın uygulanacağı ve devletin cinsiyet eşitliğini sağlamak için hangi yöntemi kullanacağı gibi sorunlara neden olmaktadır. Elbette, her üç yaklaşımın da cinsiyet eşitliğini sağlamak için kendi stratejileri ve vizyonları vardır. Ancak birbirinden farklı bu yaklaşımlar, genellikle zaman içinde eşit davranmadan, dolayısıyla cinsiyet rollerini değiştiren politikalara dönüşen bir silsile olarak karşılaşılmaktadır (Dedeoğlu, 2009: 47).

Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin (CEDAW) birinci maddesinde, *“siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel veya diğer alanlardaki kadın ve erkek eşitliğine dayanan insan haklarının ve temel özgürlüklerinin, medeni durumları fark etmeksizin kadınlara tanınması gerektiği”* ifade edilmektedir. Kadınların bahsi geçen bu haklardan faydalanamamalarına ya da bu hakları kullanırken engellenmelerine yol açan tüm hareket ve davranışlar, cinsiyete dayalı ayrımcılık, dışlanma ve kısıtlanma anlamına gelmektedir (KSGM, 2001). Toplumsal cinsiyette eşitlik ise, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından *“karar verme, seçme, fırsatları kullanma, kaynakların ayrılması, kullanılması ve hizmetleri elde etmede cinsiyete bağlı ayrımcılığın yapılmaması”* şeklinde açıklamıştır (Erzeybek, 2015: 7).

Toplumsal cinsiyete bağlı olarak ortaya çıkan eşitsizliklerden en çok kadın popülasyonu etkilenmektedir (KSGM, 2008a). Dünya nüfusunun neredeyse yarısını kadınlar oluşturmaktadır, ama ne toplumu temsil hakkında ne de toplumsal hizmetlerden yararlanmada erkeklerle eşit konumdadırlar (KA-DER, 2006: 7). Bu yüzden kadın-erkek eşitsizliği göz önünde bulundurulması gereken dünya çapında önemli bir sorundur. Hemen hemen her toplumda kadın ve erkek birbirinden farklı bireyler olarak görülür ve her ikisinin de kendilerine ait sorumlulukları, rolleri ve imkânları bulunmaktadır. Sonuçta bu farklılıklar, kaynaklara ulaşma ve fırsatları ele geçirmede iki cinsiyet arasında eşitsizliklerin ortaya çıkmasına neden olur (Türk Tabipleri Birliği, 2008).

Toplumun cinsiyet rollerine var olan bakış açısı, (özellikle geleneksel toplumlarda) cinsiyet eşitsizliğini kadının dezavantajına olacak şekilde beslemektedir. Ev içerisinde son

sözü (aile reisi olarak) hep erkeğin söylemesi ve kadının çoğu zaman yok sayılmasının yanında ev işçiliği, hasta, yaşlı ve çocuk bakımı gibi roller kadına yüklenirken, erkeğin kamusal ortam ve iş hayatına dâhil edilmesi cinsiyet eşitsizliğinin en temeldeki durumunu ortaya koymaktadır (Özmete ve Zubaroğlu Yanardağ, 2016: 92). Özmete ve Zubaroğlu Yanardağ (2016: 92) aynı çalışmasında, “*Bu geleneksel rol anlayışı, kadınların genellikle ev dışındaki aktif yaşama katılımlarını engellemekte ya da kadın işgücüne katıldığında bile onu “iki vardiya(hem işte hem evde)” çalışan bir birey konumuna sokmaktadır*” yorumunda bulunmuşlardır. Toplumsal cinsiyetin bireylere biçtiği rollerle alakalı olarak bu ayrımcılığın yanında kültürel açıdan kadına daha az değer verilmesi de ayrı bir sorundur. Mevcut olan bu durum kadının sağlığını ve yaşam şartlarını olumsuz etkilemektedir (Türk Tabipleri Birliği, 2008).

İçerisinde bulunduğumuz zaman diliminde kadının erkekle eşit haklara sahip olması insan haklarının vazgeçilmez olarak görüldüğü ülkelerde bir gerekliliktir. Bu ülkelerde; kültürel, sosyal, ekonomik ve siyasi hayata katılımı sağlanacak tüm haklardan kadınlar da erkekler ile eşit ölçüde yararlanmalıdır. Günümüzde bu düşüncenin; ülkelerin yasalarında, uluslararası sözleşmelerde ve uluslararası insan hakları belgelerinde yer almasına karşın, ülkelerin refah seviyeleri ne kadar artmış olursa olsun iş yaşamı, kültür, sağlık, eğitim gibi hayatın temel yapı taşlarında kadınlar için fırsat eşitliğinin gerçekleştirilemediği görülmektedir (KSGM, 2008b: 9).

Toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşmanın zor ve uzun bir süreç gerektireceği açıktır. Sadece geçmişte yaşanan mücadelelere bakıldığında bile, bu gerçek netleşir. Eşitsizliği insani değer yargılarına göre mahkûm etmek, onu ortadan kaldırmak için gerekli olanı yapmakla sonuçlanmaz. Eşitlik ve eşitsizliğin maddi koşullar üzerindeki etkisi, insani değerler üzerindeki yansımalarından daha az önemli değildir. Kadın ve erkek eşitsizliği de ekonomik düzenin temellerini oluşturmaktadır. Dolayısıyla eşitsizlik düzenin bir parçasıdır ve ortadan kaldırılma mücadelesi mevcut yapıya meydan okumayı zorunlu kılmaktadır (Kılıçaslan ve Işık, 2016).

1.3. Toplumsal Cinsiyet Kuramları

Sosyolojide yer alan toplumsal cinsiyet kavramı, artık hemen hemen her alanda karşımıza çıkmaktadır. Toplumlar tarafından kadın ve erkeklere farklı görev ve sorumlulukların yüklenmesi ile farklı kimlikler oluşturulmaktadır. Bu yüzden cinsiyet

ayrımcılığının yapılmadığı toplumların dünya üzerinde gözlemlenmesi oldukça zordur. Kültürel idealleri ortaya koyan toplumsal cinsiyet kavramı, erkekler ve kadınlar arasında sosyal açıdan bölünmelere yol açmaktadır. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarının ortaya çıkmasını her bir kuram farklı bir bakış açısı ile değerlendirmektedir. Bu sebepten dolayı toplumsal cinsiyet kavramının açıklanmasına yönelik farklı ve çeşitli kuramlar türemiştir (Kurtuluş, 2019).

Cinsiyet rollerini temel alarak oluşturulan ilk kuramlardan biri 'Psikanalitik Teoriler'dir. Sosyal bilimci Sigmund Freud tarafından oluşturulan bu teoride, cinsiyet kimliği ve cinsiyet rolleri geniş açılı olarak değerlendirilmektedir. Bu kuramda, yaklaşık üç yaşındaki çocukların cinsel organlarını fark etmeleri, fallik evresinin başlangıcı olarak nitelendirilmektedir. Bu yaştaki her iki cinsiyette, psikocinsel gelişimini fark etmektedir. Çocuklar penisin sadece erkek çocuklarda olduğunu anlamaktadırlar. Ayrıca bu evrede çocuklar farklı cinsteki ebeveynlerine karşı bazı duygular beslemektedirler. Çocukların olgunlaşması ile birlikte çocuklar, kendi cinsiyeti olan ebeveynlerle sorunu çözümlenmektedirler. Her iki cinsiyette bu dönemde aynı cins ebeveynin davranışlarını, tutumlarını ve karakteristik özelliklerini örnek almaktadırlar. Böylece çocuklarda cinsiyet kimlik oluşumu, cinsiyetler arası farklılıkları anlamasıyla başlayıp, olgunlaşma sürecinde aynı cins ebeveynle özleşmesi ile sona ermektedir. Sigmund Freud bu kuramında her iki cinsiyette anatomik olarak farklılıkların olduğunu nitelendirmesine rağmen, çocukların cinsiyet rolünün belirlenmesinde anne ve baba ile özdeşleşme sonucunda oluşabileceğini vurgulamaktadır (Özcan, 2012).

Toplumsal cinsiyet üzerine geliştirilmiş bir diğer kuram ise 'Bilişsel Gelişim Kuramı'dır. Kohlberg tarafından ortaya atılan bu teoride toplumsal cinsiyet gelişimi yaş ile bağdaştırılmakta, çocukların cinsiyet rolü kazanımında bilişsel süreç etkili olmaktadır. Bu kurama göre toplumsal cinsiyet rolü; cinsiyet etkileme, kararlılık ve değişmezlik süreçleri ile kazanılmaktadır. Cinsiyeti etkileme süreci; iki ile üç buçuk yaş arasında gerçekleşen, çocukların kız ya da erkek olduklarını yeni kavradıkları bir dönem olarak ifade edilmektedir. Bunun yanında cinsiyetin kararlılığı ve değişmez olması henüz kavranmamaktadır. Örneğin bu yaş grubundaki kız çocukları büyüyünce baba olacaklarını dile getirmektedirler. Cinsiyetin kararlılığı süreci; üç buçuk ile dört buçuk yaşları arasında bulunan çocuklarda cinsiyetin sürekliliğini anlamaya başladıkları dönem olarak nitelendirilmektedir. Ayrıca bu dönemde çocuklar fiziksel özelliklerinden etkilenmektedirler. Fiziksel görünümler çocukların bu

dönemde yargılarını etkilemektedir. Örneğin kız çocukları saçlarının kesilmesi durumunda erkek olacaklarını düşünebilmektedirler. Cinsiyet değişmezliği sürecinde ise; çocuklar her ne olursa olsun dış görünüşlerinin değişmeyeceği kanısına varıp artık cinsiyetlerine uygun davranışları sergilemektedirler. Kohlberg 'in kuramına göre, çocuklar bilişsel olarak olgunlaştıklarında kendilerini kız ya da erkek olarak sınıflandırmaktadır. Buldukları cinsel kimlikle birlikte, hangi sınıfta yer alıyorsa o sınıfa uygun olduğunu düşündükleri şekilde davranmaya çalışmaktadırlar (Zeyneloğlu, 2008). Bilişsel gelişim teorisine göre sadece biyoloji ve toplum değil bu kavramların çocuklar tarafından betimlenmesi ile birlikte toplumsal cinsiyet gelişimi gerçekleşmektedir. Çocukların kendisini doğru şekilde kız ve ya erkek olarak tanımlandırması toplumsal cinsiyet kimliğinin oluşmasında temel öge olarak karşımıza çıkmaktadır (Dökmen, 2010: 64-67).

Sosyal öğrenme, Bandura tarafından toplumsal cinsiyet üzerine oluşturulmuş bir diğer kuramdır. Bu teoriye göre iki farklı öğrenme süreci gerçekleşmektedir. İlk olarak edimsel koşullanma ile öğrenme şeklinde çocuklar, cinsiyetlerine göre uygun olan tutumlar sergilediklerinde bunların ödüllendirilmesine karşın hareketleri tekrarlamaya yönelmektedirler. Uygun olmayan tutumları sergilediklerinde ise bunların cezalandırılmasına karşı bir daha aynı hareketi tekrarlamadıkları görülmektedir. İkinci öğrenme şekli olan model almada ise çocuklar cinsiyet rollerini kazanırken kız çocukları genellikle annelerini, erkek çocukları babalarını taklit etmektedirler. Bu kurama göre öğrenme şekillerine bağlı olarak cinsiyet rolleri kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Bilişsel gelişim kuramına ters düşen sosyal öğrenme, sadece anne ve babanın davranışlarının taklit edilmesi ile değil, televizyon, kitap ve diğer iletişim araçları ile de gerçekleşmesi söz konusu olmaktadır. Özellikle televizyon gibi araçlar sayesinde çocuklar, sunulan modellerden cinsiyet rollerini öğrenmektedirler. Bu kurama göre çocuklar, pasif alıcı olarak anne ve babası ile davranışlarını biçimlendiren bireyler olarak görülmektedir (Günaydın, 2011).

Sandra Lipsitz Bern tarafından geliştirilen diğer bir kuram da 'Toplumsal Cinsiyet Kuramı'dır. Bu kuram temelinde sosyal öğrenme ve bilişsel gelişim görüşlerini barındırmaktadır. Çoğu kültürde kadın ve erkeklerin karakteristik özellikleri belirlenmiş, yapabileceği işler toplumsal ortamda tanımlanmıştır. Çocuklarda bu toplumsal ortam içerisinde kadın ve erkeklere özgü davranışları, gözlemleyerek değerlendirmektedir. Gelişen bir toplumsal cinsiyet şeması aracılığı ile çocuk, gelen bilgileri kendi anladığı şekilde kodlayarak öğrenmeye çalışmaktadırlar. Kurama göre, çocuk toplumsal alanda görev ve

sorumlulukları ayrılmış iki cinsiyet arasındaki temel farklılıkları anlayıp, kendi cinsiyeti ile ilgili bilgi edinerek bu doğrultuda davranış sergilemeye başlamaktadır. Toplumsal cinsiyet şema kuramındaki öğrenme süreci ile kız ve erkek çocuklar cinsiyet şeması oluşturarak, cinsiyete ait temel özellikleri tanımlarlar. Bu bağlamda şema bilişsel bir yapı olup, bireylerin algılarını organize etmektedir. Geliştirilen şema sayesinde elde edilen bilgiler çerçevesinde yeni terimlerin araştırılması ve özümlemesi sağlanmaktadır. Toplum içinde bilgiyi işlemeye hazır olan bireyler, şema ile ilgili farklılaşmış durumları kolayca algılayıp yeniden kodlayabilmektedirler. Bireyler toplumsal çevrenden elde edilen bilgileri mevcut oluşturulmuş şemaya göre algılayarak bu bilgileri işlemektedirler. Cinsiyet şeması sayesinde çocuklar kültürlerinin erkek ve kadın tanımlarını kolayca kavrayarak kendi davranışlarını bu kültüre uyarlamaya çalışmaktadırlar. Çocuklar şema aracılığı ile kendi cinsiyetine uygun olan terimleri seçip öğrenmekte ve bu şekilde benlik kavramının oluşmasına katkı sağlamaktadır. Toplumsal cinsiyet şema kuramı sonucunda ise çocukların benlik kavramları cinsiyetlerine göre şekillenerek zihinlerinde iki farklı cinsiyet olgusunu (kadın ve erkek) yaratmaktadır (Vargel Pehlivan, 2017).

Sosyal rol kuramı; erkek ve kadın arasındaki davranış, tutum farklılıklarının cinsiyet kalıp yargılarından oluşturulmuş teoridir. Toplum tarafından onaylanmış düzeydeki bireylerden öğrenilmiş tepkiler beklenmektedir. Kültürlere ait rol ve davranış kalıpları ile bireylerin uyumlu olması sosyal rol kuramının temelini oluşturmaktadır. Kültürlerde çocuk bakımının kadınlarda diğer sorumlulukların ise erkeklere verildiği açıkça gözlenmektedir. Erkekler daha ekonomik konularda sorumluluk üstlenmektedir. Bu bağlamda, toplumsal rollerin cinsiyetlere yüklenmesinde aile çevresi etkili olmaktadır (Kamışlı, 2018).

Bu kuramlara göre kız ve erkek çocukları zaten okula başladıkları dönemlerde cinsiyet üzerine temelleri oluşturulmuş düşünce ve davranış yapısına sahiptirler. Ancak cinsiyet rolü kimliği süreci aktif olup gelecek zamanlarda da gelişmeye devam etmektedir. Okullar çocukların genel olarak toplumsallaşmasına yardımcı olarak, cinsiyet rollerinin sınıflandırılmasında katkıda bulunmaktadır (Esen, 2013).

1.4. Cinsiyet Ayrımcılığı

Toplumsal yapı, birlik beraberlik ve dengeyi içermesinin yanında bir takım çatışma, zıtlık ve eşitsizlikleri de bünyesinde bulundurmaktadır. Bu olumsuzlukların en önemlilerinden biri de toplumsal cinsiyet ayrımcılığıdır ve hatta ayrımcılık ile beraber haksız

bir biçimde yapılan tanımlama, konumlandırma ve uygulamalardır. Buna, biyolojik olarak kadın cinsine karşılık toplumsal olarak var edilen “kadınlık” cinsiyeti olgusu örnek verilebilir. Kadınlık, cinsiyet gibi doğuştan var olmuş bir kavram değil, aksine toplum tarafından sonradan ve yapay bir biçimde ortaya çıkartılmış cinsiyet ayrımcılığının ismidir (Bingöl, 2014: 108).

Önyargı ya da diğer adıyla peşin hüküm, ayrımcılığın zeminini oluşturmaktadır. Cinsiyet önyargıları “iki cinsin birbirinden hangi bakımlardan ayrıldıklarına; hangi davranış, görünüş ve kişiliğin kadın ve erkeklere özgü olduğuna; insanların cinsleri arasında hangi farklılıkların bulunması gerektiğine ve erkek ve kadınların nasıl davranmaları gerektiğine ilişkin inançlar” şeklinde ifade edilmektedir (Vatandaş, 2007: 33).

Cinsiyet ayrımcılığı, aslen kadınlara yönelik yapılan negatif yönlü bir ayrımcılıktır ve sosyal sorunların başlarında gelmektedir (Demirbilek, 2007: 13). Kadınların bu ayrımcılığa maruz kaldıkları alanlardan biri çalışma hayatıdır. Kadının özel hayatındaki görev ve sorumluluklarından dolayı mesleğinde kariyer yapma imkânının kısıtlanmış olması buna örnektir. İş hayatında kadınlara yönelik yapılan cinsiyet ayrımcılığının bir getirisi olarak “cam tavan sendromu” (Kadınların, çalışma hayatında belirli bir seviyeye ulaştıktan sonra yükselmelerini engelleyen etkenlerin tamamı) sorunsalı ortaya çıkmıştır (Seçer, 2009: 42).

Birden fazla boyutuyla birlikte hakkında çok fazla araştırma yapılan cinsiyet ayrımcılığı çalışma hayatında çok konuşulan ve tartışılan bir konu olmuştur. Yapılan araştırmalara göre, iş görenlerin çalışma hayatlarında maruz kaldıkları cinsiyet ayrımcılığı ve önyargıların işyerlerinde ciddi problemlere yol açtığı görülmektedir. Günümüzde çoğunlukla, erkeklere kıyasla kadınlar, tekdüze ve daha az para kazanılan işlerde çalışmaktadır. İşlerin erkek işi-kadın işi olarak kategorize edilip iş başvuru formlarında adayların cinsiyetleri göz önünde tutularak değerlendirilmesi işyerlerinde cinsiyet ayrımcılığının en büyük göstergesidir (Dalkıranoglu ve Çetinel, 2008: 278). Türkiye’de işgücü piyasası istatistiklerine bakıldığı zaman, kadınların mesleki olarak cinsiyete dayalı ayrımcılığa maruz kaldıkları ve bunun sonucunda işgücü piyasasında çeşitli sorunlarla karşı karşıya geldikleri görülmektedir (Parlaktuna, 2010: 1223).

Cinsiyet ayrımcılığı, geçmişten günümüze kadar varlığını devam ettirmekle birlikte, belirtileri ve yaşanma düzeyi toplumdan topluma çeşitlilik göstermektedir. Türkiye, ne yazık ki, toplumsal cinsiyete dayalı bu ayrımcılığın belirgin olarak hissedildiği ve “kadınlığın”

fazlasıyla yaşandığı bir ülkedir (Bingöl, 2014: 108). Cinsiyete dayalı ayrımcılık kendi içerisinde doğrudan ve dolaylı ayrımcılık olmak üzere ikiye ayrılır. Doğrudan cinsiyet ayrımcılığı veya diğer adıyla açık cinsiyet ayrımcılığı, bireyler arasında cinsiyetlerinden dolayı yapılan aleni ayrımcılıklardır (Alparslan vd., 2015: 68).

Açık cinsiyet ayrımcılığı uygulamada, özellikle işe alım, ücret politikaları, çalışma koşullarının belirlenmesi ve uygulanması, mesleki eğitim, terfi ve iş ilişkisine son verilmesi gibi konularda sıkça rastlanan bir durumdur (Kaya, 2010: 107). Emsal işlerde çalışan erkeğin kadına kıyasla daha yüksek ücret alması, kadınların hamileliklerinden dolayı işten çıkartılmaları, işletmelerin personel ihtiyacını karşılamak üzere verdikleri iş ilanlarında sadece erkek adayların başvurmasını istemeleri doğrudan ayrımcılığın günlük hayatta karşımıza çıkan örneklerinden bazılarıdır (Dalkıranogulu ve Çetinel, 2008: 279).

Alparslan vd. (2015: 68) çalışmasında “*İş görenlerin benzer özelliklere sahip olmasına karşın, farklı cinsten birine, ayrıcalıklı davranılması anlamına gelen açık cinsiyet ayrımcılığı örgütsel sorunların kolaylıkla ortaya çıkmasını tetikleyebilir*” yorumunda bulunmuşlardır. Kurşun (2006: 67) çalışmasında dolaylı cinsiyet ayrımcılığını “*tarafsız kural, kriter veya uygulamaların icrasında bir cinsin üyelerine dezavantaj yaratmasıdır*” şeklinde tanımlamıştır. Tarafsız olarak bakıldığında, cinsiyet ayrımcılığını çağrıştıracak hiçbir şüpheli durumun bulunmamasına rağmen, ortada var olan durumdan ekseriyetle belli bir cinsiyet grubunun olumsuz şekilde etkilenmesine dolaylı veya örtülü ayrımcılık denilmektedir (Arısoy ve Demir, 2007: 717). Ayrıca, ilk başta şekli olarak eşitlikçi görünen tutum, davranış ve uygulamaların daha sonrasında yalnızca belli bir cinsin üzerinde ayrıştırıcı tesirler bırakması da dolaylı ayrımcılıktır (Kurşun, 2006: 67).

İşe alımlarda bebeği veya küçük çocuğu olan annelerin istenmemesi, seyahat gerektiren işlerde kadınlar arasından bekâr olanların seçilmesi, işletmelerde daha çok yarı-zamanlı olarak istihdam edilen kadınların işten çıkartılacaklar listelerinde ilk sıralarda yer almaları gibi durumlar dolaylı cinsiyet ayrımcılığına birer örnektir. Örtülü cinsiyet ayrımcılığın teşhis edilmesi zor olduğundan iş hayatında, iş sözleşmelerinde veya toplu iş sözleşmelerinde karşımıza çıkmaktadır. Dolaylı ayrımcılıktan bahsedebilmek için; yapılması istenilen işin gerekliliklerinin haklı bir yanının bulunmaması, belirlenen özelliklerden dolayı taraflardan birinin diğerine göre daha çok zarar görmesi ve gereksiz olduğu halde yalnızca belirli bir grubun istenilen işi gerçekleştirebileceği şekilde tanımlanması unsurlarının bulunması gerekmektedir (Aras, 2010: 11).

Doğrudan cinsiyet ayrımcılığı, kadın ve erkek arasındaki hukuksal eşitlik gerçekleştirerek önlenebilir. Günümüzde, birçok ülkede yapılan bu yöndeki hukuksal değişikliklerle açık ayrımcılığın önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Fakat hâlihazırda cinsiyet temelli ayrımcılık uygulamalarının büyük bir bölümünü örtülü ayrımcılıkların oluşturduğu unutulmamalıdır. Örtülü cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldıracı ya da önleyebilecek, doğrudan ayrımcılığı önleyebilecek kadar basit değildir. Kültürel ve sosyal bakımdan sağlamlaşmış kökleri bulunduğu için dolaylı cinsiyet ayrımcılığı hukuki düzenlemelerle azaltılamaz bir yapıdadır (Altan, 2007).

Bu iki ayrımcılık türünün yanında ele alınması gereken bir başka ayrımcılık çeşidi ise, pozitif ayrımcılıktır. Bazı sahalarda diğerlerine nazaran daha az temsil edilen kesimlere fırsat eşitliği sağlayabilmek adına olumlu manada çeşitli ayrımcılıkların yapılmasına ortam hazırlayan politika ve programlara pozitif ayrımcılık adı verilir (Yıldız, 2008: 84). Pozitif ayrımcılık uygulamalarının temelinde yatan ayrımcılık, adil olmayan uygulamalarla yüz yüze gelen dezavantajlı grupların lehine yapılmaktadır. Pozitif ayrımcılığın en temel amacı; dezavantajlı kesimin kendileriyle karşılaştırıldığında avantajlı olan kesimle aynı seviyeye gelebilmesi yani var olan eşitsizliğin ortadan kaldırılmasıdır. Bu yüzden bu uygulamalar “eşitlik” ilkesiyle ters düşmemektedir. Diğerleriyle mukayese edildiğinde, azınlık konumunda olan ya da daha fazla ayrımcılığa maruz kalan bu kesimlerin katlanmak zorunda kaldıkları adaletsizlikler, sadece yasaların düzenlenmesiyle çözülebilecek bir durum değildir. Bu düzenlemelerin yanında dezavantajlı olan tarafın diğer taraf ile fırsat eşitliğinin sağlanması gerekmektedir (Acar, 2017: 8). 1960’lı yıllarda “İkinci Dalga Kadın Hareketlerinin Dinamikleri” ile birlikte toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik gerçekleştirilen uygulama ve politikalar, Avrupa ve Amerika’da kuvvetlenmeye başlamıştır. AB’de ve Avrupa Konseyinde, cinsiyet eşitliğinin sağlanması için ortaya atılan uygulama ve politikalar, fırsat eşitliği düşüncesinden önce olumlu ayrımcılık ve fırsat önceliği konularında ilerleme göstermiştir (Özta, 2004: 207).

1.5. Anaerkillik ve Ataerkillik

Toplumun dinamik tarihsel gelişiminde, kadınlar ve onların soyundan gelenlerin egemen olduğu sosyal yönetim tipolojisi anaerkillik haldedir. Tüm insan ırklarının farklı zamanlarda anaerkillik bir süreçten geçip geçmediği bilinmemektedir. Arkeolojik ve antropolojik araştırmalar yapan araştırmacılara göre, tüm erken dönem tarımsal buluşların ve gelişmelerin kadınlara atfedilebileceği açıklanmaktadır (Demirdağ, 2017: 6). Avcı ve

toplayıcı toplumlara bakıldığında, kadınlar hem evde hem de dışarda yemek için çalışmış, çocuklarını doğurmuş ve kadınların doğurganlığı bu toplumlarda anaerkil bir düzenin oluşmasına yol açmıştır (Arat, 1980: 16-17).

Ana tanrıça Anadolu'da bereket ve doğurganlık sembolü olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda kentsel ve tarım ürünlerini koruyan bir tanrıça olarak kabul edilmiş ve birçok Akdeniz, Asya ve kuzey uygarlıklarında çeşitli isimlerle anılmıştır. Bu bağlamda arkaik dönemdeki kadınların iki farklı konumu bulunmaktadır. Birincisi, Anaerkil aile tipi örneğinde olduğu gibi, doğurganlığı ve üretkenliği nedeniyle yaşamın ve doğurganlığın bir sembolü olarak tasarlanmış ve kutsanmıştır. Aslında İhtar, Afrodit, Kibele ve Artemis gibi isimlerle anılırken, aynı zamanda mitolojik tanrıçalara örnek olarak bir ibadet kültü haline gelmiştir. İkincisi, ataerkil aile türünün hâkim olduğu bazı toplumlarda görülebileceği gibi, kadın arka plana itilmiş ve kadının onuru ihlal edilmiştir (Çağır, 2014: 2).

Anaerkil konuda düzenli ve anlamlı bir ortak sonuç elde edilemese de, çoğu uzmanın birçok aşamada hem fikir olduğu ve anaerkil sistemin daha önce dünyadaki ilkel toplumların çoğunda egemen olduğuna inanılmaktadır. Anaerkil olmayan kişilerin cinsiyetle ilgili belirtileri olmaksızın bir yaşam tarzını benimsedikleri varsayılmaktadır (Demirdağ, 2017: 7).

J. J. Bachofen ve E. Cady Stanton, Hıristiyanlıkta Tanrı imgesinin erkekliğine ve kadınların her zaman erkeklerden aşağı kalmasına tepki verdiklerini belirttikten sonra, kutsal kitaplarda bir dönem olduğunu iddia ederek anaerkillik teorisini geliştirirler. Bu dönem tarihte kadın tanrıçaların olduğu ve kadınların mutlak hâkim olduğu zamanlardır. Anaerkil dönemlerle ilgili ayrıntılı bilgiler, aynı teorinin savunucularından Merlin Stone'un çalışmasına dayanılarak sunulmaktadır. Buna göre anaerkil topluluklardan Mısır, Sümer ve Babil'deki Hititlerde kadınların toplumdaki yüksek konumu ve inançlarda kadın tanrıçaların varlığından bahsedilebilir. Ancak kadınların paleolitik ve neolitik dönemlerdeki yüksek konumu Antik Yunan ve Roma dönemlerinde gerilemiştir (Özmen, 2011: 175).

Tarih boyunca insanın sosyal gelişimini gözlemlemedeki belki de en etkileyici gerçek, toplumların insanın biyolojik varoluşuyla aynı şekilde cinsiyetlendirilmiş olmasıdır. Tarih öncesi çağlardan beri, insanların on binlerce yıldır eşitlikçi bir sosyal yapıda anaerkil bir sosyal düzen içinde yaşadıklarına inanılmaktadır. Ataerkil bir sisteme geçişte, anaerkil toplumsal düzenin yüksek değeri olan "kadınlık" ve onun işleyişiyle ilişkilendirilen "doğa", önce inanç ve toplumsal bellek alanının hedefi, sonra da yasa aracılığıyla doğrudan iktidar

hedefi haline gelmiştir (Demirdağ, 2017). Tunç Çağı'na geçişle birlikte kadınların toplumdaki konumu da değişmiş ve erkekler özellikle pulluk kullanımıyla üstün olmuştur. Erkeklerin ekonomik üstünlüğü ile toplumlardaki anaerkil yapı yerini ataerkil yapıya bırakmıştır (Özmen, 2011).

Ataerkil kelimesi temelde babanın rolü veya “ataerkillik” anlamına gelir. Ailedeki erkek egemenliğini tanımlamanın çok özel bir yoluna dayanır. Geniş ataerkil ailede, kadınlara, çocuklara, ev hizmetlilerine erkek hâkimdir. Günümüzde, ataerkil kavramı çoğunlukla erkek egemenliğine atıfta bulunmak, erkeklerin kadınlara hükmettiği ilişki biçimini ortaya koymak için kullanılmaktadır. Ataerkillik, hem kamusal hem de özel alanda erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliğini ifade eder. Feministler, erkekler ve kadınlar arasındaki güç dengesini tanımlamak için sıklıkla “ataerkil” terimini kullanmaktadırlar. Yani “ataerkillik” bir terimden daha fazlasıdır. Geniş tanımıyla ataerkillik, genel olarak toplumda kadın üzerindeki erkek egemenliğinin artırılması, kurumsallaşması ve ailede çocuklar ve kadınlar üzerindeki erkek egemenliğinin gösterilmesi anlamına gelir. Ataerkilliğin varlığına ve kökenine gelince, gelenekçiler erkeklerin egemen olmak için doğduğuna inanırlar. Onlara göre bu hiyerarşi, her zaman olduğu gibi gelecekte de devam edecek ve diğer doğa kanunları gibi değişmez olacaktır. Buna itiraz edenler, ataerkilliğin doğal bir durumdan çok insan yapımı bir olgu olduğunu ve dolayısıyla değişebilir olduğunu söylemektedirler (Sultana ve Altay, 2019).

Bu bağlamda, Aristo erkeklerin aktif ve kadınların pasif olduğunu iddia ederek aynı teoriyi ortaya koymuştur. Aristo'nun düşüncesine göre, kadınların biyolojisi, onları akıl yürütme, kapasite ve karar verme süreçlerinde ikincil kılar. Kadın egemen olmak için doğmaktadır (Learner 1989: 8-11). Sosyal kültürel yapının farklılaşması ve büyümesi aşamalarında, çeşitli yapısal özelliklere sahip birçok aile türü ortaya çıkmıştır. Ataerkil aile bunlar arasında en geniş yeri kaplayandır (Altındal, 2004: 5). Bu kadının aile ile anlam kazanmaya başlayan sosyal konumunda kök salmıştır. Artık kadın ailede toplum tarafından her şeyden önce kocaya eş, çocuğa anne olarak seçilmiştir. Bu nedenle, ailenin bir üyesi olarak öncelikle korunması gerekir (Russell, 2003: 10). Ataerkillik, bugün insanlık tarihinin çoğunu tanımlayan kültürde, toplumda ve ekonomide erkek egemenliği ve kadının ikincilleştiği sistemdir. Ataerkil kurumlar ve sosyal ilişkiler, kapitalist ücretli emek sektöründe kadın konumunun ikincil kılınmasından sorumludur (Lim, 1997).

1.6. Feminizm

Feminizm kavramı, ataerkil toplumsal yapının baskısından kurtuluş bağlamında 1960'lı yıllarda kadın hareketlerinden itibaren epistemolojik dönüşümler geçirmiştir. 1960'tan sonra uluslararası konjonktürdeki üç temel değişikliğin feminist hareket üzerinde etkisi olmuştur. Bunlardan ilki; feminist hareket, küresel veya yerel düzeyde genç nesilleri kapsayacak şekilde genişlemiştir. Bu genişleme feminist algıda grupları birbirine yaklaştırıp ve birbirlerini tanıma fırsatı sağlamıştır. İkincisi; feminizm, kendi içinde öz eleştirel bir konum alarak evrensel sorunlar dışındaki bireysel sorunlarla ve toplumsal cinsiyet, ırk, etnik köken, dil, din ve benzeri konularla ilgilenmeye başlamıştır. Tutumların ortaya çıkmasıyla birlikte feminizm de kendi içinde bir dönüşüm geçirmiştir. Üçüncüsü ise; feminist algı, feminist grupların oluşturduğu toplumlarda paradoksal ve dramatik süreçler yaşamıştır. Bu üç ana etki; feminizmi sorunlu ve karmaşık bir durum haline getirmiştir. Fakat genel olarak feminizm, bir algı yaklaşımını ve politik konumu açıklarken, belirli bir yaşam tarzını da ifade etmektedir. Feminist algının gelişim sürecin de; siyasi ve sosyal alanlardaki etkilerin bir sonucu olarak küresel ve yerel düzeydeki değişimler, feminist algının farklı kültürel normlarda, farklı aşamalarda ve farklı zaman dilimlerinde oluşmasına neden olmuştur. Bununla birlikte, feminizmin tanımları, farklı kültürel normlara, farklı siyasi yapılara ve uygulamalara ve hatta farklı uluslararası yaptırımlara rağmen, belirli toplumsal düzeylerde kadın tanımının ve baskının belirli biçimlerini ifade ediyor gibi görünmektedir (Taş, 2016).

Feminizm, kadınların toplumsal yaşamdaki ikincil, eşitsiz ve ezilen deneyimlerini kadın merkezli bir perspektiften inceleyen ve neden ezildiklerini ortaya çıkaran teorik bir yaklaşım ve aynı zamanda kadınların kurtuluş mücadelesinin siyasi bir hareketidir. Eleştirel bir yaklaşım olarak feminizm, kadınların baskı ve kurtuluş süreçlerinin nedenlerini tartışırken, aynı zamanda günlük yaşamdan makro süreçlere kadar toplumsal hayata nüfuz etmiş tüm yapıları ve ilişkileri eleştirir. Kadına yönelik baskının kaynağı biyolojik olduğu için, kadının kurtuluşu da biyolojik devrimle gerçekleşecektir. İşçilerin ezilen bir sınıf olarak özgürleşmesi, üretim araçlarının denetimine bağlı olduğu gibi, bir sınıf olarak kurtuluşları da yeniden üretim araçlarının denetimini ele alarak sağlanacaktır. Bilimsel gelişmeler (suni tohumlama, tüp bebek ve benzeri) kadınların biyolojik devrimi gerçekleştirmesi için önemli bir düzeye ulaşmıştır. Bu devrim cinsiyet rollerini değiştirecek ve kadınları da özgürleştirecek bir araçtır. Hem teorik hem de politik düzeyde feminizmdeki en önemli tartışmalardan biri ataerkillik meselesidir. Kadına hâkim olmanın önemli bir aracı olan ataerkillik ve toplumsal cinsiyet

ayrımcılığına, kadınların toplumsal yaşamın her alanında karşılaştığı sorunlara ve ikincil algılarına çözüm bulmayı amaçlamaktadır. Kadınların siyasetteki yeri, kapsayıcılığı ve sınırlılıkları gibi konular feminizmdeki önemini her zaman korumuştur (Güneş, 2017: 245).

Feministler, 1970'lerde toplumsal cinsiyet kavramına yeni bir anlam yükleyerek, toplumsal cinsiyet ve cinsiyet kavramları arasında ciddi bir ayırım yaparlar. Bu anlamda biyolojinin kader olduğu düşüncesine itiraz etmektedirler. Feministlere göre "cinsiyet", erkekler ve kadınlar arasındaki biyolojik, doğal ve değişmez farklılıklar olarak tanımlanmaktadır. Feministlere göre "toplumsal cinsiyet" ise, toplum tarafından kadınlara ve erkeklere verilen rolleri ifade eden kültürel bir kavramdır. Feministler, cinsiyet farklılıklarının sadece sosyal değil aynı zamanda siyasi temelli olduğunu da vurgulamaktadır. Genel olarak feministler, erkekler ve kadınlar arasındaki farklılıkların küçük olduğunu ve her iki cinsiyetin özelliklerinin üst seviyelerine sahip olduğunu savunmaktadırlar. Erkekler ve kadınlar, cinsiyet olarak değil, "bireyler" olarak görülmelidir (Heywood, 2010).

Feminizmin veya feminist teorinin tek ve sabit bir tanımı yoktur ve feminizmin tarihsel süreçleri veya tarihsel süreç içinde gelişen feminist hareketlerin nasıl gerçekleştiği hakkında bazı farklı bakış açıları öne sürülmüştür. Bunun altında bazı grupların farklı bakış açılarının yattığını söylemek mümkündür. Feminizmin tarihsel gelişim süreçleri farklı tezahürlerle ortaya çıkmıştır. Bazıları feminizmin evrimsel süreçlerini bir veya iki feminist dalgaya ayırırken, diğerleri onu üç veya dört feminist dalgaya bölmektedir. Ancak feminist hareketlerin tarihsel gelişiminde birçok araştırmacının dayandığı süreç üç kronolojik dalgadan oluşmaktadır. Bunlar; I. II. ve III. feminist dalga olarak adlandırılır. Bu üç feminizm dalgası genellikle 19. yüzyıldan 21. yüzyıla kadar olan bir dönemi içerir. Bu dönemlerde kadınlar farklı anlayışlardan, farklı kuramlardan ve ideolojilerden etkilenmiş, bu da kadın hakları bağlamında talepleri veya hedefleri doğrultusunda yaptıkları eylemleri dolaylı veya doğrudan etkilemiştir. Birinci dalga feminizm hareketinde kadınların da vatandaşlık hakları elde edilmesi amaçlanırken, ikinci dalga feminizm hareketinde ise tek tip bir kadın yaşamının olamayacağı, kadınların toplumda ve iş hayatında yer alması gerektiği, bu sadece beyaz kadınların sorunu olmadığı ileri sürülmüştür. Aynı zamanda feminizmin tarihsel gelişiminin belirli süreçlere bölünmesinin nedeni, kadınların veya feminist grupların farklı zamanlarda farklı taleplerinin olması, ataerkil ve kapitalist sistemi farklı noktalardan eleştirmeleridir (Taş, 2016).

Feminist teori, bu nedenle, kendi içinde oldukça farklı eğilimler sergileyen feminist olgular doğurmuştur. Bu açıdan bakıldığında her feminist olgunun farklı bakış açılarının, kadınları kısıtlayan, baskı ve engellere maruz kalan güçlerin kaynağına göre değiştiği söylenebilmektedir. Sonuçta sınıf, ırk, din, etnik köken temelli farklılıkların merkeze konması sonucunda farklı akımlar daha belirgin hale gelmiştir. Liberal feministler; hakların eşitliğine odaklanmış, radikal feministler; kadınların, cinsiyet açısından kadın olarak doğdukları için erkek baskısına maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Öte yandan Marksist feministler, kadınlar arasında da sınıf farklılıkları olduğunu ve bunların bir kenara atıldığını savunmuşlardır (Giddens, 2008).

Radikal feministler için (Brownmiller 1976, Firestone 1974) ataerkillik özel mülkiyetten önce de vardır. Ana ve temel çelişkinin ekonomik sınıflar arasında değil, cinsiyetler arasında olduğuna inanmaktadırlar. Radikal feministler tüm kadınları bir sınıf olarak görmektedir. Ancak gelenekçilerden farklı olarak ataerkilliğin doğal bir şey olmadığına, her zaman var olduğuna ve bu durumun devam edeceğine inanmazlar. Radikal feminist düşüncenin ortaya çıkışından bu yana feminist fikir ve değerlerin farklı bir ideolojiye doğru evirildiği görülmektedir. Bu anlamda feminizm, “toplumsal cinsiyet” konusunu akademik literatürde önemli bir noktaya taşımıştır (Sultana ve Altay, 2019).

Sosyalist feminizm ise, Marksist ve radikal feminist yaklaşımı bir araya getirme çabası olarak görülebilir. Sosyalist feministlere göre Marksizm, sınıf ilişkilerinde kadınların ezilmesi ile ilgilenir. Onlar için, kadınların ezilmesini sınıf ayrımının bir sonucu olarak görmek, indirgemeci, sığ ve yetersiz bir açıklamadır. Sosyalist feministlere göre Marksist teori, kapitalist üretim tarzını açıklayan yaklaşımıyla kadınların ekonomik olarak nasıl ezildiğini ve sömürüldüğünü açıklayabilir, ancak kadınların ezilmesini kadın olarak açıklayabilen teori, erkeklerin kadınlar üzerindeki hâkimiyetini açıklayan ataerkillik teoridir. Günümüz toplumlarında kapitalizm ve ataerkillik, kadınların ezilmesinin ana kaynaklarıdır ve kadınları ikincil ve eşitsiz kılacak şekillerde birbirlerini desteklerler. Ataerkillik kavramı, ataerkillik sosyal uygulamaların, sosyal ilişkilerin ve ideolojilerin hem aile içinde (özel alan) hem de kamusal alanda ekonomik ilişkilerde sömürüyü nasıl derinleştirdiğini tanımlamaktadır. Kısacası sosyalist feministler, kapitalist ataerkillik teorisi çerçevesinde çağdaş toplumlarda kadınlara yönelik baskıları açıklar. Erkeklerin evde kadınların emeğini nasıl ele geçirdiğini ve bu tutuklamanın kadınları nasıl ezdiğini tartışmışlardır. Kadınlar hem evde hem de işyerinde çalışırken, erkekler emeğini yoğun olarak sadece işyerinde kullanmaktadır.

Cinsiyete dayalı eşitsiz işbölümünün bir sonucu olarak, kadınlar işyerlerinden çıkıp eve döndüklerinde ev işi ve çocuk bakımı yaparak sürekli çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Öyleyse, sosyalist feministlere göre, kadınların ezilmesinin temel nedeni ataerkillik kapitalizmdir, çünkü hem erkekler hem de sermaye kadınların emeğinden yararlanır (Güneş, 2017). Sosyalist feministler, üretim modeli değiştiğinde kadın ve erkek arasındaki mücadelenin değişeceğine inanmaktadırlar (Beechey, 1977). Sosyalist feministler, tarihsel bir varlık olduğunu reddettikleri ataerkillik olgusu yerine kadının ikincil kılınması kavramını kullanmayı tercih ederler. Onlara göre, ataerkillik ne evrenseldir ne de tarihte her zaman erkekler ve kadınlar arasında var olan farklı ilişkiler türleri olarak benimsenmiştir. Onlar için cinsiyet değil, toplumsal cinsiyet önemlidir. Cinsiyet biyolojiktir, toplumsal cinsiyet sosyaldır (Sultana ve Altay, 2019).

Kendilerini sosyalist ya da feminist olarak tanımlayan kadınlar, o dönemde kadın sorununu Marksist teori ile birleştirmeye çalışmışlardır. Sınıf, tüm eşitsizliklerin ana kaynağı olarak gösterilmiş ve Marksizm, kadınların özgürleşmesi için politikaları içerecek şekilde genişletilmiştir. Sınıf mücadelesi, tarihin temel dinamiklerinden biridir ve toplumdaki diğer eşitsiz ilişkilerin de sınıf mücadelesi kapsamında çözüleceğine inanılmaktadır. Bu yıllarda, Marksist teorinin tarihsel materyalist yöntemi ve onun bazı kavramları, birçok radikal feminist tarafından ataerkilliğin analizinin ana başlangıç noktasıdır. Shulamith Firestone, ataerkilliği analiz eden ilk radikal feministlerden biriydi ve 1970'lerde "*Cinselliğin Diyalektiği*" adlı kitabı ikinci dalga feminizmin önemli klasiklerinden biri haline geldi. Firestone, Marksizmin tarihsel materyalist yaklaşımını kadın meselesiyle birleştirir ve Marx'ın sınıf ve üretim kavramlarına dayanan bir cinsiyetçilik teorisi geliştirir. Cinsiyet temelli sınıf, en önemli sosyal bölümlerden biridir. Firestone, temel olarak kadınların üreme kapasitelerine erkeklerin nasıl hâkim olduğunu sorgulamaktadır. Toplumsal cinsiyet temelli sınıfın üyeleri olarak tüm kadınların baskısının kökeni ve evrenselliği, kadınların doğurganlığının erkekler tarafından tahakküm altına alınmasından kaynaklanmaktadır. Sosyalist feminist yaklaşımın ataerkillik analizi, radikal feminist ataerkillik analizinin aksine, kapitalist toplumda kadınlara yönelik baskıyı maddi bir temele oturtmaya çalışmıştır (Güneş, 2017).

Öte yandan Marksist gelenekten gelen bazı feminist kadınlar, ev içi emeğin analizi üzerinden yapılan tartışmalar yoluyla kadınların ezilmesinin nedenlerini ortaya koymuşlardır (Benston, 1969). Kadınların evlerinde harcadıkları emek ile kapitalist ekonomi arasında bir

ilişki kurularak kadın baskısının maddi temeli kuramsallaştırılmaya çalışılmıştır. Bu tartışma, o yıllarda feminist bir strateji olarak “ev işinin ücretlendirilmesi” talebine dönüşmüştür. Kadın emeği de “yedek emek ordusunun” önemli bir parçası olarak görülmüş ve sistemde kaçınılmaz olarak ortaya çıkan genişleme ve daralma döneminde kapitalizmin yedek bir ordu olarak kadın emeğine fayda sağladığına dair önemli tartışmalar yapılmıştır (Benston, 1969). Radikal feministler, ataerkilliği, ataerkillik analizinde bir ideoloji, yeniden üretim, ve psikolojik bir yapı olarak görürler. Yani, radikal feminist analizde ataerkillik, kapitalist sistemden farklı olarak ayrı bir erkek egemenlik sistemidir. Ancak sosyalist feministlerin yaklaşımında ataerkillik kapitalizmle birlikte ele alınmakta ve hem kapitalizm hem de ataerkillik kadın egemenliğinden faydalanmaktadır. Bu eğilim, kapitalist toplumsal oluştumdaki ataerkillik kavramını maddi bir temelde açıklamaya çalışılmıştır (Güneş, 2017).

Marksist ve Sosyalist feminist teorilerin kadınların ezilmesini açıklama yolları bazen iç içe geçmiştir ve açıklayıcı kavramları birbiriyle örtüşebilir. Bununla birlikte, iki teoriyi ayıran temel çizgileri hala belirlenebilmektedir. Birincisi, Marksist feminist teori, günümüz kapitalist toplumlarında kadınlara yönelik baskıyı, aynı toplumun üretim tarzı ve üretim ilişkileri etrafında açıklar. Marksist feministler, kadınlara yönelik baskıyı Marksist teorinin temel unsurlarından biri olan “yeniden üretim” üzerinden açıklar ve hatta yeniden üretim tarzını kadınların baskısı açısından analiz ederler. Kapitalist toplumda kadınlar, emeğini üreme süreçlerinde kullanan işçilerdir, erkeklere göre daha dezavantajlıdır. Bu çerçevede, ev içi kadınların emeğinin sermaye (kapitalistler) açısından değer üretip üretmediği ve bu emeğin erkekler tarafından ele geçirilip geçirilmediğine dair tartışmalar için teorik bir temel sağlar. İkincisi, Marksist feministlere göre, tüm kadınların aynı şekilde ezildiği yönündeki ifadeler sorunludur çünkü kadınlar kendi aralarında sınıf, ırk, etnik ve sosyo-ekonomik konumlar temelinde bölünmüştür (Gimenez, 2009: 205-207).

Kapitalist toplumda, hem sermaye hem de erkekler kadın emeğinden ve vücudundan yararlanır. Dolayısıyla, kadınların sömürülmesinden ve kontrolünden hem sermaye hem de erkekler sorumludur. Kısacası, sosyalist feminist yaklaşım, kadının sömürülmesini, sermayenin/erkeğin karşılıklı çıkarını ve faydasını ifade eden kapitalist ataerkillik kavramıyla açıklar (Güneş, 2017).

1.7. Toplumsal Cinsiyetin Temsilinde Bir Kurum: Siyasal Katılım

Batı dillerinden Türkçeye geçen siyasetin adı polis kelimesinden gelir. “*Polis*” Antik Yunan’na özgü şehir devletlerini tanımlamak için kullanılan kavram olduğundan, siyasetteki “*polise*” dair işler anlamına gelir. Aynı zamanda, siyaset kelimesinin en eski kullanımı, siyasi düşüncenin en büyük isimlerinden biri olan ünlü Antik Yunan düşünürü Aristoteles’in insan tanımında yer almaktadır. Aristoteles insanı “*zoon politon*”, yani “*politik hayvan*” olarak tanımlamıştır. “*Zoon politon*” ifadesi temel olarak insan türlerini diğer canlılardan ayıran özelliklerini ifade etmektedir. İnsanlar doğaları gereği birlikte yaşamak üzere programlanırlar, yalnız olamazlar veya gerçek anlamda var olmaları tanınmaları, görülmeleri başka insanlarla yaşarlarsa mümkündür. İçinde buldukları dünyayı anlamak ve katılmak isterler, ayrıca daha iyi bir dünyanın ve daha iyi bir yaşamın nasıl olabileceğini düşünürler ve onu hayata geçirmek için mücadele ederler. Bütün bu özellikler insanlar arasında sadece “*zoon politikon*” olarak benzersizdir (Gençoğlu, 2018: 2).

Siyasal katılım kavramı, siyaset bilimi literatürüne girdiği ilk günden itibaren siyaset bilimcileri nezdinde popülerliğini korumuş ve pek çok çalışmaya konu olmuştur (Kalaycıoğlu, 1983: 9). Sanayileşme ve ticaretin artmasıyla birlikte şehirlere göç artmış ve bireylerin yaşam tarzları değişmiştir. Kentleşmeyle birlikte iletişim fırsatları ve okuryazarlık oranları artmıştır. Sosyal sınıflar, aynı tür işlerde çalışan, ortak ilgi ve ihtiyaçları, aynı gelecek kaygısını paylaşan ve kendilerini diğer gruplardan veya bireylerden farklı gören topluluklarla birlikte ortaya çıkmıştır. Bu sosyal sınıfların kendileriyle ilgili karar alma süreçlerine katılma mücadelesi neticesinde siyasal katılım süreci başlamıştır (Turan, 1986: 67- 69).

Siyasal katılım, devletin eylemlerini farklı düzeylerde etkileyen yurttaşlar eylemidir. Çağdaş demokrasilerin gelişimi, bir toplumda siyasal katılımın ne kadar etkili ve yaygın olduğuna bakılarak ölçülebileceği savunulmaktadır (Kışlalı, 2006: 219). Siyasal katılım kavramı vatandaşların siyasal yaşamında ve karar alma sürecinde etkili; yerel ve ulusal düzeyde bilgi sahibi olmak, tutum ve davranış geliştirme anlamına gelir (Taşdelen, 2011: 166). Siyasal katılım, siyasi karar vericiler tarafından alınan kararların niteliğini etkilemek için siyasi sistemdeki bireylerin davranış ve faaliyetlerini ifade etmektedir. (Kalaycıoğlu, 1984: 199- 200). Siyasal katılım, siyasal toplumda bireylerin, diğer bir deyişle yurttaşların siyasal sisteme karşı konumlarını, tutum ve davranışlarını şekillendiren bir kavramı ifade etmektedir. Sadece oy kullanmakla sınırlı değildir ve siyasi çıkarlardan (çeşitli düzeylerde) siyasi eylemlere kadar geniş bir yelpazede tutum ve faaliyetleri içermektedir (Kapani, 2009:

144). Siyasal katılım, evrensel ve güçlü bir demokratik ilkedir. Vatandaşlar, katılımcı siyasetle tanımlanan güçlü bir demokraside temel politikaları belirlemede güçlü bir konuma sahiptir. Bu pozisyonlar ile bireyler kendilerini yönetirler (Barber, 1995: 195-200).

Milbrath göre, siyasal katılım seviyeleri izleyici ve geçiş faaliyetleri şeklindedir. İzleyici faaliyetleri arasında seçimden seçime oy verme, üye olma, siyasi mesajları kabul etme, siyasi bir mesele hakkında diyalog kurma, birini belirli bir partiye oy vermeye ikna etmek olarak yer alır. Milbrath geçiş faaliyetlerini, bir siyasi lider veya hükümet yetkilisi ile ilişki kurmak, bir partinin veya adayın siyasi kampanyasını mali olarak desteklemek, siyasi bir toplantıya, gösteriye, mitinge katılmak olarak saymıştır. Son olarak siyasi partileri, siyasi bir pozisyon adaylığı olmak, kamuoyunda veya bir siyasi partide pozisyon sahibi olmak, siyasi partilerin seçim kampanyalarına katılmak, siyasi fonlar sağlamaya çalışmak ve siyasi bir karar alma toplantısına katılmak olarak ifade etmiştir (Milbrath, 1965: 18-19).

Nie ve Verba, bu konunun tek bir boyutta ele alınamayacağı ve sadece oy veren ya da seçim kampanyalarına katılanlara ayırmanın doğru olmayacağı görüşündedirler. Nie ve Verba göre siyasal katılım için birçok seçenek vardır ve farklı güdülere ve özelliklere sahip vatandaşlar farklı yollar kullanabileceklerdir (Nie vd., 1989: 9). Kalaycıoğlu göre ise, siyasal katılım eyleminin zorluk derecesi veya kolaylığı zamana ve yere göre değişiklik gösterebildiği için, bir siyasi eylemi belirlemek zor veya kolay olacaktır (Kalaycıoğlu, 1984: 204). Özkan'a göre, katılımcı demokrasi yaklaşımında, klasik demokrasi anlayışından farklı olarak halk, siyasete katılmak için daha birçok yol ve seçeneği kullanabilir. Katılımcı demokraside bireyler kendileriyle ilgili ve onları bağlayan karar alma süreçlerine katılma fırsatı bulurlar (Özkan, 2010: 90).

Kadınların siyasete katılımı kültür, coğrafya, zaman, sınıf veya ırka göre değişebileceği gibi toplumun siyasi ve ekonomik koşullarıyla da şekillenebilir. Kadınların toplumun siyasal yaşamına katılmaması, demokrasinin anlamı doğrultusunda ilerlemesine izin vermezken, aynı zamanda siyasal katılım anlamında cinsiyet eşitsizliği sorununu da ortaya koymaktadır. Kadınların siyasete yeterince katılamaması, bireylerin sosyo-ekonomik statüsü, psikolojik, hukuki ve politik gibi faktörlere bağlı olarak şekillenmektedir (Tekelioğlu ve Örtlek, 2013: 5).

Siyasi konularda bu cinsiyet ayrımı gerçekten karmaşık bir kavramdır. Birçok sosyal, ekonomik ve psikolojik faktör cinsiyet ayrımcılığının oluşmasını sağlayabilir. Cinsiyet

ayrımcılığı konudan konuya farklılıklar gösterebilir. Örneğin özgürlüklerle ilgili herhangi bir olay kadınları daha fazla etkileyebilir ve bu nedenle cinsiyete dayalı farklı siyasi eylem önerileri görülebilir (Howell ve Day, 2000). Cinsiyet siyaseti üzerine geliştirilecek herhangi bir söylem, kadınlık ve erkeklik koşullarının tanımlanması güç ilişkilerine dayanmaktadır. Ne hükümetin cinsiyeti, ne demokrasinin cinsiyeti ne de toplumsal cinsiyet siyasetinin varlığı, toplumsal cinsiyet temelli güç analizlerinde ya da toplumsal cinsiyet kavramı çerçevesinde yapılan herhangi bir analizde görmezden gelinemez ki bu özellikle feminist söylem tarafından vurgulanmaktadır (Terkan, 2010).

Modern toplumsal cinsiyet rejimlerinin, cinsiyetlerin ikili karşıtlığına ve aralarındaki hiyerarşik düzene dayalı kadınlık ve erkeklik tanımlarına dayanmaktadır. Bu zihniyet kapitalist düzenin gelişmesine paralel olarak ortaya çıkmaktadır. Ve bu durum Batı modernliğinin temel bir özelliği olduğu iddia edilmektedir. Bu bakış açısı aslında toplumsal cinsiyet siyaseti ile iktidar arasındaki ilişkileri anlamada önemli bir boyuta dikkat çekmektedir (Sancar, 2009: 49). Modern siyaset teorisi o kadar ataerkindir ki, birçok teorisyen birey hakkında tartışır ve ele aldıkları konunun kamusal dünyayla ilgili olduğunu düşünür, “bireysel” ve “kamusal” gibi kavramlar alana zıt ataerkil kategoriler olarak kurulduğu için yeterince sorunsallaştırılmamıştır (Pateman, 1993: 120). Köker’in (2004: 543) analizine göre, kamusal hayatın her köşesine nüfuz eden cinsiyetçilik, kadınların özel hayatlarıyla ilgili bir meseledir. Kadınların kamusal hayata katılımını engelleyen ve özel hayatlarını yaşama biçimlerinin doğasında bulunan şiddet, itaat ve tanınma kavramları da modern ataerkil siyasal anlayışın sonucudur. Bu siyasi anlayış, kadınları toplumsal güçten ve cinsiyet olarak mülkiyetten uzak tutarken, bu tabiiyetin en önemli desteği ve meşrulaştırıcısı, kadınların özel alandaki faaliyetleridir. Cinsiyete dayalı iş bölümü, kadınları üreme işlevleriyle sınırladığından, kadınlar kamusaldan uzak bir yerde konumlandırılmaktadır. Bir yandan çocuk bakımı ve hane halkı sorumlulukları onları fiilen siyasi faaliyetten dışlarken, diğer yandan siyasetin ve genel olarak kamunun dışlayıcı doğası onların özel alana sıkışmalarını kolaylaştırmıştır. Bu durumun elbette pratik siyasi sonuçları olmuş ve siyasal sonuçlar feminist harekete anlamını veren ve bu hareketin sadece sosyal bir hareket değil aynı zamanda siyasi bir hareket olduğunu anlamasını sağlayan da bir boyuttur (Bora, 2004: 531).

1950’lerin ve 1960’ların siyaset bilimi literatürünün çoğunda kadınların pasif, duygusal, desteğe muhtaç, siyasi sorunlardan habersiz, siyasi çatışmalardan rahatsız ve siyasete kayıtsız bir eğilim sergilediği belirtilmektedir. Sanki kadınlar siyasi konulardan çok

siyasi adayların kişisel özellikleri gibi dedikoduyla ilgilenmektedir. Ki bu nokta, politik tutumlar açısından kadın ve erkek arasındaki ciddi eğilim farklılıklarını ortaya koymaktadır (Carnaghan ve Bahry, 1990). Toplumun pek çok sosyal alanında olduğu gibi kadınların siyasi alana katılımının erkeklere göre daha düşük düzeyde olduğu söylenebilir. Konuyu bölgesel olarak ele aldığımızda dünyanın diğer ülkelerinden farklı olarak İskandinav ülkelerinde kadınların parlamentolarda temsilinin daha yüksek olduğu görülmektedir. İskandinav ülkelerinde kadın milletvekili oranı % 40'ın üzerindedir. Amerika, Avrupa ve Asya'daki ülkelerin ortalaması % 20 civarındadır. Parlamentoda kadın temsil oranının en düşük olduğu bölge Arap ülkeleridir. Arap ülkelerinde parlamentolarda ortalama % 9 kadın temsilinden söz edilebilir. (Aydemir ve Aydemir, 2011: 16).

20. yüzyılda geleneksel yaşam biçiminden çağdaş yaşam biçimine geçişle birlikte kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınması olumlu etki yaratmıştır. Tüm bu olumlu gelişmelere rağmen kadınların iş hayatına ve siyasi hayata katılımı istenilen düzeye gelmemiştir. Genelde kadınların siyasi yaşamdaki rolleri, kadınların iş ve sosyal yaşamdaki rolleriyle bağlantılıdır. Öte yandan, kadınların sosyal hayata ve iş hayatına katılımının yetersizliği, kadınların siyasete katılımının önündeki en önemli engellerden biridir. Kadınlar dünyada ilk kez 1902'de Avustralya'da seçilme hakkını elde etmişlerdir. 1917'de kadınlar, Rusya'da ve bazı eski Sovyet Cumhuriyetlerinde seçme ve seçilme hakkını elde etmiş bu hak ilk kez 1918 genel seçimlerinde kullanılmıştır. 20 Mart 1930'da Türkiye'de kadınlar belediye seçimlerinde oy kullanma hakkını kazanmışlardır. 1933 yılında muhtar seçme ve köy komitesine seçilme hakkı Köy Kanununda düzenlenmiştir. 5 Aralık 1934'te yapılan anayasa değişikliği ile milletvekili seçimlerinde oy kullanma ve seçilme hakkı kazanmışlardır (Kabaoğlu, 2017).

Türk kadınlarının siyasi haklar kazanması, Cumhuriyet'in ilanından sonra kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilerek başlatılmışsa da, Osmanlı İmparatorluğu döneminde verilen mücadele çok önemlidir. İslam hukukçularının bir kısmı kadınların siyasete katılımını olumlu yorumlarken, bir kısmı da kadınların oy hakkı olduğunu ancak seçilme hakkına sahip olmadığını iddia etmiştir. Osmanlı döneminde kadınlar çoğunlukla kamusal hayattan özel hayata çekilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nda kadının toplumdaki konumunu olumlu etkileyebilmek için eğitimin önemi vurgulanmış ve Osmanlı kadınlarının Batı'daki kadınlarla eşit haklara sahip olması için çaba gösterilmiştir. İslam, kadınlara sosyal hayatta daha fazla hak verse de toplumda kadına verilen rollerin buna izin vermediği kabul edilmektedir. O

dönemin düşünürlerinin çoğunun kadınları politik olarak erkeklerle eşit gördüğü söylenebilir. Özellikle bu dönemde Ziya Gökalp, kadına siyasi haklar tanınmasını savunan en önemli düşünürlerden biri olmuştur (Konan, 2011: 1).

Türkiye’de; özellikle 1980’li yıllarda kadın hareketi başlamış ancak siyasal mücadele eksenlerinde kamusal ve özel alanda farklılaşma işbirliği dile getirilmiştir. 1980-1990 yılları arasında Türkiye ile ilgili konuların tartışılmasında kadın, toplumsal cinsiyet, kadın olmanın ve kadınlığın anlamını vurgulayan, feminizmin sosyal bir proje olarak tartışıldığı, farklılıklar olarak tanımlanan bir dönem olmuştur. Bu dönemin en uygun tanımları “*bilinç yükseltme*”, “*güçlendirme*” ve “*duyarlılık oluşturma*” olarak tanımlanabilir (Timisi ve Ağduk Gevrek, 2007: 14-15). Nitekim feminizm Türkiye’de ilk defa 1980’lerde gündemde yerini almamıştır. XIX. yüzyılın sonuna kadar uzanan neredeyse bir asırlık bir geçmişe sahiptir (Tekeli, 1993: 30).

Türk kadınlarının dünyanın pek çok ülkesi nezdinde seçme ve seçilme hakkını kazandıkları sık sık dile getirilmektedir. Ancak buna rağmen, Cumhuriyet tarihi boyunca kadınlar hiçbir zaman parlamentoda erkeklere oranla temsil edilememiştir. Türk kadınlarının halen Türkiye’de erkeklerle eşit düzeyde siyasette bulunmamalarının “*siyaset erkeğin işi*” düşüncesi en bariz göstergesidir. Kadınların toplumdaki erkeklerden farklı sorunlarının siyaset alanında tartışılabilmesi ve demokrasinin daha çoğulcu bir yapıya kavuşması için kadınların siyasete katılımı gerekmektedir. Cumhuriyetin ilanından sonra yaşanan köklü değişiklikler arasında Türk kadınlarına seçme ve seçilme hakkı önemli bir gelişmedir (Kbaoğlu, 2017).

İKİNCİ BÖLÜM: TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE KADIN KİMLİĞİNİN DÖNÜŞÜMÜ

2.1. Tarihte Kadın

Tarih boyunca kadının toplumdaki önemi çoğu kez göz ardı edilmiştir. Ancak toplumun değişim ve gelişiminde kadınların önemli bir payı vardır. Kadınların toplumdaki değişimini görmek için tarih öncesi dönemlere geri dönmek gerekmektedir (Bayram, 2011). Medeniyetlerin ortaya çıkmasıyla birlikte kadınlar toplumda yeni değerler kazanmıştır. Mezopotamya medeniyetlerinden olan Sümerler’ de kadınların egemenliği ön plandaydı ve siyasi haklarını kendi başlarına kullanma yetkisine sahiptiler. Sümerlerde bir erkek yalnızca bir kadınla evlenebilirdi ve kadın istemezse zorla evlilik olmazdı (Akdemir, 1997).

Anadolu medeniyetlerinden Hititlerde kadınların adli görevleri vardı. Kadın askeri ve komuta görevlerinde bulunurdu. Kadınların çeşitli siyasi hakları vardı ve evlilik sözleşmesine dayalı tek eşlilik hâkimdi (Akdemir, 1997). Eski Hint Medeniyetine de bakıldığında kadınlara eşit haklar verilmiştir. Bir kadın isterse birden fazla erkekle evlenme hakkına sahipti. İlerleyen dönemlerde kadınlara verilen değer azalırken erkeklere verilen değer artmıştır. Hintlilerde erkekler kadınlardan boşanırken, kadınlar erkeklerden boşanamamaktaydı. Böylece toplum, anaerkil bir yapıdan ataerkil bir yapıya dönüşmüştür (Donuk, 1980).

Kadının aileden ve erkeklerden bağımsız görülmemesine dini inançların da eklenmesiyle, eserin rengi giderek ve net bir şekilde değişmeye başlamıştır. Çünkü dinin sosyal hayata etkileri olağandır. Mevcut etkiler sadece Avrupa için geçerli değildir. Orta ve Uzak Doğu toplumlarında kadına yönelik yaklaşımlar, dinin beslediği kültürel yapı ile daha belirgin bir biçim kazanmaya başlamıştır. Örneğin, Hindistan’daki sosyal yaşam büyük ölçüde felsefi ve dini inançlarla şekillenir. Kadınların toplumdaki durumunun da bu inançlara göre statü kazandığı söylenebilir. Buna göre, Hint dinlerinden olan Maniheizm’ de kadın; çocukken babasına, evliyken kocasına, dul ise oğullarına sadık kalmalıdır. Bir kadın asla bağımsız kalmaya çalışmamalıdır. Konfüçyüsçülük ise kadının hayattaki rolünü tek kelimeyle tanımlamak mümkündür “İtaat” der. Budizm’de kadını kötülüğün kişiliği olarak tanımlamaktadır (Donuk, 1980).

Tarihin ilk dönemlerinden biri olan Paleolitik dönemde toplumların yaşam tarzı avcılık ve toplayıcılıktır. Kadınlar bu dönemde toplumla daha çok ilgileniyorlardı ve insanlar doğa

ile uyum içinde yaşamışlardır. Anaerki toplamlar bu dönemde vardı. Çoğu Paleolitik göçebe toplulmda, cinsiyetler arasındaki işbölümü (avcı erkek, toplayıcı ve ara sıra kadın avcı), erkeklerin ve kadınların işbirliğine dayanır ve soy hemen her zaman iki çizgi üzerinde devam ederdi. Daha sonraki dönemde teknik bir devrim meydana geldi. Kadının toplumdaki yeri değişti. Pulluk, su ve rzgr değirmenleri icat edildi. Tarım reticisi olarak erkek, kadının yerini aldı, tarla küçük bahçelerin yerini aldı, kadının çapası yerini erkeğin sabanına bıraktı (Michel, 1993: 20-23).

Kadınlarda, erkekler gibi bir insan olmasına rağmen tarih boyunca çok farklı algılanmış ve farklı tartişmalara konu olmuştur. Kadına olumsuz bir anlam yüklemek, tarihsel bir anlayişa ipucu verir. Bugün günlük hayatta sık sık “*kadın olduğun için öyle düşünüyorsun*” sözü duyulmaktadır. Tarih boyunca birçok kültürde ve gelenekte erkekler her zaman özne, kadınlar ise bağımlı bir varlık olarak grlmştur. Örneğin Michelet, “O kadın, o bağımlı bir varlıktır” demektedir. Platon, “nce kendini bir köle değil, zgr bir insan, sonra bir kadın değil bir erkek yarattığı için Tanrı’ya minnettar olmuştur” (Bayram, 2011).

Antik Yunan’da kadınlar erkeklerden daha az değerlidir. Kadın alınıp satılabilecek bir pozisyonda kabul edilir ve uygun olduğunda bir eşya ile eşitlenirdi. Hukuk alanında hiçbir hakkı olmayan kadın, Antik Yunan’da değersiz bir varlık olarak görülüyordu. Kocası dvebileceği gibi başkasına da verebilirdi. Tüm miras erkeklere bırakılırdı. Bir erkeğe yapılabilecek en büyük küfür ona “kadın” demektir. Bu aşağılamaların ötesinde, kadınlar da tüm kötülüklerin kaynağı olarak görülüyordu. Öte yandan Platon ve Aristoteles’in resmi olarak kadınların erkeklerin aşağısında olduğunu ilan ettikleri görülmektedir. Antik Roma’da ise kadın, babasından kocasına devredilen bir mlkt. Kadınlara sonradan pek çok hak verilse de eğitim eksikliği nedeniyle bu hakları kullanamıyorlardı. Mısır’da kadınlar başlangıçta erkeklerle aynı haklara sahip olsalar da bu uzun sürmedi, Firavun’ un emriyle kleleştirildi. Eski in’de, bir kadın kocasının kölesi olarak kabul edilirdi. Kocasını ve çocuklarını ile yemeğe oturamazdı. Ayağa bekler ve onlara hizmet ederdi (Akdemir, 1997: 250-251).

Hristiyanlarda evlilik kutsal kabul edilir ve kadının kocasının söylediği her şeyi evlendikten sonra yapması gerektiği düşünülmektedir. Kadının erkek üzerinde hakkı yoktur; ancak erkeklerin kadınlar üzerinde hak sahibi olduğuna inanılıyordu. Ayrıca bu inançta çok eşlilik yasaklanmıştır (Karpat, 1967: 35-36). Neslin devamını ve erkek otoritesinin değişmez teminatını olarak görülen aile, kadının zgn yer ve yetki sınırları olarak belirlenmiştir (Saim, 2004: 109). Kadınların doğrudan aile ile eş tutulması yeni ve alışılmadık bir şey değildir.

Farklı medeniyet ve toplumlarda kadın ve aile birliğinin ayrılmazlığı, eski çağlardan beri önemli bir ikili olarak devam etmiştir. Örneğin, Yunanlılarda iyi bir kadının özellikleri şu şekilde belirtilmiştir: “Sabırlı, zevkli, güzel, sevecen bir anne, kocasına sadık bir eş ve evi yönetmede başarılı bir yönetici” (Donuk, 1980).

Kadim Yunan medeniyetine kısmen benzeyen ama daha sert olan bir başka kadın anlayışı da tarihi Roma kültüründe görülmektedir. “M.Ö. Roma’da kadın, babasından kocasına devredilen bir maldı” . “Hiçbir zaman yalnız ve yüzü açık dışarı çıkamazdı” (Donuk, 1980). Yunan ve Roma kültür medeniyetlerini tarihi Avrupa toplumlarına genellemek doğru olmasa da Avrupa toplumlarında Hıristiyanlığın doğuşu ile birlikte kadınlarla ilgili çok yakın düşünce ve uygulamalar ortaya çıkmıştır. Bunlar aynı zamanda erkek kadın hiyerarşisinin, çifte standartların da kök saldığına dair kabullerdir. Hıristiyanlıkta evlilik dışı bir ilişki içinde olan bir kadın kötü olarak kabul edilirdi, ancak başka birinin karısıyla cinsel ilişkiye girmedikçe, bir erkek günahkâr olarak kabul edilmezdi. Cinsel iffet konusunda ısrar eden, kaçınılmaz olarak kadınların konumunun düşürülmesinde önemli bir rol oynadı. Çünkü ahlakçılar, kadınları her zaman erkekleri baştan çıkarıcı olarak gördüler (Russell, 2003: 39, 49). Cehalet döneminde, Arabistan’da kadınlar utanç kaynağı olarak görülüyordu. Kadının çocuğu olduğunda, ailenin bir parçası olarak kabul edilirdi. Bu dönemde kadınların boşanma hakkı yoktur fakat erkek istediği zaman boşanabilir, boşanma durumunda çocuklar babaya verilir ve kadın mirastan pay alamazdı (Donuk, 1980: 293).

11. yüzyılda Avrupa’da kilisede reformlar yapılmasıyla kadınlar kilise görevlerinden uzaklaştırılmıştır. Eski dönemlere göre kadınlar ekonomi, siyaset ve din açısından eski güçlerini kaybettiler. Bu dönemde görsel 2.1’ de görüleceği üzere kadınlar büyücülükle suçlandı. Mahkeme davalarında, Engizisyon mahkemeleri tarafından büyücü olmakla suçlanan on binlerce kadın yakıldı. Kadın sosyal statüsünü ve değerini tamamen kaybetmeye başlamış oldu. Önceden evli bir kadın, kocası yokken onun yerini alma hakkına sahipti. 14. yüzyılda kadınlar bu haklarını kaybettiler. Bu gücü kullanabilmek için kadının mahkemeye başvurması gerekiyordu. Daha sonra kadının tüm hakları ellerinden alındı. 16. yüzyılda Paris’te hazırlanan “*Parislilerin Aile Düzeni*” adlı el kitabında, kadınların tek görevinin eşlerinin rahatını sağlamak olduğu belirtilmekteydi. Avrupa’da kadınların tüm bu haklarının kısıtlanmasına rağmen kadın direnişi devam etti. Kastilyalı Isabelle, kocasının yardımı olmadan İspanya’yı birleştirmeye çalıştı ve yardımcılılarıyla manastırlar, hastaneler ve okullar açtı. Reform hareketlerini erkeklerden daha fazla kadın destekledi. Kadınlar eşitsizliğe karşı

çıktı. Amerikan kolonilerinin yöneticileri, Avrupa'dakilerden daha liberaldi. Bu yüzden kadınlar Amerika'ya göç etmeye başladı. 18. yüzyıl kadınları Çariçe II. Katerina'da olduğu gibi, ülkenin yönetiminde aktiflerdi. Mary Wallstonecraft 1792'de "*Kadın Haklarının Doğrulanması*" adlı bir deneme yazmıştır. Bu yüzyılda feminist hareketler diğer yıllara göre daha fazla arttı. J.J Rouseau gibi aydınlar, kadınların özgürleşmesinin toplumu özgürleştireceğini savundu. 1848 devriminden sonra kadınların ekonomik yaşamdaki talepleri arttı. Kadınların çalışma saatleri azaltıldı. Bazı sendikalar çalışma hayatında kadınların haklarını kısıtlamaya çalıştı. Ancak sendikacıların bu cinsiyet ayrımcılığı kadınları caydırmadı. Kadınlar, erkek sendikaları içinde kendi sendikalarını kurdular. 20. yüzyılda Batılı feministlerin bazı özelemleri vardı. Kadın ve erkek arasındaki farkın cinsiyetlerinden değil aldıkları eğitimden kaynaklanması gerektiğini, kadınların siyasi ve ekonomik haklara sahip olduğunu savundular. Birinci Dünya Savaşı sırasında kadınların oy hakkı 21 ülkede tanındı. Kadınların siyasi haklarını elde etmelerini sağlamak için kurulan Uluslararası Kadın Konseyi ve Oy Hakları Birliği kuruluşları; kadınların çalışma hayatını iyileştirmek, evlilik dışı çocukları ve evli kadınların soyadını korumak gibi konularda mücadele verdiler (Bayram, 2011).

Kaynak: <https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/bastan-hukmu-verilen-kadinlar-ya-da-sucluluk-karinesi-sergisi-40337624>

Görsel 2.1.: Orta Çağ Cadı Avı

2.2. Türk Tarihinde Kadın

Anadolu’da Ana Tanrıça, kadınlık ilkesi ve özellikle kendi içindeki annelik nedeniyle dişil ilkenin niteliklerinin taşıyıcı sembolü olarak görülmüştür. Kalkolitik ve Neolitik çağlarda, özellikle Hititler ve Frigler döneminde kadınların hem işlevsel hem de sanatsal ürünlerde doğurganlıkları dikkate alınarak “Ana Tanrıça” olarak simgelendiği bilinmektedir. Aynı zamanda tanrıça kültünün tarihi bulguları, dünyanın birçok yerinde yapılan kazılarda arkeolojik çalışmalar sonucunda ortaya çıkarılan ve “Venüs” e atfedilen farklı şekillerde kadın figürlerine dayanmaktadır (Demirdağ, 2017).

Mitolojinin esas olarak, tüm dünyada Doğa Ana veya Ana Tanrıça inancıyla ataerkil bir inançtan önce, anaerkilliğin egemen olduğu bir dünya görüşü ile başladığı düşünülmektedir. Anaerkil toplumlar her şeyden önce Tabiat Ana’yı, Ana Tanrıçayı veya Büyük Tanrıçayı yüce hayat veren yaratıcı olarak kabul etmişlerdir. Türk mitolojisinin kökeni olan Şamanizm, din veya inancının ataerkil bir anlayıştan önce anaerkil bir kökenle doğduğu söylenmektedir. Şamanizm, ancak demirin keşfedilmesi ve bir erkek sanatı olarak avlanma ile erkek egemenliğine girmiştir. Dişi şamanlarla ilgili anlatılar sınırlı olsa da, Sibiryaya şamanlarından en güçlü şamanın kadın olduğu öğrenilmektedir. Ancak şaman olma gerekliliğine sahip olan bu güçlü kadınlara saf Türkçe’de “ateşi korumak” anlamına gelen utagan / udagan unvanı verilmektedir. Ud (ateş) + gan (dişi kelimeleri oluşturan ek), kelimenin tam anlamıyla, ocağı koruyan dişi ruhun kanıtını sağlamaktadır. Şamanizme kabul töreninde önemli bir rol oynayan su ve suyun yanı sıra, ağacın “Ana Ağaç” olarak adlandırılması nedeniyle şamanizmin kadın fenomenolojisi ile bağlantısını da ortaya koymaktadır (Çemberci, 2019).

Umay, Ak-Ana, Ayısıt ve Albıs gibi kadın ruhlar da Türk mitolojisinde büyük önem taşımaktadırlar. Özellikle Umay insanlığın doğuşu ve büyümesi ile ilgilidir ve Orta Asya’da köklü bir mitolojik unsurdur. Umay’ı temsil eden bir diğer sembol de Ay’dır ve Ay sembolü, bereketli kadına dayanan tanrıçaların, özellikle Nit, İsis, Artemis ve Diana’nın sembolü olmuştur. Altay mitolojisine göre insanlar yeryüzüne gelmeden önce ruhları hayat ağacı da denilen ağacın dallarında bulunuyordu ve genellikle bir Çam veya Kayın ağacı olan bu ağaç anne Umay ile birlikte iniyordu. Ayısıt adlı ruhlar, Umay’ın doğumu ve koruyucu görevlerini üstlenen ruhlardır. Bu ruhlar özellikle bolluk ve refah sağlamaktadırlar. Bir diğer önemli kadın ruhu ise Albıs’dır. Bunlar kötü ruhlar olarak bilinir. Ancak kadın ve bebekleri öldürdüğüne inanılmasının yanı sıra, şaman adayını kendi sütünden emzirecek hem fiziksel hem de ruhsal olarak yeni bir boyuta hazırlama işlevlerine de sahiptirler. Bazı şaman

efsanelerinde dağ ruhunun, adayı emzirdiği söylenir. Dağ ruhu, genellikle bir kadın olarak tasarlandığı için Mitolojik Ana kompleksine dâhildir (Bayat, 2015: 55).

Şamanizm daha sonra erkeklerin hâkim olduğu bir mesleğe dönüşmüş, ancak adayı şaman yapan ruh kadın ruhu olmuştur. Şamanların ikinci ruh olarak tanımladıkları Altay Türklerinde Albis, Orta Asya Türklerinde peri ve ana hayvan gibi dişi varlıkların tasviri, Şamanizmin doğumunun anaerkil döneme kadar gittiğini göstermektedir. Bu nedenle Türk mitolojisinde Şamanizm başlangıçta anaerkil bir yapıya sahipken, daha sonra işbölümü ve kadının toplumdaki yerinin değişmesi nedeniyle ataerkil bir yapı ve anlayışa geçmiştir. Ataerkil yapı, kozmik bilgi kaynağına sahip olan ve her şeyin başlangıcı olan kadını olabildiğince arka plana sürüklemiştir (Çemberci, 2019).

Türk tarihinde çeşitli destanlarda kadın kavramı ana unsur olarak yer almıştır. Türklerde kadın konusu da Dede Korkut Hikâyelerine konu olmuştur. Hikâyelerde kadının aile içindeki yeri, namus, güzellik ve kahramanlık gibi konular ile ele alınmıştır. Çokeşliliğin Türkler arasında yaygın olmadığı ve kadınlara çeşitli haklar verildiği görülmektedir (Arat, 1980: 51). Türkistan'da kurulan ilk Türk devletleri ile ilgili kaynaklarda kadınlarla ilgili kayıtlar genellikle devlet yönetiminde aktif rol alan kağan eşleri hakkındadır. Eski Türk devlet idaresinde Kağan'dan sonra ikinci sırayı hatun almıştır (Gökçe, 2008: 232). Örneğin fermanlara "Hakan ve Hatun diyor ki..." (Çandarlıoğlu, 1966: 22) diye başlamaktadır. Bayramlarda, kongrelerde, ibadetlerde ve ritüellerde, savaş ve barış toplantılarında hatun her zaman hanın yanında bulunurdu (Tellioğlu, 2016: 212). Yabancı devletlerin elçileri kabul edilirken, hatununda hanın yanında olması gerekirdi (Sevinç, 1987: 31). Eski Türk toplumunda kadınlar erkeklerle eşit haklara sahiptir. Tarihte bunu doğrulayacak sayısız örnek vardır. Kadın ve erkeğin eşit haklara sahip olduğunu gösteren en önemli örneklerden biri Orhun anıtlarıdır. Anıtlarda Kağan ve Hatun isimleri birlikte anılmaktadır. Kül Tigin Anıtı'nın doğu yüzünde "...babam İltiriş Kağanı, annem İlbilge Hatunu göğün tepesinde tutup yukarı kaldırmış olacak..." (Ergin, 1969: 15). Türk geleneğine göre kadın, tüm sosyal meselelerde erkeklerle birlikte bulunmalıdır. Hatun da devlet idaresinde hakan ile aynı haklara sahiptir (Çandarlıoğlu, 1966: 22).

Resmi yazışmalarda hatun ismiyle birlikte kağan kelimesinin zikredilmesi, kadının devlet yönetimindeki konumu ve etkinliğinin bir göstergesidir. Gök Türk ve Uygur dönemi kaynaklarında yer alan örnekler, kadınların devlet yönetiminde ve toplumda geride kalmaktan çok önemli sorumlulukları olduğunun kanıtıdır (Gökçe, 2008: 232). Kadının ailesinin güç

kazanması ve hanlık sahibi olması kadının güç ve statüsünü anında değiştirir. Bunun en güzel örneklerinden biri de Uygur Bey Moyun Çor'un kardeşi Tay Bilge Tutuk ile yaptığı savaşı kazanması ve kızına "İl Bilge Hatun" unvanını vermesidir (Gömeç, 2010: 109). Buradan anlaşılmaktadır ki, erkekler han olarak tayin edilirken nasıl bir tören yapılırsa, kadınlar arasında bir tören yapılır. Aynı şekilde Tonyukuk yazıtlarından da kızının ölümü üzerine cenaze töreni yapıldığı anlaşılmaktadır (Köksel, 2011: 336). Benzer şekilde Türk destanlarında da kağan özelliklerini taşıyan ve milletini tehlikelerden kurtaran kadın kahramanlara rastlamak mümkündür. Altay destanlarından Oçı-Bala'da kadın kahramanı görünümü, hikmeti ve vatan sevgisi bunun güzel bir örneğidir (Gökçe, 2017: 250).

Türk kadını bu kadar önemli kılan sebeplerden biri de bozkırlarda gizlidir. Göçebe yaşam, kadınları toplumun vazgeçilmez bir üyesi yapmıştır. Bu husus, kadınların herhangi bir nedenle dışlanması imkânsız hale getirmiştir (Yıldız, 2016: 69). Tarihçiler, Eski Türklerde kadınların toplumda genel olarak saygın bir yere sahip olduğunu belirtirler. Hanlar eşleriyle birlikte devleti yönetirlerdi. İslam'ın kabulünden önce, erkeklerin birçok kadınla evlenme geleneği yoktu. Pek çok yazar, İslam dininin Türkler arasında yayılmasının ardından kadınların özgürlüklerini ve eski etkinliklerini yitirdikleri görüşündedir. Bunun nedeni İslam dini değil, yanlış uygulamasıdır (Akdemir, 1997: 252).

2.3. İslam ve Kadın

Şüphesiz kadının bir toplumdaki konumu ile o toplumun dini inançları arasında önemli bir ilişki vardır. Dinler, kültürel norm ve değerleri etkilemenin yanı sıra kadının statüsünü de etkilemektedir (Kabaklı, 2003: 42). Dinlerin, toplumsal düzeni sağlamak için cinsiyet ve toplumsal cinsiyetle ilgili rollerde bazı düzenlemeler yaptığı bir gerçektir. Ancak bunu yaparken, kadını arka plana iten erkek egemen düşünce ile dinin yorumlanması ve kadın karşıtı söylemlerin ortaya çıkması, zamanla hâkim dini görüşü oluşturan ve sosyal düzeni etkilemesi burada ana sorun olarak ortaya çıkmaktadır (Geçer vd., 2017: 500).

Bilindiği gibi İslam dininin temel kaynağı Kuran'dır. İkincisi ise Hz. Muhammed (a.s.v.)'in sözleri, uygulamaları ve açıklamalarıdır. Kuran, Peygamberimiz (a.s.v.) hayatta iken yazılı olmasına rağmen, Peygamberimiz (a.s.v.)'nin sözleri daha sonra yazılmıştır, bu nedenle birçok uydurma söz Peygamberimiz (a.s.v.)'ye atfedilebilir. Bu nedenle Hz. Muhammed (a.s.v.)'in hadislerini kullanırken çok dikkatli olmak gerekmektedir. Hz. Muhammed (a.s.v.)'in sözlerinin Kuran ile asla çelişmediği unutulmamalıdır. Öte yandan

Kuran bir konu hakkında hüküm verirken bir veya birkaç ayete dayanmak yerine konuyla ilgili tüm ayetleri dikkate almak gerekir. Ancak tüm ayetler değerlendirildikten sonra, Kuran'ın bu konudaki görüşü doğru bir şekilde ortaya konmuş olabilir. Aksi takdirde hata yapmaktan kaçınılamayabilir. Bunun en tipik örneklerinden biri Bakara suresinin kadınların şahitliği ile ilgili 2/282 ayetidir. Tercümanlar ve hukukçular bu ayette geçen “*Şahitler iki erkek olmazlarsa, rıza göstereceğiniz şahitlerden bir erkekle biri yanlırsa diğerinin ona hatırlatması için iki de kadın olsunlar*” ifadesine dayanarak iki kadının tanıklığının bir erkeğe eşit olduğu sonucuna varmışlardır. Ancak Kuran'da şahitlik ile ilgili tüm ayetler incelendiğinde bu sonucun yanlış olduğu ve bir kadının şahitliğinin bir erkek şahitliğine denk olduğu görülmektedir (Akdemir, 1997).

Kuran kadın ve erkek arasında ayırım yapmaz ve aynı hak ve yükümlülükleri her ikisine de emanet eder (Akdemir, 1997). İslam'ı iyi bilmeyen bazı kişiler, bu dinin kadın haklarını kısıtladığını ve onları evlerde kapattığını iddia etmektedirler. İslam'ın kadına değer verdiğini göstermek için öncelikle İslam öncesi toplumlarda kadının durumuna bakmak faydalı olacaktır. İslam'dan önce kadınlar, örneğin erkeklerin görevlerini yerine getiremezdi, bir kıza sahip olmaktan bile utanılırdı, kavga edemeyeceği veya aile onurunu korumayacağı düşünülürdü. Bu nedenle cahil Arap toplumlarında kızlar bir süre diri diri toprağa gömüldü. Kuran, asırlarca böyle günahlar içinde yaşayan bu toplumları kınadı ve onları doğru yola davet etti (Soylu, 2019). Kur'an-ı Kerim'in indirildiği dönemde, savaşlarda çok sayıda erkek ölmüş, eşleri ve çocukları sahipsiz kalmıştı. Eşleri ölen kadın ve çocuklar diğer erkeklerin korumasına veriliyordu ve bu adamlar iyi niyetli ise o kadın ve çocuklar rahat bir hayat yaşıyorlardı. Ama iyi insanlar değilse, o kadın ve çocuklar onlar tarafından kendi çıkarları için kullanılıyordu. Örneğin yetim kadınlar ve kızlar güzellerse para karşılığında başkalarıyla evlendiriliyorlardı. Yetim çocuk zenginse, parası vasisi tarafından kendi lehine kullanılırdı (Bilgin, 1997: 34-37). Kızların istenmemesinin bir başka nedeni de maddi zorluklar olarak gösterildi. Bunun üzerine Allah tarafından çocukların yoksulluk korkusundan öldürülmemesi gerektiğini ve onlara rızık sadece onlar tarafından verileceğini söyleyen ayetler indirildi (Bilgin, 1997: 32-33). Şura suresinin 49. ve 50. ayetlerine bakıldığında anlaşılacağı üzere İslam dininde kız ve erkek çocukları için ayırım bulunmamaktadır. “*Göklerin ve yerin egemenliği Allah'a aittir. O dilediğini yaratır; dilediğine kız çocukları bahşeder, dilediğine de erkek çocukları bahşeder*” (Şura 49). “*Yahut erkek ve kız çocuklarını birlikte verir. Dilediğini de çocuksuz bırakır. Şüphesiz O her şeyi bilir, her şeye gücü yeter*” (Şura 50). İslam'dan önce kadınlar bir mülk gibi miras olarak alınırdı, ister cariye ister özgür bir kadın

olsun, kocası ölen bir kadın, bir erkek tarafından mirasmış gibi akrabalarından satın alınabilir veya para karşılığında başkasına satılabilirdi. İslam kadınlara böyle davranılmasını yasaklamaktadır (Soylu, 2019).

Kadın, İslam ile yüceltilmiş, erkeklerle aynı davranılmıştır ve böylece Kuran'daki çoğu ayette kadın ve erkek aynı anda ele alınmıştır. Ailede ikinci planda görünmesinin nedeni aile kurumunun niteliğinden kaynaklanmaktadır. Kurumların yönetimi gibi, ailenin de bir reise, bir yöneticiye ihtiyacı vardır ve bu toplumlarda genel olarak erkek olarak tanımlanır. Evi desteklemek, aileyi korumak gibi görevlerden erkekler sorumlu görüldüğü için bu da onların kadınlardan üstün algılanmasına neden olmuştur. Kur'an-ı Kerim'de erkeğin yaratılışından bahsedilirken, kadın ve erkek arasında cinsiyet farkından bahsedilmemekte, hiçbir cinsiyete üstünlük veya önem atfedilmemektedir. Hiç kimse kendi cinsiyetini belirleme özgürlüğüne sahip değildir. Kuran'da "Ey insanlar" terimi kadın ve erkek için kullanılmıştır. Böylelikle Allah, Kuran ve Peygamberlerin sadece bir cinsiyeti değil, tüm kadın ve erkek yaratıklarıyla ilgilendiği gösterilmiştir. Kuran'ın yaratılış açısından kadınları erkeklerden ayırmadığına dair pek çok delil vardır. Kuran indirilmeden önce Arap toplumlarındaki insanlar zengin-yoksul, özgür-köle, erkek-kadın gibi sınıflara ayrılmış ve toplumda sınıflarına göre davranış görmüştür. Ancak Kuran'a göre bu tür sınıflandırmaların Allah Katında bir önemi yoktur; onun gözünde üstünlük ancak dindarlıktır. Nitekim Kuran ayetleri; *Ey insanlar veya ey inananlar, cinsiyet ayrımı olmaksızın tüm insanlar demektir. "Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan, ikisinden birçok erkek ve kadın üretilen rabbinize itaatsizlikten sakının"* (Nisa 1). *"Sizi bir tek candan yaratan, kendisiyle mutlu olsun diye ondan da eşini yaratan O'dur"* (A'râf 189). Ayetleri bize Kuran'ın kadınları erkekleri eşit gördüğünü kanıtlıyor. Erkek kadından üstündür ifadesi, insanların sosyal günlük yaşamdaki çıkarlarını korumak için ifade ettikleri tamamen gerçekçi olmayan bir durumdur. Öyle ki, insanlar Adem ve Havva'nın cennetten kovulmasının bile Havva'nın hatası olduğuna inanırlar. Toplumda Adem'i kandıran ve yasak meyveyi besleyen Havva olduğu yönünde yanlış bir izlenim vardır. Bu nedenle bazı gruplar kadınları erkeklerin potansiyel düşmanı olarak göstermeye çalışır. İslam Peygamberi, tüm insanlara doğru yolu göstermek için yaratılan ve gönderilen tüm erkek ve kadınların peygamberidir. Hiçbir zaman insanlar arasında cinsiyet ayrımı yapmamıştır (Bilgin, 1997: 29-31). Nitekim peygamberimizin geriye kalan tek kızı Hz. Fatma'ya yaptığı davranıştan İslam'ın ve İslam ahlakının kızlara verdiği değeri anlamak mümkündür. Öyle ki, Hazreti Fatma gelince birbirlerine saygı ve

sevgilerinden dolayı peygamber ayağa kalkar, onu öper, sonra tekrar otururdu (Akdemir, 1997).

Günümüzde İslam ülkelerinde çok eşliliğe ilişkin farklı düzenlemeler ve uygulamalar görülmektedir. Suudi Arabistan, çok eşliliğin en yaygın olduğu ülkedir ve onu Mısır ve Ürdün izlemektedir. Suriye, Irak, Fas, Yemen ve Endonezya gibi çoğu İslam ülkesinde çok eşlilik, hâkimin izni, ilk eşin rızası, eşleri desteklemek için ekonomik gücün kanıtı, hastalık ve kısırlık gibi koşullara tabidir. Tunus ve Türkiye’de tamamen yasaklanmıştır (Öztürk, 2012: 5). Çokeşlilik konusunda Nisa Suresi’nin 3. “*Yetimlerin hakkına riayet edemeyeceğinizden korkarsanız, kadınlardan ikişer, üçer, dörder nikâhlayın*” ayetinin yanlış yorumlanması, “İslam dininde dörde kadar evlenilebilir” anlayışına neden olmuştur. Ancak Peygamberimiz kızlarını evlendirirken ikinci bir evlilik yapmayacaklarına dair damatlarına söz verdirmiştir (Bilgin, 1997: 34-37).

Dinler her zaman toplumsal yaşamı düzenlemek için söylemler üretmiş ve bu söylemler inanan insanlar tarafından benimsenmiştir. Sosyal hayatın bir parçası olarak aile ve kadın sorunları da dinlerin kendi üzerlerinde denetim kurmaya çalıştıkları alanlardır. İslam dini hiçbir zaman kadınları bir erkekten daha az değerli bir varlık olarak görmemiştir (Soylu, 2019).

2.4. Osmanlı Döneminde Kadın

Osmanlı Devleti’nin kuruluş döneminde kadınlar eski Türk geleneklerinin devamı olarak hâlâ üstündü. Kurucu dönemin padişahlarından Orhan Gazi’nin eşi, Orta Asya’da ki gibi üstün bir konumdaydı. İlk dönemlerde Osmanlı’da kadınların yüzleri de açıldı ve devletin güçlenmesiyle kadınlar artık eskisi kadar güçlü değillerdi ve etkileri azalmıştı (Göksel, 1992: 130).

Osmanlı Devleti’nde saray kadınları harem aracılığıyla yönetime katılarak kararları etkiledi. Osmanlı İmparatorluğu’nun gerileme dönemi Türk kadınının statüsünü olumsuz etkilemiş, kadınlar için hapisane olmuş, miras hakları ve mahkemelerde tanıklık hakları yoktur (Doğramacı, 1989: 133-135). Osmanlı’da kadınların tahta çıkması söz konusu olmadığından, gerçekte otoriter rejim onları birçok yönden kısıtlasa da nispeten özgürdüler (Kunt vd., 1997). Sultanların haremın siyasi iktidarla rekabet etmesini önlemek için yabancılarla evlenme politikasının uzun süre başarıyla devam ettiği söylenebilir. Ancak 16.

yüzyılın sonlarında yaşanan bir dizi saltanat sorunu bu süreci geciktirdi. Bu yüzyılın sonlarında ve 17. yüzyılın başlarında tahta çıkan padişahların genç olmaları veya zihinsel kapasiteden yoksun olmaları haremi güçlendirici bir etki yaptı. 17. yüzyılın ilk yarısında bu belirsizlik, altı padişahın tahta çıktıklarında çocuk olmaları veya zihinsel olarak yetersiz kalmaları ve en azından hükümdarlıklarının başında etkili bir şekilde yönetimde bulunamamaları nedeniyle daha da artmıştır. Saray kadınlarının siyasete ilgi duymasına neden olan sebeplerden birinin de 17. yüzyılda miras sorunu olduğu söylenebilir (Peirce, 1998).

Hanedan kadınlarının saraydaki faaliyetlerini artırmalarının nedenlerinden biri de 16. yüzyılın sonunda hanedan ailesinin yapısının ve üyeleri arasındaki ilişkilerin büyük ölçüde değişmesi, şehzadelerin gönderilmemesidir. Sancak ve tahta geçiş sistemi açık bir mücadeleden başlayıp en yaşlı erkeğin tahta çıkma sistemine geçmiştir (Peirce, 1998). III. Murad döneminde padişahın annesine resmi unvan olarak Valide Sultan adı verilmiştir. Daha önce “Sultan X’in annesi” veya “Mehd-i Ulya” veya “Sedef-i Dürr-i Saltanat” olarak anılmaktadır. Bu resmi sıfatla valide edilen anne, en yüksek imparatorluk memurlarının saflarına katılmış olmuştur (Peirce, 1998). Valide Sultan, hanedanın korunmasından birinci derece sorumlu olduğundan, üreme düzenlemelerini denetlemek ve hanedan mensuplarını korumakla görevliydi. Valide sultan konumunu korumak için çeşitli kaynaklar kullandı; bunlar zenginlik, sosyal statü ve bazen politik güç olarak sayılabilir. Hanedanlığın yıkımını önlemekten sorumlu olan valide sultan, bunu hem şehzadelerin doğumunu teşvik ederek hem de öldürülmelerini önleyerek yapıyordu (Peirce, 1998). III. Murad devrinde harem halkının saray dışındaki dünya ile ilişkisini yasaklayan yasanın kaldırılmasıyla saray dışında bağımsız evler edinmeye başlayan haremliler, siyasi nüfuzlarını kullanabildiler. Sultan ailesinin hükümetin merkezinde toplanması, padişahın etrafındaki güçlü kişilerin sayısını artırmış ve bu durum siyasi ortamı olabildiğince gergin hale getirmiştir (Fleischer, 1996). III. Murad’ın hükümdarlığı dönemine kadar padişahın ailesini oluşturan padişahın annesi, eşleri ve cariyeleri Eski Saray’da kalmış ve padişahlar Saray-ı Cedide denilen Topkapı Sarayı’nda devlet işlerini yürütmüşlerdir. Ama III. Murad döneminde Eski Saray’da bulunan padişahın ailesi Topkapı Sarayı’na taşınmış ve bu nedenle haremın siyasi gücü daha fazla etkileme şansı olmuştur (Turan, 1999).

Harem mensuplarının son derece iyi yetişmiş, eğitilmiş, zeki ve yetenekli olduğu söylenebilir. Kendine güvenen erkekler gibi hareme mensup kadınlar da devlet saflarında yükselmek istiyordu. Bunun için güzel olmaya gerek yoktu, kendisine verilen eğitimi en iyi

özümleyen, güzel yazan ve avantajlı konuşan bu yarışa başlıyordu. Bu nedenle haremın belirli dönemlerde iktidara müdahalesinin doğal görülmesi gerektiği belirtilmektedir (Akgündüz, 1995). Harem'in kadın hükümdarlığı olarak da bilinen devlet işlerinde aktif rol alma süreci, Kanuni ve Hürrem Sultan ile başlamış, 1656 yılında Turhan Sultan'ın Köprülü Mehmed Paşa'yı sadrazamlığa atmasıyla sona ermiştir (Peirce, 1998). 16. yüzyılda başlayan kadınların devlet işlerine müdahalesi 17. yüzyılda da devam etmiştir. Öte yandan IV. Mehmed'in annesi Turhan Valide Sultan gibi devlet düzeninin kurulması için çalışan ve son derece olumlu rol oynayan Hürrem Sultan, Nurbanu Sultan, Safiye Sultan, Kösem Sultan gibi saray kadınlarının da bulunduğunu belirtmekte fayda vardır (Ünal, 1988).

Osmanlı padişahlarının Meşrutiyet'e kadar kadınlarla ilgili çıkardığı bazı hükümler vardır. Örneğin, I. Ahmet döneminde (1603-1617) 1603'te çıkarılan bir kararname ile kadınların önce tatlıcılara girmeleri, ardından 1610'da erkeklerle sandala binmeleri yasaklanmış, yasak II. Abdülhamit devrinde yeniden yürürlüğe girmiştir.

- I. Mahmut (1730-1754) döneminde 1750'de çıkarılan bir kararname kadınların eğlence alanlarına gitmesini yasakladı.
- III. Osman döneminde (1754-1757) haftada dört günden fazla dışarı çıkmaları yasaklandı.
- I. Abdülhamit (1774-1789) döneminde kadınların 1787'de ince kumaştan başörtüsü giymeleri yasaklandı.
- II. Mahmut döneminde (1808-1839), 1828 yılında ince kumaştan atkı diken terzilerin tekrar olması halinde işyerlerinin önüne asılması emredilmiştir (Demir, 2008: 9).

1839'da Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesiyle Osmanlı Devleti'nde büyük değişiklikler oldu. Fermanında kadınlarla ilgili herhangi bir madde bulunmamakla birlikte ferman Osmanlı toplumunda kadın haklarının oluşumu için bir girişimdi (Göksel, 1992: 131-132). Osmanlı İmparatorluğu'nda kadınların durumu Tanzimat'tan sonra tartışılmaya başlandı ve kötü koşulların değiştirilmesi için çalışmalar yapıldı. Bu dönemde Batı devletlerinin Osmanlı Devleti üzerindeki etkisi artmış ve Batı örnek alınarak bazı reformlar yapılmıştır. Avrupalılarla ilişkiler ilerledikçe moda ve yabancı adetler önce erkekler tarafından benimsenmiş, ardından Türk kadınları arasında hızla yayılmıştır (Doğramacı, 1989: 11-12).

Parlamento düzeni ilk olarak 1876 yılında Mebusan Meclisinin seçimi ise Kanuni Esasi'ye göre (65. Maddesi) yapılmıştır. Kanuni Esasi'ye göre her elli bin erkeğe bir milletvekili seçilecekti. Osmanlı İmparatorluğu'nda sadece erkekler sayılıyordu, kadınlar sayılmıyordu. Bu dönemde oy hakkı sadece erkeklere verilmiştir. Sosyal hayatta rahat hareket etmeyen ve evinde kapanan kadınlar siyasi hayata katılmamışlardılar (Konan, 2010: 7).

Jön Türklerin etkisiyle 1908'de ilan edilen İkinci Meşrutiyet ile 1878'de süresiz olarak kaldırılan parlamento rejimi yeniden kuruldu. İkinci Meşrutiyet ilanı, kadınlar tarafından özgürlük ilanı olarak algılanmıştır (Çaha, 1996: 92). Meşrutiyet döneminde İttihat ve Terakki çoğunlukla kadın haklarını savundu ve kadınların sosyal hayata katılımı için çalıştı. Meşrutiyet öncesi dönemde kadın meselesi tartışılmazken, Jön Türkler kadın konusunu ülkenin ekonomik ve kültürel bir sorunu olarak kabul ederek aydınların tartıştığı ana konulardan biri haline getirdiler. İkinci Meşrutiyet Dönemi'nde yaşayan her yazar kadın konusunda bir şeyler yazmış ve kadının toplumda var olmasını sağlamaya çalışmıştır (Özkiraz, 2011: 3).

İkinci Meşrutiyet'te daha önce gerçekleştirilemeyen ulusal egemenlik anlayışı, anayasa değişikliğini beraberinde getirdi. İkinci Meşrutiyet ile o zamana kadar görülmemiş bir tartışma ortamı gelişti ve sosyal hayatta düşünce özgürlüğü ile bir hareket başladı (Yayla, 1985: 948-952). Bu düşünce özgürlüğü ortamında kadın konusu da tartışılmaya başlandı. Bu dönemde, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki geleneksel kadın stilini terk etme ve özgürlüklerini genişletme ihtiyacına vurgu yapıldı. II. Meşrutiyet'in getirdiği bu liberal ortamda Osmanlı kadını Batı'daki feminist akıma benzer bir kadın hareketi başlattı. Bu dönemde birçok gazete ve dergi, bu ifade özgürlüğünün gelişmesi için önemli çalışmalar yaptı. Kadınlar bu dergilere yazdı ve çeşitli sorumluluklar üstlendi (Toprak 1992; 230; Caporal 1982: 77).

Burada şaşırtıcı olan şey, erkeklerin önce kadın hakları tartışmalarına başlaması ve hatta kadın toplantılarında kadınları destekleyen konuşmaların çoğunun erkekler tarafından yapılmasıdır. Başlangıçta erkekler tarafından savunulan kadın hakları konusunda, kadınlar zamanla dileklerini daha net bir şekilde ifade etmeye, dernekler kurmaya, dergilerin yanı sıra günlük gazete çıkarmaya da başladılar. Bu nedenle basın, kadın hakları konusunun topluma yayılmasında en önemli faktör olmuştur. Batı'dan örnekler, bu reform rüzgârları hem gazetelerde yer almış, hem de Batı ile Türkiye'deki toplumsal yapının karşılaştırarak yenilik yapma arzusunu dile getirdiği söylemiştir (Kırkpınar, 2010: 20).

İkinci Meşrutiyet döneminde İttihat ve Terakki, kadın konusuna özel bir önem vermiş ve kadınları sosyal hayata dâhil etmek için girişimlerde bulunmuştur. Bu dönemde Jön Türkler, kadın konusunu ülkenin ekonomik ve kültürel bir sorunu olarak kabul etmiş ve aydınların tartıştığı ana konulardan biri haline getirmiştir. II. Meşrutiyet'te yaşayan kadınlar konusunda yazmayan ve fikir üretmeyen tek bir aydın veya yazar yoktur (Çaha, 1996: 93). İkinci Meşrutiyet'e kadar kadınları hedef alan birden fazla yayın çıkmıştır ama en etkili olanı Hanımlara Mahsûs Gazete'dir. Bu gazete 1 Ağustos 1895 tarihinde yayın hayatına girmiş ve 580 adet yayın kesintisiz olarak yayımlanmıştır. Gazetenin bu kadar uzun süredir yayınlanıyor olması, onu kadın yayınları arasında önemli bir yer haline getirmiştir. Kadınlara pek çok faydası olan bu gazetenin en önemli özelliği kadınlar için bir okul olmasıdır. Bu gazete sayesinde birçok önemli kadın yazar (Fatma Aliye, Makbule Leman) kendi fikirlerini kolaylıkla savunabilmişlerdir (Güçlü ve Tunç, 2012: 160).

İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra başlayan kadın hareketi ve kadınların toplumsal hayata katılımının gerekliliği, çeşitli gazete ve dergilerde üzerinde durulan bir konu haline gelmiştir. Bu gazete ve dergiler, Batılı kadınların çağdaş yaşama ayak uydurmak için verdiği mücadeleleri ve meseleleri Osmanlı kadınlarına örnek olarak ele almış ve kadının eğitimi, sosyal hayata katılım, haksızlıklar gibi konularla kadın konusunu gündeme getirmiştir. İkinci Meşrutiyet sonrası çıkan kadın dergilerini, yayın politikalarına ve dünya görüşlerine göre Batılı ve Türkçü olarak iki grupta toplanmaktadır. Batıcı kadın dergileri arasında: Mefharet, Demet, Mehasin, Kadınlar Dünyası, Hanımlar Alemi, Kadınlar Alemi, Osmanlı Kadınlar Alemi, Kadın, Genç Kadın, Hanımlara Mahsus Gazete, Musavver Kadın, Türkçü kadın dergileri arasında; Kadınlık Hayatı, Kadınlık, Kadın Duygusu, Seyyale, Türk Kadını, Siyanet, Bilgi Yurdu Işığı, Bilgi Yurdu, Bilgi Mecmuası, Genç Kadın gibi dergiler vardır (Kurnaz, 1997: 139-191).

Meşrutiyet döneminde kadınların çıkardığı dergi sayısının 40'a ulaştığı bilinmektedir. Bu dönemde kadınlar toplumda daha etkin yer alabilmek için gazete ve dergilerde de seslerini duyurmaya çalışmışlardır. Bu gazetelerden en iyi bilineni Terakki'dir. Bu gazete Batı'da kadınların hakları ve siyasi hak taleplerinden bahsetmiş ve Osmanlı kadınlarından da bu talebi yapmalarını istemiştir. Gazetenin yayınları kadının toplumdaki yeri ve öneminden edebiyata, siyasal hak arayışından moda, ekonomik bağımsızlıktan tek eşliliğe kadar her alanda kadının farkındalığını artırmaya çalışmaktaydı (Konan, 2010: 8-9). Meşrutiyet döneminde

kadınların yayınladıkları dergilerde anayasal ortamda ciddi beklentileri olduğu ancak sonradan beklentilerin yerini hayal kırıklığına bıraktığı görülmüştür (Ateş, 2009: 24).

II. Meşrutiyet kadınların siyasi hayata katılımını ön planda tutmamış, sosyal alanda yasal güvenceler almayı ve aile hayatında erkeklerle eşit haklara sahip olmayı hedeflemişlerdir. Ayrıca siyasi katılım açısından oy haklarını erkekler için bile kurumsallaştırmıştır (Çaha, 1996: 105). Lakin II. Meşrutiyet'in ilanından sonra siyaset alanında kadınlar var olmaya başlamışlardır. İttihat ve Terakki Cemiyeti politikalarına göre partinin kadın kolları faaliyete geçmiştir. İttihat ve Terakki Kadın Kolları kadınlara ders vermekle kalmadı, kadın dernekleri kurulmasına da destek vermiştir (Çakır, 1996: 52). Günümüzde sivil toplum kuruluşları, demokratik bir toplumun ana aktörleridir. Sivil toplum kuruluşlarının kökenleri çok daha eski olmasına ve küreselleşme ile ön plana çıkmasına rağmen gerekliliği ve önemi daha fazla vurgulanmaktadır. Sivil toplum ve demokrasi anlayışındaki değişikliklere paralel olarak sivil toplum kuruluşları bugüne kadar farklı anlam ve işlevlere sahip olmuştur (Genç ve Erdoğan, 2013). Osmanlı'da da bu kuruluş örneklerini dernekler adı altında görebiliriz. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin izlediği politika sayesinde dernek faaliyetlerinde bulunan kadınlar kısa sürede çalışmaya başladılar ve topladıkları paralarla muhtaç kadınlara destek olmaya çalıştılar. Dernek aracılığıyla topladıkları parayı kadınların eğitiminde ve kadın haklarının savunmasında kullandılar. Bu dernekler farklı amaçlar için kurulmuştur. Bu dernekler arasında ülkenin savunmasına katkıda bulunan dernekler ve siyasi parti kadın dernekleri ile yardım, eğitim ve kültür dernekleri vardı. Bu derneklerden farklı bir yapıya sahip olan ve 1913 yılında kurulan, Kadınlar Dünyası adı altında yayınlanan "*Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti*" (Osmanlı Kadın Haklarını Savunma Derneği) Osmanlı kadınlarının toplumsal alanda rol oynamasına gayret göstermiştir (Konan, 2010: 8-9).

İkinci Meşrutiyet döneminde kurulan başlıca kadın dernekleri şunlardır;

- Hizmet-i Nisvan (1908),
- Nisvan-ı Osmaniye Cemiyet-i İmdadiyesi (1908),
- Osmanlı Cemiyet-i Hayriye-i Nisvaniye (1908),
- Osmanlı İttihad-ı Nisvan Cemiyeti (1908),

- Osmanlı Kadınları Terakkiperver Cemiyeti (1908),
- Osmanlı Kadınları Şefkat Cemiyet-i Hayriyesi (1908),
- Teali-i Nisvan Cemiyeti (1908),
- Teali-i Vatan-ı Osmanî Hanımlar Cemiyeti (1909),
- İnas Darülfünunu Mezunlar Cemiyeti (1910),
- Osmanlı Hilal-i Ahmer Kadınlar Cemiyeti (1911),
- Osmanlı Türk Kadınları Esirgeme Cemiyeti (1912),
- Sulhperver Türk Kadınları Cemiyeti (1912),
- Donanma Cemiyeti Hanımlar Şubesi (1912),
- Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslamiyesi (1916),
- Mamulât-ı Dâhiliye İstihlâk Kadınlar Cemiyet-i Hayriyesi (1913),
- Müdafaa-i Milliye Hanımlar Cemiyeti (1913),
- Osmanlı Müdafa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti (1913),
- Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti (1913),
- Asker Ailelerine Yardımcı Hanımlar Cemiyeti (1914) (Kaymaz, 2010: 339).

1908-1920 yılları arasında toplam 103 kadın derneği kuruldu. 1908’de 9 kadın derneği kurulurken, 1909’da 6, 1913’te 7, 1914’te 4, 1917’de 4, 1918’de 18, 1919’da 4, 1920’de 14 kadın derneği kuruldu. Kurulan kadın derneklerinden 77’si Müslüman-Türk, 20’si gayrimüslim cemaat ve altısı yabancıydı. İstanbul’daki kadın dernekleri Beyoğlu ve Fatih bölgelerinde yoğunlaşmıştır (Alkan, 1998: 135).

Teali Nisvan Cemiyeti 1908 yılında Halide Edip tarafından kurulmuştur. Bu dernek aynı zamanda İngiltere’deki kadınların seçme ve seçilme hakkını savunan kadın hareketiyle de temas halindedir (Toprak 1992: 231). Cemiyete üye olmak için Türkçeyi iyi yazma ve okuma gibi koşullar talep ederek ve İngilizce derslerine katılarak üyelerinin eğitimine özel

önem vermektedir. Toplumun amacı, ulusal geleneklerden vazgeçmeden kadınları ayağa kaldırmaktır (Çakır 1996: 53). Balkan Savaşı sırasında 1912 yılında Besim Ömer Paşa önderliğinde Hilal-i Ahmer Hanımlar Merkezi kurulmuştur. 1912 yılında Nezihe Muhittin Donanma Cemiyeti Hanımlar Şubesini kurmuştur. Esirgeme Derneği, Balkan Savaşı sırasında kurulmuş olup, amacı savaş nedeniyle dul kalan ve yetim kalanlara yardım etmektir. Müslüman Kadın Birliği, Topkapı Fukaraperver Cemiyet-i Hayriyesi, Asker Ailelerine Yardımcı Hanımlar Cemiyeti, Kadıköy Fukarasever Hanımlar Cemiyeti de savaş döneminde kurulan kadın dernekleridir. Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sırasında kurulan kadın derneklerinin çoğu yardım kuruluşları olarak kuruldu. Rumeli sınırında görevli askerlere kışlık kıyafet yardımı yapmak amacıyla 1908 yılında Fatma Aliye başkanlığındaki Cemiyet-i İmdadiye, dönemin ilk kadın derneği olmuştur (Taşkiran, 1973: 37-39). Kurtuluş Savaşı öncesinde ve sırasında, sosyal yardım, özgürlük ve ülkenin bütünlüğünün korunması için çeşitli kadın dernekleri kuruldu. Bu derneklerden bazıları Hilal-i Ahmer Cemiyeti Kadın Kolları, Asri Kadın Cemiyeti, Muallimler Cemiyeti, Müdafaa-i Hukuk Kadınlar Şubesi, Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti ve cemiyetin Anadolu'daki şubeleri sayılabilir derneklerdir (Cunbur, 1983: 33). Halide Edip tarafından 1909 yılında kurulan Teal-i Nisvan Cemiyeti, kadınların bilgi, görgü ve kültürünü artırmaya yönelik yayınlar yaptı. Yine 1913 yılında kurulan Osmanlı Kadınları Müdaafa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti, kadınlara iş alanı açmak, bilgi düzeylerini yükseltmek ve statülerini yükseltmek için çalıştı (Taşkiran, 1973: 37-39).

II. Meşrutiyet'ten başlayarak kadınlar her alanda giderek daha fazla hak talep etmeye başladı ve özellikle kadın erkek eşitliğini savundular. Bu dönemin kadın ve erkek aydınlarının en önemli arzusu, kadınların da erkekler gibi eğitim hakkından yararlanmalarıdır. Meşrutiyet sonrası kadınlara tanınan eğitim hakkının sınırları daha da genişletildi. Eğitimde amaçlanan değişiklikler, eğitimi yaygınlaştırmak, ilköğretimi zorunlu ve ücretsiz hale getirmek ve eğitim birliğini sağlamaktır (Çakır, 1996: 223). Kadınlar, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren devletin kadının eğitimi konusuna verdiği önem neticesinde toplumsal yaşamda daha da öne çıkmışlardır (Tekeli, 1982: 198). Bu dönemde hükümet kadına yönelik politikalarında kadınların eğitime hız verecek kurumların da açılışını yaptı. 1913 yılında ilk kız lisesi olan İstanbul İnas Sultanîsi, bugünkü İstanbul Kız Lisesi açılmış ve bunu, bugün hala eğitim veren Erenköy, Çamlıca ve Kandilli Kız Liselerinin açılışları izlemiştir. İkinci Meşrutiyet Dönemi'nin kadınlar için en önemli özelliklerinden biri yükseköğrenim hakkı kazanmış olmalarıdır. 1914'te Darül-Fünun'da kız dersleri başlatıldı ve 1914'te ayrı bir İnas Darül-

Fünun kuruldu. 1915'te İstanbul Darül-Fünunu'da kadınlara haftada dört gün düzenli konferanslar verildi. Ayrıca 1915 yılında ilk kez Türk kız ve erkek çocukları İstanbul Edebiyat Fakültesi'nde yükseköğrenim görmeye başladılar. 1917'de Kız Güzel Sanatlar ve Konservatuarı Okulu, terzilik okulları ve hemşirelik ve ticari dersler için okullar açıldı. Kızlar bu dönemde ilk kez yurt dışına eğitime gönderildi. 1914 yılında kurulan İnas Darül-Fünun, kız öğretmen okullarına bağlanarak matematik, edebiyat ve doğa bilimleri alanlarında eğitim verdi. Bu okul aynı zamanda kız öğretmen okullarına öğretmen yetiştirmek için kurulmuştur (Kurnaz, 1997).

Kadınlara yönelik eğitim alanındaki bu gelişmelerin yanı sıra, kadınlar da hemcinslerini yetiştirmek, farkındalık yaratmak ve sosyal hayata aktif katılımlarını sağlamak amacıyla dernekler kurmaya ve konferanslar vermeye başlamışlardır. İkinci Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte çalışma hayatındaki kadın sayısında artış oldu. Yine bu dönemde devam eden savaşlar nedeniyle askere giden erkekler tarafından boşaltılan bazı pozisyonlara kadınlar atanmış ve erkek nüfusun azalması kadınlara çalışma ortamı yaratmıştır. Hastane, posta idaresi, tekel idaresi, laboratuvar ve benzeri işlerdeki kadın çalışan sayısı arttığı ve kadınların yol yapımı, madencilik, atölye, sokak temizliği gibi işlerde istihdam edildiği görülmüştür (Güzel, 1985: 868-871). İkinci Meşrutiyet'e kadar kadınlar sadece öğretmenlik görevlerini üstlenmişler, bu dönemde daha fazla iş hayatında yer almaya başlamışlardır. Kadınların iş hayatında başarılı olabilmeleri için Inas Darülfünunu'nda, kadınlara ticaret eğitimi verilen Ticaret Mektebi-Alîsi adıyla şube açıldı. Kadınların çalışma hayatına teşvik edilmesi ile mesleki eğitim fırsatları teşvik edilmiş ve kadınlarla işgücü açığının kapatılması amaçlanmıştır. İlk defa bu dönemde kadınlara tarlada çalışmaları için fetva verildi. İkinci Meşrutiyet döneminde kadınların iş hayatına her geçen gün daha fazla dâhil olduğu görülmektedir. Çöpçülük, çamaşırhane, madencilik, pazarlık ve tarım gibi çeşitli iş alanlarında çalışan kadın sayısı artarken, memur olmak isteyen kadın sayısı da artmıştır. Bu dönemde kadınlar medya organlarını iyi kullandılar. Bedra Osman Hanım memur olmak için telefon şirketine başvurdu ancak bu başvuru kabul edilmedi. Bunun üzerine Müdafa-i Hukuk-ı İsvan Cemiyeti bu olayı basın aracılığıyla kamuoyuna duyurdu ve başlattığı kampanya ile Bedra Osman Hanım işe alındı. Bu olaydan sonra telefon işletmelerinde çalışan kadın sayısı artmıştır (Kaya, 2010: 13). Bu dönemde ilk kez devletin gündemine aldığı nüfus artışı politikasının uygulanmasını Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslamiyyesi üstlendi. Dernekte çalışanlar için zorunlu evlilik şartı getirdi; erkeklerden 25 yaşına, kadınlardan 21 yaşına kadar evlenmesi

istenmiştir. Dernek bünyesinde evlenenlere de maddi destek sağlanmıştır (Durakbaşı, 2002: 101).

Kadının kademeli olarak topluma katılımının bazı dini grupları rahatsız ettiğide görülmüştür. Çünkü bu durum, onların kurallarına bağlı olarak düzenin çökmesi anlamına geliyordu. Muhafazakârlar, kadının statüsünü yükseltmeye yönelik reformların ailenin temelini sarsacağını, şeriata aykırı olduğunu iddia ettikleri bu durumun aileye ve topluma zarar vereceğini savundu. Onlara göre çok eşlilik, kadını koruyan kadın için hayatı kolaylaştıran bir yapıdır. Çarşaf giymek yasal bir zorunluluk haline getirilmeliydi. Kadına evlenme-boşanma hakkı verilmesinin, kadının değişken ruh hali nedeniyle, yani kaprisli ve güvenilmez olduğu için boşanmayı artıracığına, kadın erkek eşitliğinin sağlanmasının aileyi ve toplumu içine çekeceğine inanıyorlardı. Bu görüşlerin sahipleri maalesef toplumda önemli bir çoğunluğu oluşturuyordu. Bu nedenle, yapılan iyileştirici düzenlemeler sınırlı düzeyde kalmıştır (Kaymaz, 2010: 8). Başlangıçta Batılılaşma hareketlerinin artması ve kadınların eğitim seviyesinin yükselmesiyle kadın haklarına olan ilgi de güçlenmeye başladı. Batılı kadınların kıyafetlerini taklit ederek başlayan Müslüman kadınlar arasındaki değişim hareketleri muhafazakâr çevreler tarafından şiddetle eleştirildi. Bu çevreler, erkeklerin doğuştan kadınlardan üstün olduğunu, kadınların liseye gitmesine gerek olmadığını, ev işi ve dikiş dışında eğitimin kadınlara faydası olmadığını; hatta o dönemdeki savaşlarda yaşanan yenilgilerin nedeninin Batılılaşma adına toplumun artan yozlaşması olduğunu iddia ettiler. Halk arasında tepkileri azaltmak ve moral bozukluğunu gidermek için kadınların kıyafetlerine kısıtlamalar getirildi ve çarşafın bedenlerini belirlemek için komisyonlar oluşturuldu. Kadınların Avrupa modasına uygun kıyafet ve mal satan mağazalara girmemelerini, Müslüman kadınlara yakışır şekilde giyinmelerini, arabada bile peçelerini örtmelerini, çarşafın rengini, kalınlığını belirleyen çeşitli kararname çıkarıldı (Kaplan, 1988: 16-27).

Kadınlar giydikleri çarşafı çıkarmak, tiyatroya ve o dönemin mesire yeri olan Gülhane Parkı'na gitmek, üniversiteye girmek gibi masum talepler için mücadele etmeye başladılar. Bu amaçla Halide Edip'in arkasında cemiyetler kurdular, Fatma Aliye ve Emine Semiye kardeşlerin romanlarında kendilerini buldular, Ulviye Mevlan ile Avrupa'da Türk kadınlarını tanıştırdılar, Nakiye Elgün gibi eğitimciler oldular, Şüküfe Nihal ile tanıştılar, Sabiha Sertel ile gazeteler yayınladılar. Nezihe Muhittin ile cesur adımlar attılar, Afife Jale ile yasaklara direndiler. Kısacası, kadınlar genellikle keyfi olarak dayatılan yasal, sosyal ve ekonomik koşullara isyan etmeye başladılar (Avcı, 2016).

Kadınların teorik olarak mallarını diledikleri gibi kullanma hakkına sahip oldukları görülmektedir. Kadınlar ayrıca kendi mülklerini satmak için bir vekil kullanabilir. Mahkeme davalarında sadece oğullarını, kocalarını, kardeşlerini değil, diğer erkekleri de avukat olarak atayabilirlerdi. Kadının miras hakkı da mahkeme tarafından korunuyordu. Bir kadına miras kalan para, mal ve mülk tamamen kendi sorumluluğundadır. Ancak kadınlar her zaman erkeklerden daha az pay alıyordu. Kocasını öldüğünde kadın, çocuğu varsa sekizde bir veya dörtte birini alırken, kadın öldüğünde, kocanın çocuğu varsa mirasın dörtte birini veya yarısını alıyordu. Mirasın geçişinde öncelik babaya aittir ve anne ikinci sıradadır (Afetinan 1982: 60). Çocuklardan erkekler mirastan iki, kızlar birer pay alıyordu (Taşçıoğlu 1958: 9).

Giderek gelişen feminist hareket, Jön Türk çevrelerinde taraftar bulmuş, kadınların durumu, ünlü yazarlarla birlikte sayısız roman, oyun, şiir ve felsefî yazılara konu olmuştur. Namık Kemal, Şinasi, Ali Suavi, Ziya Gökalp, Abdullah Cevdet ve Tunalı Hilmi kadın haklarını savunan yayınlar yayınlamaya başlayarak kadınların sorunlarıyla ilgili ciddi tartışmalar başlattı. Bu dönemde Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Halit Ziya Uşaklıgil gibi yazarlar birden fazla kadının evliliğini ve tek taraflı boşanmayı şiddetle eleştirdiler (Tezel, 1983: 5-6).

Kadının toplumdaki yeri ve varlığını önemli ölçüde etkileyen İttihat ve Terakki'nin politikası, dönemin baskın fikriydi, kadınları geleneksel rollerinden uzaklaştırdı ve özgürlüklerini kazandırdı. İttihat ve Terakki Cemiyeti bu dönemde aile kurumu ile ilgili politikalarını geliştirdi. Aile, bir politika konusu olarak hükümetin kontrolüne alınmaya çalışılmış, aile tipi olarak milli aile fikri, Avrupa ailesinin bir kopyası olmadığı vurgulanarak ortaya çıkarılmıştır. Evlilik sadece dini değil, aileyi şekillendirmek kültürün bir parçası ve ulusal kültürün tanıtımı için bir gereklilik olarak görülüyordu. Ziya Gökalp'in mimarı olduğu milli aile fikri, İttihatçıların temel çıkış noktası oldu. Çünkü İttihatçılar için devrimin başarılı olmasının yolu toplumsal devrimlerle birlikte aileden geçmektedir. Yeni ideolojinin temel sorunlarından biri olan milli aile ile kadının toplumdaki konumu belirlenirken, İttihatçıların aileye ve kadına yönelik politikaları da Osmanlı kadın hareketlerinin temellerini oluşturmuştur (Durakbaşı, 2002: 119 -121).

Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde kadın haklarına ilişkin yasal düzenlemeler tartışılmıştır. Aile hukukunu düzenlemek amacıyla 25 Ekim 1917'de Hukuk-ı Aile Kararnamesi çıkarılan bu kararname sadece evlilik ve boşanma hükümlerini içeriyordu. Soy, vesayet, nafaka ve mülkiyet rejimleriyle ilgili konular düzenlenmemiştir. 1925 yılında komisyonların çalışmalarına son verildi ve Türk Medeni Kanunu'nun hazırlanması için yeni

bir komisyon kuruldu (Bozkurt, 1996: 172-174). Aile kararnamesi ile kadınlara önemli haklar verildi. Nişana yeni bir hukuki bakış açısı getirildi ve evlilik yaş sınırı değiştirildi. Evlilik yaş sınırı kadınlar için 17, erkekler için 18 olarak belirlendi. Devlet, devletin evlilik ve boşanmadaki kesin rolünü ilan etti ve resmi olarak evliliğin, tayin ettiği memur ve iki tanık olmadan gerçekleşmeyeceğini ilan etti (Demir, 1999: 111).

Birinci Dünya Savaşı'nda kadın istihdamının artması Medeni Hukuk konusunu bir kez daha gündeme getirdi ve 25 Ekim 1917'de Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nin yürürlüğe girmesiyle bu sorun giderilmeye çalışıldı. Şer'iyye Mahkemelerinin Kararları, Adliye Nezâretinin kararına verilmiştir. Ancak ve boşanmak ve çok kadın almak gibi kadınların aleyhine olan iki husus değiştirilmemiştir. 1917 yılında kabul edilen Hukuk-ı Aile Kararnamesi radikal yenilikler getirmese de İslam ülkelerinde bu konuda hazırlanan ilk yasal metin olması nedeniyle önemlidir (Ateş, 2009: 16).

23 Mayıs 1919'da Alanya, Bursa, Çumra, Edirne, Erzurum, Edirne, Sivas ve İzmit'te mitingler yapıldı. Katılan herkes vatanın kurtuluşu için yemin ederek maddi ve manevi destek vereceklerini beyan etti. Mustafa Kemal Paşa, 28 Mayıs 1919'da Havza'dan gönderdiği genelgede görüşmelerin daha geniş çapta yapılmasını emretti. Mayıs 1919'da düzenlenen mitinglerde sadece erkekler değil, kadınlar da konuştu. Konuşan kadınların çoğu öğretmen ve dernek üyeleridir. Bu mitinglerin en büyüğü Sultanahmet mitingidir. Bu kadınların bir kısmı daha sonra Anadolu'ya geçerek Kurtuluş Savaşı'na katıldı. Kurtuluş Savaşı'nda Atatürk, karargâhında görev yapan Halide Edip Hanım'a Onbaşı rütbesini verdi. (Cunbur, 1983: 14-31).

Kaynak: <https://listelist.com/osmanlida-kadin-hareketleri-feminist-orgut/>

Görsel 2.2.: Osmanlı'da Kadın Hareketleri ve İlk Feminist Örgüt

2.5. Cumhuriyet Döneminde Kadın

Kadın sorunu, tarihsel yaşamdan gündelik hayata toplumsal dönüşümün her zaman en ayrıcalıklı konusu olmuştur (Göle: 1998, 170). Tanzimat'tan bu yana Türk modernleşmesi bir Doğu-Batı sorunu, yeni bir millet, yeni bir medeniyet ve yeni bir gelecek yaratmaya çalıştı. Devlet ideolojisi medeniyet, Batılılaşma ve sekülerleşme konusunda endişelenmeye başladı ve geç dönem Osmanlı feminizminin ilk dalgasıyla karşılaştı. 1860'lı yıllarda Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde çok az başlayan kadın hareketleri, 1908'de anayasal monarşinin ilan edilmesiyle ivme kazanmış ve bu dönemde ortaya çıkan feminist hareket Cumhuriyet'e yansımıştır. Osmanlı toplumundaki değişim ve dönüşümlerin topluma yansımaları sağlayan aktörler kadınlardı; ancak kadın hareketleriyle ilgili bu hareketler uzun vadede yansımada ve feminist hareket kalıcı hale gelmedi. Kadınlar, yayınladıkları dergiler ve oluşturdukları dernekler aracılığıyla kamusal yaşamdaki konumlarını sorguladılar. Bir anne ve eşten daha fazlasına ihtiyaçları olduğunu göstermeye başladılar. Kadın dergileri kadınların kendilerini birey olarak ifade etmelerine izin verirken; kadın dernekleri de bireysel talepleri organize etmeye çalışmışlardır (Çakır, 1996: 43).

Tanzimat'tan Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadarki dönemde kadınları ilgilendiren olayların temel özelliği, büyük şehirlerde herkese ulaşmaması ve sınırlı sayıda kadını hedef almasıdır (Çiftçi, 1982: 29). Elit kentli kadın kendi kendini örgütlemek için uğraşsa da Batılı kadınların eşit haklar için mücadelesi gibi bir mücadele yoktur (Sağ, 2001: 17).

Geleneksel ve feodal toplumlarda kimlikler değişmez ve değişilmez olarak görünür. Bir bireyin hissettiği şey, grupla aynı kimliği paylaştığı duygusudur. Birey kendisini grup dışında bir kişi olarak algılayamaz. Teokratik bir yapıya sahip olan Osmanlı İmparatorluğu'nda kadın kamusal alanda kentte görünmemektedir. Şehirlerde herhangi bir profesyonel faaliyetin yasaklanması onu tamamen kocasına veya çocuklarına bağımlı hale getirip; terk, yoksulluk ya da ölüm durumunda, onları acı çekmenin kucağına sürüklemiştir (Caporal, 1982: 61).

Osmanlı döneminde Müslüman doğurmak ve yetiştirmekle görevlendirilmiş kadın; bu kez Milli değerleri benimseyen ve içselleştiren bireyler yetiştirmekle görevlendirildi. Kadının tabiiyetinin en temel unsurlarından biri olan ve kadınları toplum içinde bile ayrı bir kapalı alanda hapsolmuş bırakan koşul takımlarına gelince; bu kemerlerin doğrudan toplumun kadına bakışıyla ilgili olduğunu belirtildi. Dolayısıyla giyim konusu da önemli bir konu oldu. Ancak Atatürk'e göre kadınlar için gerçek başarı sadece kıyafetlerle değil; ancak bilimsel ve kültürel başarılarla sahip olmaları mümkün olabilirdi (Kaplan, 1998: 182). Gelecek için kadın ve erkeğin her bakımda eşit olacağını düşündü (Kocatürk, 2007: 228).

Cumhuriyet döneminde kadınlara verilen değer artmış ve kadınların eğitimi için yeni okullar açılmıştır. Anadolu'da ilk kız lisesi 1922 yılında Ankara'da açıldı. Harf devriminin ardından açılan millet okulları sayesinde örgün eğitim çağını geçmiş kişiler bu okullarda okuma yazma öğrenmiş ve bazı temel bilgilere sahip olmuşlardır. Bu kurumlarda eğitim gören kadınlar evlerini terk ederek sosyal hayata ve çalışma hayatına katıldılar. Kadın hekimler ilk olarak 1930 yılında Cumhuriyet döneminde Sağlık Bakanlığı'nda görev yaparken, avukatlar da 1928'de Baro'ya girdi (Göksel, 1993: 159-164).

Atatürk, 1924 yılında çıkarılan bir kanunla (Eğitimin Birleştirilmesi) merkezleştirilmiş eğitim ve bu vesileyle Türk kızlarına ilköğretim, ortaokul ve hatta yükseköğretim kapılarını açmıştır. Her vatandaşa, istediği eğitim biriminde okuma fırsatı verildi. Yine bu kanun sayesinde eğitimde cinsiyet ayrımı gözetmeksizin cinsiyet eşitliği sağlanmıştır (Doğramacı, 1993: 96-97).

Savaşa dayalı olağanüstü hal sona erdiğinde, Kurtuluş Savaşı'nın aktif destekçileri evlerine döndü. Ancak, Cumhuriyet kadının statüsünde köklü değişiklikler getirdiğini ilan etmiştir. Cumhuriyetin ilanı ile kadınların kanun önünde eşit olması için kanunlar çıkarıldı. Çok eşli evlilik türüne son verildi, giyim alanında yenilikler yapıldı ve kadınlara seçilme hakkı verildi. İsviçre Medeni Kanununun kabulü bu noktada önemli bir adım olarak görülmektedir. Yeni yasa ile tek eşlilik getirildi ve kadınlara boşanmada eşit haklar sağlandı. Çocuğun bakımı hem anneye hem de babaya verildi. Türkiye'de 1930 ve 1934, Ortadoğu ülkeleri arasında kadın erkek arasında hukuk önünde eşitliği tutan tek ülkedir (Bayram, 2011).

Cumhuriyet döneminde kadın algısını ortaya çıkarmak için kadınlar için yapılan reformları değerlendirildiğinde, Cumhuriyetin kurulması ile iki önemli alanda kadın hakları tanınmıştır. Birincisi, Medeni Kanun'da yer alan sosyal haklardır; ikincisi, seçme ve seçilme hakkı dâhil olmak üzere siyasi haklardır. Kadınlara sosyal hakların tanınması, 1926 yılında İsviçre'den alınan ve küçük değişiklikler yapan Medeni Kanun çerçevesinde değerlendirilmelidir (Çetin, 2003: 25). Kanun, Adalet Bakanı Mahmut Esat'ın İsviçre Medeni Kanununu değiştirmeden Türk medeni kanununa uyarlaması için 1924'te hilafetin kaldırılmasıyla, Mustafa Kemal'in isteği üzerine 1925'te oluşturulup 1926 yılında kabul edilmiştir. Medeni Kanunun, örf ve adetleri hukuka çevirmeyi değil, aile yapısını modern ilkelere uygun hale getirmeyi amaçladığı ileri sürülmektedir (Göle, 1998: 102-105).

Cumhuriyet döneminin en önemli ve etkili kanunlarından biri olan 1926 yılında kabul edilen Medeni Kanun, Türk kadınları ile ilgili şu hükümleri içeriyordu:

- Daha önce birkaç kadınla evlenebilen bir erkek, bir kadınla ve resmi nikâhla evlenme zorunluluğu getirildi. On dört asırlık dini ve sosyal uygulama, tek bir kanun ve hukuk hükmüyle sona erdi.
- Aile kurumunun tek taraflı feshi iptal edildi ve kadına kocasından boşanma hakkı verildi.
- Velayet kurumunda, ebeveynler yasal olarak eşit ve birbirinden ayırt edilemez kabul edildi.
- Evlilikte erkekler ve kadınlar için yaş sınırı belirlendi. Hâlâ çocukken kadın çocuk bakmak durumundan kurtarıldı.

- Evlilikte temsil şekli kapatıldı ve yasal yetki elde etmeden önce evlenme yükümlülüğü karşılıklı rıza ile getirildi.
- Evli kadın, kocasının izni olmaksızın taşınır veya taşınmaz mal edinebilir ve kendisi tescil ettirebilir.
- Geçmişte bir erkeğin ifadesini çürütmek için iki kadının ifadesi gerekiyordu, ancak Medeni Kanun'da bu cinsiyet ayrımı da kaldırıldı ve her kişi eşit tanık olarak kabul edildi.
- Miras hakkının kullanılmasıyla cinsiyet farkı giderildi ve kadın erkek eşit kabul edildi (Doğramacı,1985: 111 - 124).

Medeni Kanun, birden fazla evliliği yasaklamak, kadınlara boşanma hakkı vermek, erkekler ile miras hakkını eşitlemek, evlilik yaşını sınırlamak, mahkemelerde erkeklerle eşit haklar ve resmi olarak bir memur aracılığıyla evlenme haklarını tanımaktadır (Çaha, 1996: 111). Medeni Kanun aslında cinsiyet eşitliğini sağlamaz. Medeni hukuk, ataerkil düzeni yansıtır. Bu kurallar Medeni Kanun'un kadınları öncelikle ev hanımı ve anne olarak gördüğünü göstermektedir (Çaha, 1996: 112; Biricikolu, 2006: 8).

Cumhuriyet döneminde kadınlara tanınan bir diğer önemli siyasi haklar grubu ise seçme ve seçilme hakkıdır. Kadınlar için bu haklar yerel olarak 1930'da, ulusal olarak 1934'te tanındı ve 1935'te 18 kadın parlamentoya girdi (Tuncer, 1989). Aslında, Cumhuriyet döneminde kadınların siyasi talepleri eksik değildi. Bu hareketler Batı ülkelerinde olduğu gibi toplantı, gösteri veya miting şeklinde olmasa da söz konusu dönemde kadınların siyasi bir oluşum içinde olduğunu görüyoruz. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki feminist kadınlar Kurtuluş Savaşı'ndan sonra bir araya gelerek Cumhuriyet Halk Partisi kurulmadan Kadın Halk Partisi'ni (KHF) kurdu. Ancak, resmi makamlar tarafından parti tüzüğü çok katı bulunduğundan partinin kurulmasına izin verilmedi. Bunun üzerine parti kurucuları 1924 yılında daha ılımlı bir tüzüğü olan "Türk Kadınlar Birliği" ni kurdular. Kadın Halk Partisi hükümete danışmadan kurulduğundan beri, kadını modernleşmenin temel unsurlarından biri olarak gören Cumhuriyet yönetimi tarafından rejime muhalefet olarak algılandı. Tek parti dönemindeki muhalefet anlayışı, "güdümlü muhalefet", yani tek partinin müsaade ettiği ölçüde muhalefet idi (Zihnioğlu, 2013: 150-263).

“Şehir ve kadın” iki sembol olarak öne çıktı. Yeni cumhuriyetin kimliğini yansıtmak amacıyla Ankara başkent ilan edildi ve örnek şehir olarak planlandı. Devletin batılılaşma ve medeniyet arzusu, kadınların değerlerine ve varoluşuna yeni biçimler vermiştir. Medeniyet ve popülizm ikileminde büyüyen modernleşme projesinin çözümü Halide Edip Adıvar’ın yarattığı kadın kimliğinden geldi. Yeni modernizasyon projesi çerçevesinde arzulan ve yaratılan Türk kadını artık Osmanlı kadınından farklıydı. Osmanlı kadınları yuvarlak vücut hatları, pasiflik, doğurganlık ve uzun saç gibi doğu kavramlarını taşıdılar. Osmanlı döneminin sosyal anlayışına göre kadınlar daha zayıftı ve doğası gereği erkeklere daha az eşitti; kadın ve erkeğin sosyal eşitliği imkânsızdı (Şeni, 1990: 64-65). Modernizasyon projesinin arzu ettiği yeni kadının belli özelliklere sahip olması; iki ya da üç dil konuşan, çalışarak topluma faydalı, sosyalleşen ve kamusal alanda görünür olan eğitilmiş bir kadındı. Ulusal proje ile özdeşleşmiş, öğretmen, ağırbaşlı, azimli, çalışkan, hem anne hem de arkadaş olan kadın türüdür. Hem Batılılaşmış hem de milli değerlere bağlı, milleti ve ailesi için devlet üreten bir kadındır. Osmanlı’ya göre onu yeni bir kadın yapan şey, eğitim almış olması ve ailesi için olduğu kadar memleketi için de çalışmasıdır (Göle, 1998: 95-99). 20. yüzyılın başlarında kentli, seküler ve asexüel bir Cumhuriyetçi kadındı (Yuna, 2014). Davranışları aynı zamanda Osmanlı’dan Cumhuriyet dönemine geçen devlet düzeninin ve perspektifinin bir simgesidir. Kadın kapalı aile alanlarından çıktı ve görünürlük kazanmaya başladı. Kentin kamusal alanlarında fiziksel olarak adama yan yana oldu. Tiyatroya gitmek, çatal ile yemek yemek, dans etmek, el sıkışmak, ata binmek, akşamları pastanelere gitmek medeniyeti oluşturan davranışlardan bazılarıydı (Göle 1998: 88; Yuna 2014).

Cumhuriyetin öncüleri için kadınlar kamusal hayata ve sosyal ilişkilere tam yetki ve kişilik özgürlüğü ile katılmaları gerekiyordu. Profesyonel ve çalışan bir kadın imajı ile kız öğrencilerin eğitimi Cumhuriyet’in kadın kimliğini oluşturmuştur (Göle, 1998: 108). Cumhuriyet kadınları, davranışlarına batı modellerinin hâkim olduğu modern giysili kadınlardı. Öte yandan kadınların erkeklerle ilişkileri ve aile içindeki kişisel algıları geleneksel özelliklere sahipti. Kadınların toplumdaki rolü iyi anneler ve eşler olarak belirlenmişti. Meclise girmeleri yararlı bulunsa da, evlerinden çıkıp parti mücadelesine girişmek, kadınların siyasi idealine aykırıdır (Tekeli, 1982: 215). Cumhuriyet kadını yeni sosyal projelerin dışında bırakılmamalı, aynı zamanda siyasi otoriteye sadık olmalıdır (Zihnioğlu, 2013: 229). Atatürk’ün öngörüsü zamanla gerçekleşti; Türk kadınları haklarını kullanmaya istekli olduklarını göstermiş, ancak kendisinden sonra bu hakları elde eden Batılı kadınların mevcut pozisyonunun gerisinde kalmıştır (Özüerman, 1999: 49-52). Ancak 19.

yüzyılın başlarında Avrupa’da kadın hareketleri feminist çabalar ve hak mücadelesi ile başlamıştır. Kadın hareketi, kadına verilen rollere ve yaşam tarzına karşı bir isyan olarak ortaya çıkmıştır (Çakır, 1996: 18).

1946’dan sonra çok partili hayata geçiş ve artan nüfus ile Türkiye’nin ekonomik yapısı büyük ölçüde yeni orta sınıfa dönüşmüştür. Ekonomik yapıda devletçilik ilkesi yerine özel girişim destek almaya başladı ve iç göç arttı. Deniz Kandiyoti, bunun sonucunda altı tür kadının ortaya çıktığını belirtiyor:

- Göçebe,
- Kırsal,
- Kasaba,
- Yeni kentleşmiş gecekondulu,
- Kentsel,
- Orta sınıf kadınlar (Bayram, 2011).

Kentli orta sınıf kadınlar arasında kadın ücretli işgücünde istikrarlı bir artış vardır. Kadınlar sanayi sektörünün yanı sıra kamu yönetimi alanında da kendini göstermektedir. Günümüzde kadınların ailesine ikinci bir gelir elde etmek için çalışmak zorunda oldukları görülmektedir. Günümüz kadınları genellikle toplumda tartışılan iki fikir arasında sıkışmış durumdadır. İlk görüşe göre kadınların birinci görevi iyi bir eş ve iyi bir anne olmalarıdır. İkinci görüş, kadınların her şeye sahip olması gerektiğini savunmaktadır (Bayram, 2011).

Cumhuriyetin ilanından bu yana, önceki döneme göre kadınların eğitim ve öğretime her düzeyde katılımında önemli ilerlemelere rağmen, veriler 1980’de (%57,5) ve 1985’te (% 57,94) kadınların yarısından fazlası (%43.38) 1990 yılında ilkokuldan mezun olmuştur. Bu göstergeleri eğitim kurumlarından mezun olmayan kadınların oranı (1980 %26.81, 1985 %26.53, 1990 %33.58) takip etse de, eğitim düzeyi yükseldikçe bu kategorideki kadınların oranı ve sayısı azalmıştır. Yükseköğrenim görmüş kadınlar, genel nüfus içinde en düşük olanıdır (İçli, 1999). Eğitim düzeyi şehir ve ülke bağlamında değerlendirildiğinde, okuma yazma bilmeyen kadınların payının kırsal kesimde %31.20, şehirlerde ise %19.12 (erkeklerin % 4.62’si) olduğu görülmektedir. Diğer eğitim düzeyleri için, hem kırsal hem de kentsel

alanlarda kadınların oranı erkeklerinkinden çok daha düşüktür. Ortaokul, lise ve dengi okullardan mezun olan kadınların oranı kentte kırsal alanlara göre üç kat daha yüksektir (Atalay vd., 1992: 52).

Kadın nüfusun profesyonel dağılımı, eğitim düzeylerine karşılık gelmektedir. Bu konudaki veriler, kırsal kesimde kadınların çoğunluğunun tarım ve hayvancılıkla ilgili mesleklerde olduğunu, kadın girişimci, yönetici ve üst düzey yöneticilerin oranının çok düşük olduğunu göstermektedir. 1980’den 1990’a kadar bu meslekteki kadın sayısının bir miktar (% 0,2) arttığı görülmektedir (İçli, 1999). Çalışma çağındaki nüfus içinde kadınların payı %21.83, erkekler %78.17’ dir (Atalay vd., 1992: 54). Türkiye’de kadın kimliğini oluşturma sürecinin modernizasyonu henüz tamamlanmış değildir. Bu, demokrasi anlayışı ve demokratikleşme düzeyiyle yakından ilgilidir (Özüerman, 1999: 54). Toplumun her kesiminde erkeklerle eşit yetkiler kazanarak başarılı girişimlerde bulunan kadınlar, erkek üstünlüğünü aşma yeteneği göstermişlerdir (Eyuboğlu, 1994: 47).

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşu, Türk dünyasının modernleşme girişimleri zirve olarak alınabilir. Türk modernleşmesi, Türkiye Cumhuriyeti ve Türk toplumunun kuruluşundan bu yana Batılı kadın, laik, modern bir yöne yönelme amacının olduğu söylenebilir. Cumhuriyetin amaçları çeşitli önemli reformlar, yasal ve anayasal düzenlemelerle hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Cumhuriyet ile birlikte başlatılan ve dönemin şartlarına göre toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılmasına yönelik yapılan iyileştirmelerin tamamı yavaş ve sorunlu bir yayılma göstermiştir. Bu anlamda, Türk kadınları en azından yasal olarak pek çok ikilemden “kurtulmuş”, ancak sosyal bağlamda tam ve gerçek anlamda “özgürleştirilmemiştir” (Kandiyoti, 2011).

Kaynak: <https://www.milliyet.com.tr/pembenar/secme-ve-secilme-hakki-nedir-turkiyede-kadinlara-secme-ve-secilme-hakki-ne-zaman-verilmistir-6207180>

Görsel 2.3.: Seçme ve Seçilme Hakkı, 1934

Kaynak: <https://aydinda.com/turkiyenin-ilk-kadin-muhtari/>

Görsel 2.4.: Gül Esin Hanım: Aydın İlk Kadın Muhtarı

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: SİYASAL KATILIM VE CİNSİYET İLİŞKİSİ

3.1. Siyasal Katılımda Cinsiyet Eşitsizliği

Vatandaşlık, kamusal, özel ve siyasi alanların bir parçasıdır. Temel bir siyasi hak olan vatandaşlık haklarından, Batı'da dâhil olmak üzere kadınlar uzun bir süre yoksun bırakılmışlardır. Devlet ve birey arasındaki ilişki üzerinde vatandaşlık olgusu önemli bir rol oynar. Bireyin bağımsızlığına ve özerkliğine dayanır. Bir tek erkeklere verildiği düşünülen bu özellikler kadınlarda eksik değildir. Vatandaşlık ve buna bağlı oy kullanma hakkı 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında kadınlar için mümkün olmaya başlamıştır (Pettman, 1996: 10-13). Özellikle kadınların siyasi yaşamdaki konumu, siyasal katılımlarına ve temsil edilmelerine bağlıdır. Modern devlet sürecinde Kadın Hakları Hareketi'nden önce kadınlar zihinsel ve fiziksel olarak siyasete katılamıyordu (Sumbas, 2015). 19. yüzyıldan itibaren kadınların siyasi haklar almaya başladıkları süreçte siyasete katılımında ve parlamentoda temsil edilmelerinde artışına ve ilerleme göstermelerine neden olmuştur. Ancak bu artış yeterli değildir ve eşitliğe ulaşıldı denilemez (Sumbaş, 2017).

Bugün, genel olarak tüm hükümetler kadınlar ve erkeklerin eşit olduğunu kabul etmek için geçerli bir alt yapı oluşturmuşlardır. Ancak bunların eşit şartlarda siyasette temsil ve katılım anlamına gelmediği gözler önündedir. Bunun temel nedenlerinden biri ataerkil düzenden kaynaklanmaktadır. Kadınların halen bir yandan erkeklere bağımlı olduğu gerçeğidir (Pettman, 1996: 13-16). Kadınların siyasi karar almada önemli bir rol oynayamaması, modern demokraside yönetim sorundur. Aslında siyasal katılım, demokratik bir sistemin temel ilkesidir. Demokrasi ve katılım arasında kurulan bağlam, toplumda kadın ve erkek eşitliğini savunmaktan ve siyasal katılımın ülke geneline yaymaktan gelir (Uysal, 1984: 65). Siyasi yapılanma ve işleyişin günümüzdeki en görünür ve kurumsal uygulamasının yeri parlamentolarda ve seçim süreçlerindedir. Kadın hareketinin veya cinsiyet eşitliğinin yeri, ihtiyaçları ve içeriği kadın ve siyaset arasındaki ilişkinin önemli bir parçasıdır (Sumbaş, 2017).

Diğer taraftan, birçok çevresel çıkar ile kadınların ve erkeklerin ekonomik, sosyal, kültürel ve politik yaşamına katılımı genellikle göz ardı edilmektedir. Bugün dünyanın kabul ettiği yönetim modeli; hükümetin bireylere daha az hak vermesini değil insanların haklarını kullanmalarına izin veren demokratik bir sistemin kurulmasını içerir. Bu nedenle kadın protestoları alanında eşitliği savunmanın yanı sıra, kadın eşitsizliğinin önündeki engellerden

dolayı kadının haklarını korumak demokratik hükümetin sorumluluğundadır. Kadınların temsili konusu, kadın hakları sorunu gibi demokratik bir konudur. Bu nedenle demokratik siyasetten söz etmek için siyasette cinsiyet eşitliği ve kadınların çıkarlarının temsil edilebileceği yönetime katılım önemlidir (Berktaş, 2004: 526).

3.2. Siyasette Kadın Algısı

Siyasal katılım bağlamında günümüzde kadınların siyasi partilere üyeliği özellikle önemlidir. Kadınların genel başkanlık, il başkanlığı, ilçe başkanlığı gibi parti içi karar mekanizmalarına katılmaları ve bu düzeylerde yükselmeleri çok zordur. Bu durumda, kadın adayların yöneticiler için sadece “parti vitrini” olarak sunulduğu açık olmakla birlikte, kadınların parlamenterlerin sözcüsü veya takipçisi olarak rollerine devam ettikleri ve bu durumu kabul ettikleri görülmektedir. Kadınlar parlamentoya seçilse bile, erkek milletvekilleri ile tamamen eşit bir statüye sahip olduklarını göstermezler ve kadınlarda oluşan toplumsal rollerin ortaya çıkması eğitim, sağlık ve aile gibi alanlarla sınırlıdır. Kadınlar uzmanlık alanında başarılı olsalar bile, doğrudan ülkenin yönetimini ilgilendiren parlamentoda; ulusal savunma, işçileri ve finans ile ilgili komisyonlarda yer alamazlar (Minibaş, 1996: 180).

Bu anlamda hükümetin kadın erkek eşitliğinin sağlanabilmesi için, siyasi karar alma sürecine katılan kadınların önündeki sosyal ve politik engellere uygun çözümler üretme yeteneğine bağlıdır. Kadının siyasette temsil edilebilirliği için temsilin demokrasinin vazgeçilmez ilkelerinden biri olduğundan siyasi partilerin harekete geçmeleri mümkündür. Nitekim partilerdeki kadın politikaları söz konusu olduğunda, sadece kadın kolları anlaşılmaktadır (TÜSİAD, 2000: 209). Herhangi bir fırsat verilmiyorsa da, en çok katkının partilerin seçim döneminde kadınlar tarafından yapıldığı söylenebilir, siyasi partilerin kadın kolları genellikle partilerin kültürel ve sanatsal faaliyetlerini çocuklar, yaşlılar ve engelliler için düzenleyen toplumla doğrudan birlikte olan kadın kollarıdır (TÜSİAD ve KAGİDER, 2008: 228).

1935'ten beri siyaset için donanımlı olmanın gerekli olduğu göz önüne alındığında, kadınların benzer tarzda ve aynı seviyede eğitimi otoriter politik anlayıştan kaynaklanmaktadır. Erkeklerin en doğal kamusal faaliyet alanı olarak görülen siyaset, erkeklerin merkezde olduğu ve kadınların “kadın kolları” olarak düzenlendiği bir durumdur. Siyasette erkekler kadınlar için öğreticidir ve hiyerarşinin üst sıralarında yer alan erkeklerdir

(Aydın, 2008: 628). Türkiye'nin neredeyse tüm siyasi partileri hala ikincil iş birimleri olarak partinin kadın kollarını görmektedirler. Siyasi partilerin kadın kolları, görevlerine giren konularda çok sınırlı karar verme yetkisine sahiptirler. Siyasi partilerin kadın kollarının bağımsız para kullanmak için kendi bütçeleri ve yetkileri yoktur. Siyasi partilerin kadın kolları partinin yönetiminde yer alamaz ve milletvekilleri için aday olacak kadınları tespit edemezler (TÜSİAD, 2000: 212). Siyasete giren kadınlar siyasette daha az kadının olmasının nedeninin kadınların sorunlarından kaynaklandığını ve eş veya aile desteği olmadan bağımsız olarak siyasette başarılı ve nitelikli yer aldıklarında bu başarının kadınlık özelliklerini geri plana atmalarına bağlanmaktadır (Ayata, 1998: 274).

Kadınların siyasal katılımını artırmak için farkındalık oluşturulmalıdır. Kadınların siyasete aktif katılımı, kadın sorunlarının çözümüne daha büyük bir etkisi olacağı ileri sürülmektedir. Kadınların siyasete aktif katılım ihtiyacı sadece kadın sorunları için değildir. Hükümetin genel politikasında kadınlarında vatandaşlık haklarına sahip olduklarından. Yaşamın her alanı için "sivil haklar" bağlamında kadınların siyasal katılım konusundaki farkındalıkları sürdürülmelidir. Bu desteğe hem ülkenin daha fazla demokratikleşmesi hem de kalkınması için ihtiyaç vardır. Kadınların siyasi yaşama aktif olarak katılma arzusu yalnızca kadınların sorunlarını vurgulamaktadır. Bu anlayış bile kadın sorunu olarak algılanan toplum sorunlarının nedenlerindedir (Bilgin, 2019).

Kadınların siyasal hayata yönelik taleplerinin eleştirisel noktalarından biri kadınların sadece oy veren olarak görülmesidir. Oysaki kadınların parlamentodaki sandalyelere sahip olması, siyasi ve sosyal çıkarımlarından faydalanabilmesi, devlet yönetimine dâhil olma isteği en tabii haklarından. Tarihsel ve sosyal süreçlerde kadınlar ve erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğine bağlı yaşam deneyimi, ihtiyaçları ve bunlardan kaynaklanan çeşitli sorunları vardır. Bu durum kadınlar ve erkekler için farklı siyasi görüş ve konulara ihtiyaç doğurabilir. Aslında, bu çıkarların siyasi temsili, onların görünürlüğüne ve bu nedenle politika geliştirme sürecinde dikkate alınabilir. Ama bunu yaşamamış erkekler, kadınların ilgi ve ihtiyaçları bilmeyebilir. Dolayısıyla kadınlar tarafından karar verilmesi, kadınların kolektif ve özel çıkarlarını koruması için kritik kabul edilir (Sumbas, 2015).

Cumhuriyetin ilk yıllarında kadın milletvekillerinin temsilinin siyasi bir başarı olarak algılanmadığını, aslında meclise sembolik katılımlarını kabul ettiklerini söylenmiştir. Dahası, toplumda ortaya çıkan yeni kadın türünün temsilcileri olduklarını ve batı modernliğini simgeleyen eğitilmiş, sosyal statüsü ve kıyafetleriyle modern Türk kadınlarını temsil ettikleri

dile getirilmiştir (Arat, 1998: 252-253). Miras, velayet, eğitim, çalışma koşulları ve oy kullanma hakkı gibi birçok kadın haklarının talebi, erkekler tarafından uzun zaman gereksiz görülmüş ve bu talepler karşılanmamıştır. Günlük yaşamdan uluslararası meselelere kadar kadınların temsili, kararlarda duyulmak, görülmek ve yansıtılmak gereklidir. Üstelik kadın seçilmiş kişi, özellikle de kadınların çıkarlarının temsilcisidir. Kadınlar lehine, sembolik mevcudiyetleriyle bile hareket etmeseler bile, büyüdüğünde doktor olmak isteyen, bakan olmak isteyen genç kızlar gibi etkileri olabilir (Sumbaş, 2017).

Geçmişten günümüze kadınların siyasi profiline baktığımızda, kadının siyasette yer alabilmesi için yükseköğrenim ve yüksek kariyere sahip olması gerekir. Ancak erkek politikacılar için aynı durum aranmamaktadır. Bunun erkekler ve kadınlar arasındaki eşitsizliğin bir yansıması olduğu söylenebilir. Burada tek tip bir politikacı kadın profilinin oluşumunda en önemli faktör siyasetin erkeksi yapısıdır. Çünkü sadece yüksek eğitim seviyesi ve ekonomik olarak güçlü kadınlar siyaseti kapsayan erkeksi yapıyı aşabilmektedir (Dürbin, 2012). Toplumda kadın temsiline olmaması, siyasi hayata katılmayı başarısız kılar. Siyasal katılımın başarılı olması ve toplum üzerinde olumlu bir etki yaratması için vatandaşların beklenti ve ihtiyaçlarının farkında olması gerekir. Kadınların düşük temsili adaletsizliğe, eşitsizliğe, toplumda temsil krizine ve vatandaşlığa hak kazanamamalarına neden olmaktadır (Bilgin, 2019).

3.3. Kadın ve Siyasi Kariyer: Engellemeler ve Kısıtlamalar

Kadınlara sosyal roller dayatılmaktadır. Evinin kadını olarak tanımlayan sosyal ve kültürel yaklaşım, kadınların siyasete katılamamasının ana nedenlerinden biridir. Erkek egemen siyasette esneklik eksikliği, uzun ve kesintisiz çalışma temposu, rekabet, gece çalışması gibi konular kadınların siyasete katılımını zorlaştırmaktadır. Kadın hayatının özel alanı ile sınırlıdır, siyasette sosyal refahı artıran alanlarda çalışabilir veya sağlık sektörü gibi siyasi kararların uygulanmasına katkı sağlayabilir. Siyasi partilerde aktif olan ve bazen yüksek mevkilerde bulunan kadınlar bile, yönetim kurulu toplantıları dışındaki süreçlere katılamadıkları için erkekler kadar etkili olamayabilir (Ayata,1993: 297).

Kadınlar kendilerini hayatın birçok alanında toplumsal ve kültürel baskılardan dolayı kusurlu olarak görebilirler, bu kusurlar yaratıcı olmalarını engellemektedir. Toplumun kadınlar üzerindeki baskısı nedeniyle siyasete girmeye cesaret edemez ve özgüven sorunları nedeniyle iş hayatında karar veremez. Çünkü kadın duygusal ve saf olarak dayatılır. Böyle

bir eleştiri her zaman bir kadının biyolojik cinsiyeti ile ilişkilendirilir. Toplumun görüşüne göre kadın öncelikle anne olmalıdır. Bu ona verilen rolün yanı sıra itaatkâr bir eş, yaratıcı, arkadaş canlısı, saygılı bir gelin, iyi ve titiz bir aşçı olması gerekmektedir (Bora, 2000). Kadının öncelikle eş ve anne olması onun siyasete katılımını engellemekte veya geciktirmektedir (Negiz, 2008: 220). Kadınların yaşam deneyimleriyle özdeşleşen fedakârlık, uyum ve dayanışma gibi özellikler siyasete katılmak ve başarıya ulaşmak için yeterli görülmemektedir. Dolayısıyla tüm hayatını ev, aile ve çocuk üçgeninde yaşamış kadınların bu erkeksi yapıyı anlamaları ve ona katılmaları zordur (KA-DER, 2002: 34).

Türk siyasetinde kadınların temsilinin önündeki ilk engel, geniş ailenin geleneksel ataerkil yapısıdır. Siyaset bir erkek işi olarak öğretilmektedir. Evin sınırlarının kadınlar için bir yaşam alanı olarak belirlenmesi kadınların siyasete ilgisini azaltmaktadır. Kadınların siyasete katılmamasının yanı sıra, seçim kararlarının kendi başlarına yapmaması da mümkündür. Oylamada eş, erkek kardeş ve baba gibi erkek faktörlerin hâkim olduğu görülmektedir. Bu durum, sosyal ve ekonomik farklılıklara ve gelişmişlik düzeyine bağlı olarak bölgeler arasında farklılık gösterse de, özellikle kırsal alanlarda hala etkilidir. Kadınların büyükşehirlerde daha geniş bir sosyal alanı işgal ettiği düşünüldüğünde, bu birimlerdeki siyasal etkinlik yüksektir (Negiz ve Üçer, 2012).

Ataerkil yapı, kadınların arka plana itildiği ve erkek hâkimiyetine dayalı bir sistemdir. Erkek cinsiyeti, ataerkil toplumlarda özne, kültür, akıl, bilim ve toplumla özdeşleşmiş bunun karşısında kadın cinsiyeti, nesne, doğa, duygular, bilim dışı ve özel alanla eşleştirilmiştir (Altındal, 2009). Kadınların aktif siyasal katılım düzeyi erkeklerinkinden daha düşüktür. Kadınların erkeklere göre daha düşük düzeyde siyasete katılımının sebebi ise ataerkil aile ve sosyal yapıdan kaynaklanmaktadır. Ataerkil düzende yönetimin erkeklerin işi olarak görülmesi kadınların siyasete aktif katılımını engellemektedir. Kadınlara anne ve ev hanımı, erkekler de hane reisi olarak bakıldığından siyaset ile erkekler, kadınlardan çok daha fazla ilgilenmektedir (Eser ve Dinç, 2007). Ataerkil düşünce ve demokrasi kavramı soyutlanarak, kadınların siyasi hayata katılımı engellenmektedir (Yaraman, 1999).

Kadınların sistematik olarak ezildiği ve sömürüldüğü bir yapı olarak kabul edilen ataerkil sistem, erkekliği ve eril değerleri toplumsal bir düzende muhafaza etmektedir. Bu sistem hemen her toplumda ve her kültürde yerini bulmuştur. Ataerkil düzen, devletle iç içe olup ataerkil toplumsal düzenin devamlılığını sağlar (Öztürk, 2012). Akademik başarılarına ve ekonomik gelişmelerine rağmen kadınlar sosyo-ekonomik veya kültürel nedenlerden

etkilenmektedir. Kadınlar ve erkekler kanun önünde eşit olmakla birlikte, birçok çevresel, sosyal, kültürel ve ekonomik faktör nedeniyle kadınların siyasi arenada ikincil konumda oldukları söylenebilir. Kadına annelik gibi verilen roller onları siyasetten uzaklaştırmaktadır (Türel ve Çağlar, 2010). Kadınları özellikle kırsal kesimde aktif olarak siyasete katılmaya teşvik etmenin yanı sıra, kocaların, babaların, erkek kardeşlerin ve hatta oğulların kadına yönelik siyasi baskıları önlenmelidir (Doğramacı, 1993: 141).

Modern demokrasilerde seçim ve seçim süreçlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi katılım için önemli kısıtlardan biridir. Demokratik yönetim, toplumsal, siyasi ve kültürel yaşamın tüm alanlarında karar alma mekanizmalarında cinsiyete bakılmaksızın tüm yurttaşlar eşit olarak temsil edilirse mümkün olacaktır (Çağlar, 2011: 70). Demokratik bir toplumda, toplumun her kesiminin siyasi konularda söz sahibi olması gerekir. Nüfusun yarısını oluşturan kadınlar, demokratik toplum anlayışına uygun olarak siyasi sisteme dâhil edilmelidir. Bu nedenle kadınların siyasi yaşama katılmalarını sağlamak için her şeyden önce kadınların önündeki engeller kaldırılmalıdır. Bu engelleri kaldırmanın ilk adımı, kadınları yalnızca eş ve anneler olarak gören anlayışı değiştirmektir. Ayrıca, kadınların özgüven kazanmaları, siyasete katılmaları için teşvik edilmeleri ve kadınların temsilini sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır. Parlamenter demokrasilerde siyasi kararlara katkıda bulunmak, siyasi sürece katılarak, siyasi partilere ve hükümetlere talepleri doğrultusunda baskı yaparak ve bu sürecin işleyişine aktif olarak katılarak mümkündür (Negiz, 2008: 213-236).

Organizasyon yapısında cinsiyet kavramı çalışanlar üzerinde gözle görülür bir etkiye sahiptir. Kadın ve erkeklerin toplumdaki rolleri, örgütün cinsiyetine ve değerlerine göre örgüt içindeki sorumluluklara yansıtılır. Çalışanlara yönelik davranış, organizasyon içinde tanımlanır. Gönderilerin dağılımı cinsiyet özelliklerine dayanmaktadır. Örgüt içinde cinsiyet farklılıklarının ortaya çıkması ve kadın erkek için aynı koşullara uyulmaması toplumsal cinsiyetin bir göstergesidir (Güleç, 2015). İster erkek ister kadın olsun, liderlik pozisyonundaki bireyin, erkek gibi davranması beklenir. Hükmeden, kendine güvenen, başarı odaklı, hırslı, saldırgan ve öfkeli, ilişkilerde çok samimi olmayan özelliklere sahip olmak başarı ile özdeşleşmiştir. Bu özellikler erkeklere atfedilmiştir. Kadına yönelik toplumsal önyargının yaygın olduğu ve yönetim açısından bu özelliklerden yoksun olduğu sonucuna varılabilir. Kadınların liderlik pozisyonlarında başarısız olacağı dayatılmaktadır (Akbaş ve Uyar 2017).

Erkek egemen kültüre sahip kurumların üst yönetiminde çoğunluğu erkeklerin oluşturması, ataerkil zihniyetten kaynaklanmaktadır. Erkek olmak üst yönetime giden yolda kadın çalışanlar için bir engeldir. Sonuç olarak cam tavan durumu, kadınların ana düzeye ve liderlik pozisyonlarına ulaştığı örgütsel kültürden kaynaklanmaktadır (Sezen, 2008). Kadınlar, çocukları büyüdükten sonra veya çalışan bir kadın emekli olduktan sonra ev sorumluluklarını azaltmakta ve siyasete katılmaktadır. Ayrıca kadınların siyasi bir örgüte katılabilmeleri için belirli bir refah düzeyine ulaşmaları gerekmektedir. Çünkü sadece ekonomik olarak güçlü kadınlar bir şeyler yapabilmektedirler (Kılıç, 2000).

Günümüz demokratik toplumlarının anayasalarında, siyasi haklara ilişkin cinsiyet temelli ayrımcı hükümler bulunmamaktadır. Buna rağmen, nüfusun yarısını oluşturan kadınların siyasette, siyasi partilerde, hükümetlerde ve siyasi liderlerde temsili oldukça sınırlıdır. Erkekler ve kadınlar, çoğu ülkede olduğu gibi, gerçekçi olmayan uygulama doğrultusunda Türkiye için eşit siyasi haklara sahiptir (Uysal, 1984). Örneğin, siyaseti sürdürmenin önemli araçlarından biri olan siyasi partilerin düzeni ve işleyiştir. Kadınlar, erkeklerin yaşam koşullarına göre eğitildikleri için, kadınlar siyasi parti araştırmalarında destekleyici bir güç olarak görülmektedir (Say, 1999).

Avrupa Konseyi tarafından yapılan bir araştırmaya göre, Batı Avrupa'da kadınların %80'i ve erkeklerin %30'u siyasetle ilgilenmediklerini söylemişlerdir. Orta Avrupa ülkelerinden yapılan bir araştırmada, her üç kadından yalnızca birinin gazete haberlerini okuduğu, yalnızca üç kadından birinin gazetelerde siyasi haberleri okuduğu ve üç kadından birinin siyasetten hiç bahsetmediği tespit edilmiştir (Koray, 1992). Ve sosyal nedenlerle eğitim alamayan kadınlar siyasete karışmamaktadırlar. Çünkü yeterli eğitim almamış bir kadının siyasi olayları öğrenmesine yardımcı olacak kaynaklara erişmesi zordur. Ayrıca araştırmalar, eğitimin siyasal katılımı önemli bir faktör olduğunu göstermektedir. İnsanların siyasete ilgisi ve bilgisi, katılımlarını olumlu yönde etkiler. Ancak kadınlar sosyal nedenlerden dolayı siyasi bilgilere erişmekte güçlük çekmektedirler. Aynı zamanda, toplumun kadınlara yüklediği rol, kadınların siyasete olan ilgisini azaltır. Bu nedenle, kadınlar politik konularla daha az ilgilenme ve erkeklerden daha az bilinçlenme eğilimindedir. Bu, kadınların siyasi hayata katılımında erkeklerle rekabet etmesini de engeller (Kalaycıolu, 1983).

Siyasi partiler olmadan demokratik bir yönetim yaklaşımının işe yaramayacağı açıktır. Siyasi partiler siyasal katılımı giderek daha fazla etkilerken; cinsiyetçi tutumların ve sosyal

cinsiyet kalıplarının sürdürdüğü yapıların taşıyıcıları olabilmektedirler. Parti üyeliğinin kadınlar için ücretsiz olması bile kadınları liderlik pozisyonunda tutmaya yetmemektedir. Çünkü partide kadınların önünde geleneksel direniş vardır (Çağlar, 2011). Rekabetçi yapısı ile siyaset, erkeklerin sosyal roller için rahatlıkla kullanabileceği bir alan olarak görülmektedir. Liderlik ve siyasi aktörlere tarihsel ve politik olarak erkeksi bir kimlik verildiğinden, kadınlar sosyalleşme sürecinde politikaya ve liderliğe yönelememektedirler (Demir, 2002). Siyasi partilerin politika ve uygulamaları, kadınların siyasete katılımını olumlu ya da olumsuz etkileyebilir. Dolayısıyla siyasi partiler, kadınların siyasal hayata katılımının artırılması süreciyle doğrudan ilişkilidir (Demir, 2002). Bağımsız adaylar ve özellikle kadınlar parlamentoya girebilir. Türkiye'nin siyasi yapısının tepsisinde bazı özel durumlar haricinde, genel olarak mümkün değildir. Adayların siyasi partilerin aday listesinde yer alması veya partinin üst yönetiminin oylama sisteminin merkezinde veya buna göre yapılır. İl seçimlerinde aday gösterilen aday listesi için tercih yapılır. Delegeler tarafından, listedeki sıralamanın yanı sıra, parti bu, delegelerin il / ilçede kullandığı oy sayısına, parti başkanının ve / veya merkezi yönetimin seçimine ve partiye bağlıdır. Para, zaman, güçlü sosyal ağlar, eğitim ve deneyim gibi çeşitli kaynak ve yetenekler gerektiren bu uygulama zorluklar sunmaktadır (Altındal, 2009). Dolayısıyla siyasette var olmanın en önemli koşullarından biri, yeterli mali kaynakların varlığıdır. Kadınların çalışma hayatına katılımının artırılmaması maddi sıkıntılara neden olmakta ve sonuç olarak kadınlar siyasette kendilerine yer bulamama sorunuyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu nedenle kadınların siyasete katılabilmeleri için ekonomik olarak kendi ayakları üzerinde durmaları gerekir. Bu, kadınların çalışma koşullarına ilişkin politikanın değiştirilmesini gerektirmektedir (Negiz ve Üçer, 2012).

3.4. Siyasal Katılımda Cam Tavan Sendromu

Cam tavan sendromu, 1970'lerde Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkmıştır. Kadınların üst düzey yönetici pozisyonlarına ulaşmasını engelleyen görünmez yapay bir davranışsal ve örgütsel önyargı bariyerini ifade etmek için kullanılmıştır (Wirth, 2001: 1). Farklı bir tanımla cam tavan kavramı; kadının dikey hareketliliğini engelleyen bir engelin varlığını gösterir. Engelin üstesinden gelmeyi başaran kadınlar, kariyer fırsatlarından yararlanabilmektedir (Baxter ve Wright, 2000: 276).

Günümüzde katılımcıların sosyo-ekonomik yaşamdaki çeşitliliği nedeniyle daha da genişleyen bu kavram, iş hayatı ve siyasal katılım alanlarında tüm insanların sadece

cinsiyetleri nedeniyle belirli bir düzeyin üzerine çıkmalarına izin vermeyen görünmez bir engeli ifade etmektedir. İnsanlar hiyerarşi basamaklarına tırmandıkça cam tavan kalınlaşmakta ve belli bir noktadan sonra kırılmaz hale gelmektedir (Eliot ve Smith, 2004: 366, aktaran: Başak, 2012: 122; Güner, 2016). Cam tavan sendromu hem azınlıklar hem de kadınlar tarafından kullanılsa da, cam tavan cinsiyet tarafından daha güçlü bir şekilde algılanmaktadır (Cotter, 2001: 655-656).

Cam Tavan Sendromu kavramı, 1991 yılında Birleşik Devletler Kongresi'nin gündemine alınmış ve "Cam Tavan Yasası"nın kabul edilmesinin ardından Cam Tavan Komisyonu kurulmuştur. 1995 yılında yayınlanan bir raporda Komisyon, cam tavanı, nitelikleri ve başarıları ne olursa olsun, kadınların ve azınlıkların kariyer basamaklarını tırmanmasını engelleyen görünmez ve erişilemez bir engel olarak tanımlamıştır. Komisyonun tanımı, kavrama kurumsal bir yaklaşım getirdiği ve kadınları olduğu kadar azınlıkları da içerdiği için önemlidir. "Cam" sendromu kadınların büyümesinin önündeki engellerin görünmezliğine işaret eder. İster iş hayatında, ister politikada, ister eğitimde olsun, cam tavan aslında sosyal ve ekonomik cinsiyet eşitsizliğinin bir yansımasıdır (Utma, 2019: 49).

Kadınlığın ve erkekliğin rolü, kadınların siyasi temsil ve katılımının önündeki temel engellerden biri olarak kabul edilmektedir. Kadınlara ve kadınlık algısına atfedilen roller, kadınları özel alana yerleştirerek kamusal alanı erkeklerin var olduğu bir yaşam alanı olarak dayatmaktadır (Konda, 2011: 11-12). Eğitim, ekonomi, sağlık hizmetleri ve siyasetteki kadın sayısındaki belirgin artışa rağmen, liderlik pozisyonlarındaki düşük kadın sayısı endişe vericidir (Gönül, 2015).

Siyasal katılım temel yurttaşlık sorumluluklarından biridir. Bu tür katılımın en bariz örneği oy verme davranışdır. Oy verme davranışı, gizli oylama ilkesine göre bireysel katılımın kalitesini belirler. Öte yandan, sosyal ve politik katılım, bireysel katılımın aksine, bir siyasi partiye üyelik, bir siyasi makam adayı gibi insan ilişkilerini ve sosyal aktivizmi içeren bir katılım türüdür. Bu iki tür katılımdan ilkinde, dinsel inançlar, eğitim düzeyi, sosyoekonomik statü ve cinsiyet gibi nesnel faktörler ana belirleyici rol oynasa da, burada cinsiyetin etkisi büyük ölçüde değişir. İkinci katılım türünde faktörler birbirinden farklıdır. Türkiye'de kadınların siyasi hayata bireysel katılımı kadınların oy kullanma hakkının tanınmasının ardından geniş çapta teşvik edilip desteklenmiştir. Şu anda temel sorun, kadınların siyasete kamusal hayata katılımlarında aynı desteği almamalarıdır (Ayata, 1998).

Kadın erkek eşitliğine ilişkin temel uluslararası belge ve evrensel kadın hakları beyannamesi olan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (CEDAW) 19 Ocak 1986 yılında imzalanmış ve yürürlüğe girmiştir. 1990 yılında kurulan Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu tarafından 2009 yılında kurulmuştur. Ancak güncel olaylara rağmen kadınların siyasetteki etkinliğinin düşük olması, siyasette yeterince temsil edilemediklerini gösteriyor. Kadınların siyasetteki düşük performanslarının pek çok nedeni varken, cam tavan, kadınların kariyerlerinde karşılaştıkları ortak engellerin adıdır ve bir sendromun varlığını göstermektedir (Esen ve Kaloğlu, 2018). Siyasi alanda, parlamentoda veya siyasi partilerde daha alt pozisyonlarda kadın istihdamına yol açma olasılığı çok daha yüksektir. Kadınların sayısı pozisyonlarında yükseldikçe belirgin bir şekilde azalmaktadır (Folke ve Rikne, 2016.)

Siyasal katılım, bir toplumun üyelerinin siyasi sistemle ilgili durumunu, tutumunu ve davranışını ifade eder. Amerikalı siyaset bilimci Dahl'a göre, siyasal katılımın dört yönü vardır; siyasal olayların izleyicisi olmak, takip edilen siyasi olaylara ilgi, ilgili siyasi olaylar ve meseleler hakkında kapsamlı bir bilgi edinme ve son olarak kapsamlı bir eylem bilgisinin edinildiği siyasi olaylara aktif katılımdır (Kapani, 2009). Kadınların siyasal katılımı gecikirken, eğitim fırsatları ile siyasi arenada ortaya çıkmaları zamanla liderlik pozisyonlarına atanma beklentilerini artırmaktadır. Bu bağlamda, kadınların siyasal katılımını artırmak cam tavanı yıkmanın bir yolu olarak gösterilebilir (Pyeatt ve Yanus, 2018).

Literatürde kadınların siyasal katılımına ilişkin çeşitli görüşler ifade edilmiştir. Kadınların siyasal katılımının olumlu bir yansıması olmayacağını savunanlar dışında, kadınların birey olarak siyasete olumlu katkı yapacağını iddia edenler de vardır. Kadınların siyasete katılımının topluma bir faydası olmayacağını savunanlar, kadınların kararlarının en yaygın siyasal katılım biçimi olan oylama yoluyla bile ataerkil etkiyle alındığını savunmaktadırlar. Başka bir deyişle, bunu iddia edenler, kadınların politik davranışlarının açıkça veya dolaylı olarak erkekler tarafından yönlendirildiğine inanmaktadır. Kadınların siyasete katılmaları gerektiğini savunanların temel nedenlerinden biri, kadınların siyasete katılımının insan haklarından yararlanmayı artıracığı ve kadın değerlerinin siyaseti olumlu yönde dönüştürebileceğidir. Cam tavanların kalınlaşmasına hem iç hem de dış nedenler sebep olur. Kadınların şu anda kamu politikasına ve diğer tüm sosyal faaliyetlere katılımında karşılaştıkları engeller çok çeşitlidir. Bununla birlikte, bunların arasında siyasi engeller, sosyoekonomik ve psikolojik engeller ve medya engelleri öne çıkmakta ve feminist literatürde

sıklıkla vurgulanmaktadır. Siyasetin erkek işi olarak görülmesi kadının bu alanın dışında kalmayı öğretilerek yetiştirilmesine sebep olmaktadır. Siyasete ilgi duyan ve bir meslek olarak siyaseti sürdürmeye istekli kadınlar, tarihsel olarak eşit katılımı destekleyen politikalardan, partilerinden gerekli motivasyon ve destekten yoksun kalarak çoğu kez yalnız bırakılmaktadırlar. Alt düzey siyasi partilere katılan kadınların sayısı yüksek olmakla birlikte, üst kademelere erişim zorluğu nihayetinde kesintili ve belirsizdir. Bireylerin siyasal katılımı açısından bugün Dünya’da ve Türkiye’de yasalar aynı konumu alır. Öyleyse, bu eşit duruma rağmen, kadınlar parlamentolarda cam tavanla karşılaşmasının sebebi cinsiyet eşitsizliğidir. Kamusal yaşamın her alanında gözlemlenen mekânsal ve cinsiyet kimliği, siyasette de insanlardan daha önemlidir (Aldemir ve Budak, 2018).

Kadınların siyasal katılımında birden fazla rol oynamaktan kaynaklanan baskıyı azaltabilmek için devlet kurum ve kuruluşlarında toplumsal cinsiyet eşitliği konularında yürütülen çalışmalarla koordinasyon sağlanmalıdır. Seçmenler kişilere değil, bir siyasi parti için oy kullandıklarından, siyasi temsilcinin cinsiyetine değil, seçmenlerin beklentilerine odaklanmak gerekmektedir. Siyasi temsilcinin cinsiyetinin önemli olmadığı yerlerde seçilmiş temsilcilerin ulusunun çıkarlarının korunmasının önemli olduğu bilinmektedir. Üst düzey politika liderliğindeki kadın sayısını artırmak için, pozitif ayrımcılık politikalarının geliştirilmesi ve genişletilmesi gerekmektedir. Cinsiyetler arası eşitliğin sağlanmasına yönelik temel faaliyetlerden biri olan siyasal alanda toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik adımlar bir an önce artırılmalıdır (Esen ve Kaloğlu, 2018).

3.5. Bir Yeni Alternatif: Cinsiyet Kota Uygulaması

Bugün ülkelerin gelişmişlik düzeyi, demokrasi algısı, insan hakları ve çağdaşlığa duyarlılık göstergelerinden biri, belki de en önemlisi, “cinsiyet eşitliği” dir. Demokrasiyi tam anlamıyla tesis etmek için kadın ve erkek her alanda karar alma mekanizmalarında eşit olarak temsil edilmelidir. Kadınların siyasete katılımı, kadın sorunlarının çözümü için çok önemlidir. Kadınların siyasette eksik temsilini ortadan kaldırmak için kamusal alandaki kadın sayısını artırmak ve kendileri içinde buldukları koşulları değiştirme gereksinimini duymalarıdır. Toplumdaki psikolojik, sosyal, kültürel ve siyasi değişimleri hızlandıran ve kadın erkek eşitliğini sağlayan hukuk normları benimsemekle yükümlü olan devlet, bu süreci siyasi partiler aracılığıyla yönetmektedir. Siyasi partilerde eşitlikçi bir yapının oluşturulması, aday seçimlerinin demokratikleştirilmesi için cinsiyet kotaları daha eşit temsil sağlayacak bir çözüm olarak sunulmaktadır (Çağlar, 2011). Pek çok ülke kadınların siyasette temsilini

artırıncaya ve kadınların siyasete katılımını engelleyen unsurlar ortadan kalkıncaya kadar özel önlemler almıştır. Kuralların temel amacı kadınlara ayrıcalık tanımak değil, onlar için var olan engel ve dezavantajları ortadan kaldırmaktır. Kadınların siyasette eksik temsilini ortadan kaldırmak için kadın oranının anayasayla düzenlenmesi ve siyasi partilere devredilmesi olmak üzere farklı şekilde ortaya çıktığı görülmüştür (Ağırbaş, 2010).

Cinsiyet eşitsizliği bir sorundur ve bu sorunu çözmek için, siyasette erkek egemenliğini sona erdirecek ve kadınların temsilini artıracak düzenlemelere ihtiyaç vardır. Erkeklerin toplumdaki ayrıcalıklı konumu ve kadınların siyasetten dışlanma eğilimi, pozitif ayrımcılık ve kadın lehine kotalar içeren yaklaşımları gerektirmektedir (Güldü, 2009: 113). Kadınların siyasete ilgisini katılıma dönüştürmek için siyasi partilerin ve parlamentonun kadın temsilci oranının artırılması gerekmektedir. Bunu yapmanın yolu kota kullanmaktır. Siyasetin mutfak, vitrin ve koridorlarında olmak, kadının siyasal katılımı anlamına gelmemektedir. Gerçek temsil oranı, asgari %33 temsil seviyesinin şartı ile başlar. Siyasette bu seviyeye ulaştıktan sonra kadınlar söz sahibi olmaktadır (Kılıç, 2000). Kota, eşit bir demokrasiye ulaşmak için tasarlanmış bir seçim tekniğidir. Anayasa veya seçim kanunlarında tüm partilerde cinsiyet kotası uygulama yükümlülüğü siyasi parti tüzüğüne dâhil edilmelidir. Cinsiyet kotası en az %30 olmalıdır. Bu oran, Dünya çapında temsil için kritik bir eşiktir ve %50 temsiliyet için bir engel teşkil etmemektedir (Sayın, 2007).

Cinsiyet kotası, kadın ve erkek içinde geçerli minimum yüzde veya oran anlamına gelmektedir. Bu tür kotalar, hem erkeklerin hem de kadınların eksik temsilini düzeltmeyi amaçlar ve her iki cinsiyet için de çitayı yükseltebilmektedir. Örneğin, cinsiyet kotası %30 ise, bu teoride, pratikte erkeklerin veya kadınların %30 oranından daha azını almayacağı anlamına gelmektedir (Sitembölükbaşı, 2007: 15). Kota sistemi, siyasette kadın temsiliyet oranının yetersizliğini ortadan kaldırmayı amaçlayan pozitif ayrımcı bir yapıdır. Pozitif ayrımcılık, kadınların parlamentoda etkili olabilmesi için “kritik eşik” olarak tanımlanan kadın temsilciler için %30 veya %40’lık bir kota anlamına gelmektedir. Bu, ulusal veya bölgesel düzeyde anayasa ve seçim kanunlarında tanımlanan kadın kotası ilkelerinin benimsenmesi veya partiler tarafından aday gösterilen kadınların sayısı ve derecelendirilmesi olabilmektedir (Dahlerup, 2010).

Kota uygulaması seçimlerde oyların nasıl değerlendirileceğini belirleyen seçim yöntemleridir. Dünya genelinde kullanılan birçok farklı kota yöntemi vardır:

- Sabit kota: Bir seçimde, seçimlerde belirlenen karar alma organında yetersiz temsil edilen cinsiyete sabit koltuk tahsisi oranına sabit kota denir. Yetersiz temsil edilen cinsiyetin en az %20, 30, 40, 50'si esas alınır ve seçim sistemi bu ilke üzerine inşa edilir. Bu kurallar yasal veya seçilen kurumun iç yasal düzenlemelerine uygun olarak da yapılabilir. Siyasi temsilde eşitliğin önemini göstermektedir. İdeolojik etki açısından etkili ve basit bir sistemdir.

- Oranlı kota: Yetersiz temsil edilen cinsiyetin katılım düzeyine göre seçim kotasını değiştirme sistemidir. Oranlı kotada yeterince temsil edilmeyen cinsiyet, seçmen veya üye sayısına bağlı olarak karar alma organlarına dâhil edilmektedir. Oranlı kotalar, siyasi organizasyonlara enerji ve eşit katılım isteği yaratarak demokratikleşme sürecine katkıda bulunmaktadır. Siyasi süreçlerde yeterince temsil edilmeyenler, katılımları ile siyasi temsilleri arasında kurulan doğrudan bağlantıyı görerek katılımlarını artırmaktadırlar.

- Boş koltuk kotası: Kota uygulaması açık ve gönüllü siyasi iradeye dayanmadığında gizli muhalefet eğilimleri olabilir. Bu nedenle yeterince kadın aday gösterilmeme ve kadınların üye olmasına izin verilmeme durumları ile karşılaşılabilir. Bu ve benzeri sorunları çözmek için, “boş koltuk kotası” sabit veya orantılı bir kota uygulanırken ek bir önlem olarak kullanılabilir. Boş koltuk kontenjanında yetersiz temsil edilen cinsiyete tahsis edilen koltuk sayısı aday gösterilmese ve seçilmese bile boş bırakılır. Kotanın uygulandığı karar organı, bir sonraki seçime kadar eksik aday ile çalışır (Kılıç, 2000).

Kota, anayasa, siyasi partiler ve seçimlerle ilgili kanunlarda tanımlanmış ve bağlayıcı olmalıdır. Yetersiz temsil edilen cinsiyetler için kullanılacak bir cinsiyet kotası katılımı artıracak ve siyasi partilerin daha fazla aday göstermesine olanak sağlayacaktır. Siyasi partilerin kota uygulaması partiler için zorunlu olacağı için kendi inisiyatifleriyle gerçekleşmeyecektir. Siyasi partilerde kota uygulaması kanunla tanımlanmadığı durumlarda, siyasi partiler kendi tüzüklerine ve seçim kurallarına ekleyecekleri kurallara kota uygulamasını da dâhil edebilirler. Partilerin yönetim organlarında kadınların temsili en az %30 olmalıdır. Parti içi demokrasi adına, partilerin ön seçimlerde aday listelerinde yer alacak adaylarını belirlemesi ve bu ön seçimlerin katılımcı olması ve kadınlara yönelik bir durum olan seçim komisyonları tarafından denetlenmesi önemlidir. Burada önemli olan, kadınların ön seçimlerde % 30 oranında temsil edilmesini garanti eden ve aday listesini sıralayan, kadınların en azından bu kotayla seçilmesini garanti eden bir kota uygulamasıdır. Siyasi partilerde kota uygulaması, kadınların tüm siyasi hayata katılımını güvence altına almaktadır.

Siyasi partilerdeki kotalar her düzeydeki karar alma organlarına sunulduğunda, siyasi karar alma süreçlerinde cinsiyet eşitliğinin sağlanmasından söz edilebilir. Bunun için uygulanan kota, partinin iç faaliyetlerinin farklı aşamalarında gerçekleşen tüm seçimler için geçerli olmalıdır. Kota uygulaması siyasi parti tüzüğüne dâhil edilmeli ve tanımlanmalıdır. Uygulanabilir kotanın eşit bir temsil düzeyine ulaşılması, kadınların karar alma organlarında karar vericileri bulundurmaları için bir gerekliliktir ve minimum eşik %30 olmalıdır. Daha az kotanın kullanılması, karar vericilerin yeterince temsil edilmeyen cinsiyet üzerindeki konumunu zayıflatmaktadır. Kadınlar, siyasi partilerin oluşumunun her aşamasında aktif rol oynayabilir, karar alma organlarında temsil edilmeleri sağlanabilir ve doğrudan partiye faydalı olabilmektedirler (Sayın, 2007).

Bu bağlamda, cinsiyet kota uygulamasının olumlu noktaları şu şekilde sıralanabilir:

- Kadının gücü kotanın gücüne bağlıdır. Kota uygulaması iki yönlü kadın hareketinin gücü ve hedeflerimize tam olarak ulaşmak için sağladığımız kadın gruplarının desteğidir.
- Siyasi partiler sorununu çözme niyeti veya yokluğu bu güce bağlıdır. Bu en önemli örnekler İskandinav ülkelerinden gelmektedir. Kadın örgütleri tarafından, kadın sayısını artırmışlar ve partilerin kota uygulamalarına geçmesini sağlamışlardır.
- Kota uygulaması ile kadınlar hayatlarını etkileyen konularda karar verme haklarını kullanabileceklerdir.
- Kota ile kadınlar kendi deneyimlerini kamusal ve siyasi hayata taşıyabilecek ve niteliklerini daha demokratik ve adil bir toplum yaratmak için kullanabileceklerdir.
- Kota uygulaması karar alma mekanizmalarına katılabilecek kadınlar sorunlarını dile getirebilecek ve çözüm bulabileceklerdir.
- Kota, siyasi partilerle başlar. Kadınların siyasal hayata eşit olarak katılma isteklerini ifade ettikleri ilk kurumlar siyasal programlarıdır.
- Kota uygulamasıyla siyasete katılan kadınlar diğer kadınlar için bir güç ve dayanışma alanı yaratabileceklerdir (Kılıç, 2000).

Kadınlar siyasette daha fazla var olmadan önce kendilerinin farkına varmaları ve sonra erkekler arasında farkındalık yaratmaları gerekir. Kadınların siyasal katılımının önündeki yapısal engeller kaldırılmalı ve ekonomik, sosyal ve psikolojik eşitsizlikleri kapatmak için adımlar atılmalıdır. Bir kadının kişisel çabalarının yanı sıra devletin ve medyanın desteğine de ihtiyaç vardır. Kadınlar bir temsil krizi yaşamaktadır ve siyasi karar alma organlarında yeterince temsil edilememektedirler. Kadınlar cinsiyet ayrımcılığı ile eşit fırsat ve kaynaklardan yararlanamaz. Türkiye’de erkek hâkimiyetinde siyaset tarafından belirlenir ve bu yapılanma aynı zamanda siyasi karar alma süreçlerine de yansır. Kadınlar siyasi karar alma organlarında sembolizmin ötesine geçemezler. Siyasette erkek egemenliğini sona erdirmek ve kadın meselesini ele almak ve kadın temsilini artırmak için kurallara ihtiyaç vardır. Kadınların siyasete tabi kılınması, pozitif ayrımcılık ve kadın lehine kotalar içeren yaklaşımları gerektirir. İnsanlar siyasete aktif olarak katılmaya teşvik edilmelidir. Başta kadınlar olmak üzere siyaseti kabul etmeyen veya aktif olarak katılamayacak kişilerin daha iyi temsil edilmesi sağlanarak daha demokratik bir sosyal yapı oluşturulmalıdır (Çağlar, 2011).

Kotayı destekleyen görüşler şöyledir:

- Kadınların siyasi partilerdeki düşük üyeliklerinin bahane olarak kullanılması çoğu siyasi partinin liderleri tarafından sıklıkla dile getirilen bir sorundur. Kadınların siyasete ilgi duymadıkları iddiasının da temelini oluşturan bu görüş, siyasi partilerin konumuna, toplantı saatlerine ve kullandıkları dile dayanmaktadır. Partilerin kadın üye ve aday talebi arttıkça birçok kadın aktif ve siyasi aday olmak isteyecektir. Bu nedenle partilerde kadın aday bulması onun için zor olmayacaktır.

- Kadınların deneyimi siyasi yaşam için önemlidir.
- Kadınlar erkekler kadar hazırlıklıdır, ancak sosyal olarak ikincil rollere itildiği için görmezden gelinmiştir. Kadınlar, fikirlerin ve politikaların geliştirilmesine dâhil edilmelidir.

- Seçim, eğitim ekipmanı değil, temsil hakkındadır.

- Kadınlar, erkekler gibi vatandaş olarak eşit temsil hakkına sahip olmalıdır.

- Kadınlara karşı ayrımcılık tarihseldir. Etnik kökenine, diline, dinine, sınıfına bakılmaksızın sadece kadın oldukları için yapılan ayrımcılık görmezden gelinmektedir. Ve görmezden gelinen kadınlar nüfusun yarısını oluşturan büyük bir sosyal gruptur.

- Partiler adayları, seçmenler oylarıyla kimin seçileceğini belirler. Bu kota hakikate karşı seçim özgürlüğünü kısıtlamaz.

- Aday listesi, Türkiye parti yönetimi tarafından belirlenir. Bu nedenle aday listelerinde kota uygulanması seçmen özgürlüğünü sınırlamaz. Parti yönetimince belirlenen aday listelerinde seçmen oylarının yarısını teşkil eden kadınların cinsiyetleri nedeniyle aday gösterilmemesi demokratik değildir.

- Seçim, farklı ilgi alanları ve görüşler arasında yapılır. Eğitim düzeyi ve kalitesi en yüksek olan bireylerin belirlenmesi için yapılmamaktadır.

- Kadınların ekonomik ve sosyal alanda karşılaştıkları eşitsizliklere değinmek için öncelikle siyasi iradenin kabul etmesi ve değiştirme arzusu göstermesi gerekmektedir. Siyasi karar alma sürecinde kadınlara karşı ayrımcılığın ortadan kaldırılması organlarının sorumluluğundadır. Cinsiyet eşitliğinin öncelikle parlamentoda sağlanması kadınların ayrımcılığa uğradığı diğer alanlarda iradelerinde değişiklikler göstermektedir. Zamanla zihniyette bir değişiklik kendiliğinden olabilir. Bunu yasal araçlar ve politikalarla ve sosyal değişim için siyasi iradeyle desteklemek önemlidir.

- Kota, size cinsiyetin yüzde kaçının temsil edileceğini söyleyen bir seçim yöntemidir, kota kimin seçileceğini belirlemez. Bu nedenle, kota kaliteyi belirlemediği için muhalefet anlamsızdır. Üstelik seçilen erkekler için kalite gündemde olmasa da, en nitelikli kadınları bulmak başlı başına ayrımcıdır. Kota, bir seçim yöntemidir; sadece temsil derecesinden bahseder.

- Seçmenlerin farklı seçim bölgelerinde farklı ihtiyaçları olduğu gibi kadınlarında farklı çıkarları vardır ve temsil edilmeleri gerekmektedir (Sayın, 2007).

Kotalar, karar alma organlarındaki cinsiyet dengesizliği üzerinde en büyük etkiye sahiptir. Kota uygulaması genellikle ana akım politikacılar tarafından desteklenmez veya güçlü ataerkil gelenekleri olan toplumlarda direnişle karşılaşabilmektedir. Kotanın muhalifleri, bu uygulamanın erkeklere karşı ayrımcılığa dönüştüğünü iddia etmektedirler ve

erkek egemen bir toplum kota uygulamasına kayıtsız kalabilmektedir (Sitembölükbaşı, 2007). Bu bağlamda, siyasetin erkeğin işi olduğunu iddia eden söylemlerin yanı sıra, eleştiriyi nitelik veya yetenek eksikliğinin ötesine götüren ve kadınların doğası gereği kritik bir temsil eşliğini aşmalarına rağmen, ortak bir zemine sahip olmadıkları için birliği sağlayamayacaklarını savunan görüşler de vardır. Sosyal hayatta hiçbir şeyi değiştirmeyeceğini ve kadınların siyasete artan katılımının erkekleri siyasetten uzaklaşmaya ve zamanla kadın mesleği olacağını öne süren görüşlerde vardır. Bunun için sosyal yaşamdaki değişim en gerekli yöntemdir ve bu değişim eğitimle sağlanır. Eğitimde cinsiyet eşitliğinin sağlanması ülkenin yönetiminden, yani siyasetten geçer. Dahası, kadınların siyasette temsilinin artırılması, yalnızca biyolojik temsil değil, aynı zamanda siyasi konumun bir yansıması anlamına da gelmektedir (Tan vd., 2008).

Kota uygulamasının ayrımcılığa yol açtığını ileri süren görüşler de vardır. Oysaki kota ayrımcılığa yol açmaz, aksine var olan ayrımcılığı ortadan kaldırma yöntemidir. Kota uygulamasına getirilen eleştiriler şu şekilde sıralanabilmektedir:

- Siyasette cinsiyet önemli değildir, ancak asıl önemli olan seçilen kişinin bireysel nitelikleridir.
- Kota uygulaması olursa o zaman sadece kadınlar için değil, farklı gruplar için de olan bir kota uygulamak gerekmektedir ve bu çok zordur.
- Seçmenler kimin seçileceğine karar vermediği için demokratik değildir.
- Seçilmiş kişiler, yalnızca belirli bir grubu değil, seçim bölgesindeki herkesi temsil ederler.
- Ekonomik ve sosyal hayattaki zihniyet değişmezse, yasa ve yönetmeliklerdeki cinsiyet kotası ile kadının siyasette temsilini artırmak mümkün değildir.
- Seçilen kişiler ülkenin çıkarlarını temsil ederler, belirli bir grubun çıkarlarını temsil etmezler.
- Parti içi demokraside kota uygulaması sorun yaratır.
- Kota, herkes için fırsat eşitliğine aykırı bir uygulamadır.

- Kota uygulaması kadınların sayısını artırır fakat nicelik kadar kadınların nitelikleri daha önemlidir.
- Seçmenler siyasi partilerin kişilerine göre değil görüşlerine göre oy vermektedirler.
- Aday listelerinde kota uygulanması, seçmenlerin kendi seçtikleri adayı seçme özgürlüğünü sınırlar.
- Parlamentodaki farklı siyasi partilere mensup kadınların oranı asgari eşiği aşıya bile birlikte çalışamazlar.
- Kadınların partilere katılımı çok düşüktür ve bu durum karar mekanizmalarına katılmalarını engellemektedir.
- Siyaset erkeğin işidir bu sebeple kadınlar siyasete girmek istemezler.
- Farklı sosyo-ekonomik, etnik, din ve dil farklılıkları nedeniyle kadınların ortak çıkarları yoktur ve gruplara ayrılabilirler (Sayın, 2007).

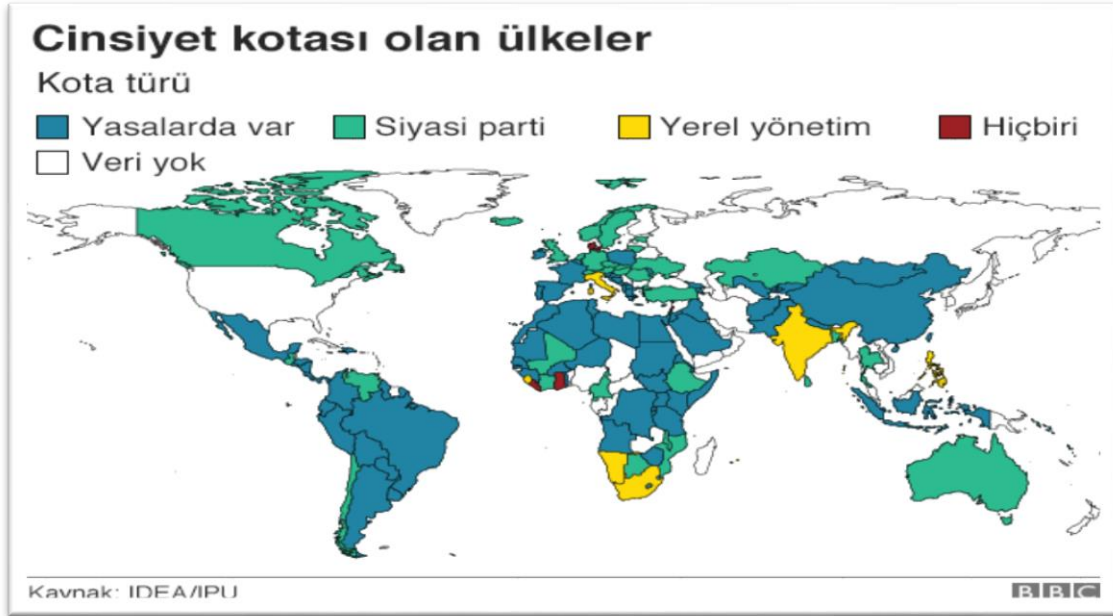
Kadınların siyasete daha fazla katılması için kota yeterli değildir. Karar vermede kadınların varlığı güçlendirilecek ve gerçek eşitliği sağlayacak bir hukuki altyapının oluşturulması gerekmektedir. Partilere hazine yardımı sağlama yöntemi değiştirilmeli ve parti kadın kollarının harcamaları artırılmalıdır. Kadınların politik ve sosyal alanda erkeklerle eşit bir temelde var olması için siyasi temsil tek başına yeterli değildir. Her şeyden önce kadınların eğitim seviyesinin yükseltilmesi, kadınların iş hayatında aktif olmaları şartıyla erkeklerle eşit ekonomik konuma gelmesi gerekmektedir. Ataerkil toplumsal yapı değişmeli, kadınlar hem kamu hem de özel sektörde liderlik pozisyonunda bulunabilmeli ve kariyer gelişimi için objektif kriterler getirilerek cinsiyet ayrımcılığının önüne geçilmelidir (Eser ve Dinç, 2007).

Doğru kullanıldığında kota eşitsizlik ve ayrımcılık yaratmaz. Aksine mevcut ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına hizmet etmektedir. Kota, mevcut erkek egemen toplumsal yapı nedeniyle kadınlara kapalı olan kapılara yönelik politikalar açarak eşitliği sağlamaktadır. Nitelikli kadın adayları belirleyecek olan kontenjan değil, kotayı kullanan siyasi parti veya kuruluş olacaktır. Siyasi temsil cinsiyet, yaş, gelir, mesleğe bağlıdır. Cinsiyet ise yaş, gelir ve meslek gibi sosyal farklılıklardan farklı bir özelliğe sahiptir. Çünkü cinsiyet ayrımcılığı, yüzyıllardır çeşitli biçimlerde var olan ve çeşitli kurumlar, değer yargıları ve yasalar

aracılığıyla var olmaya devam eden, erkek üstünlüğüne dayalı bir sosyal sistemdir. Böylesine temel ve yaygın bir eşitsizlik, diğer sosyal farklılıklarla eşitlenemez. Nüfusun yarısı için cinsiyet eşitsizliği bu tüm kadınlar için geçerlidir (Kılıç, 2000).

Küresel eğilimde, seçimlerde cinsiyet kotalarının kullanılması yetersiz temsil sorununa verilecek doğru cevaplardan biridir. Cinsiyet kotaları kadınların siyasetteki tüm sorunlarını çözemez. Üstelik kotalar erkek egemenliğini yok etme amaçlı değildir, herkes için geçerlidir. Cinsiyet kotaları bağımsız bir pozitif ayrımcılık yöntemi olamaz, diğer değişkenlerle birlikte düşünülmelidir. Bununla birlikte, cinsiyet kotaları kadınların siyasi temsilde tarihi bir dönüm noktası olabilir ve nihayetinde kadınların yetersiz temsil edilmesinin altında yatan tarihsel sosyal kalıpları yok edebilir (Dahlerup, 2010: 22-25).

Kadınları sadece cinsiyetleri nedeniyle dışlayan siyasetin doğasıdır. Siyasette seçilecek kişilerin niteliği, seçim tekniğine göre değil, aday seçme sürecinin niteliğine göre belirlenmektedir. Siyasette kadınların erkeklerden daha az vasıflı olduğunu söylemek ayrımcılıktır. İster erkek ister kadın, nitelikli bir politikacının seçimi, bir kota görevi değil, bir siyasi partinin karar alma organlarının bir görevidir (Kılıç, 2000).

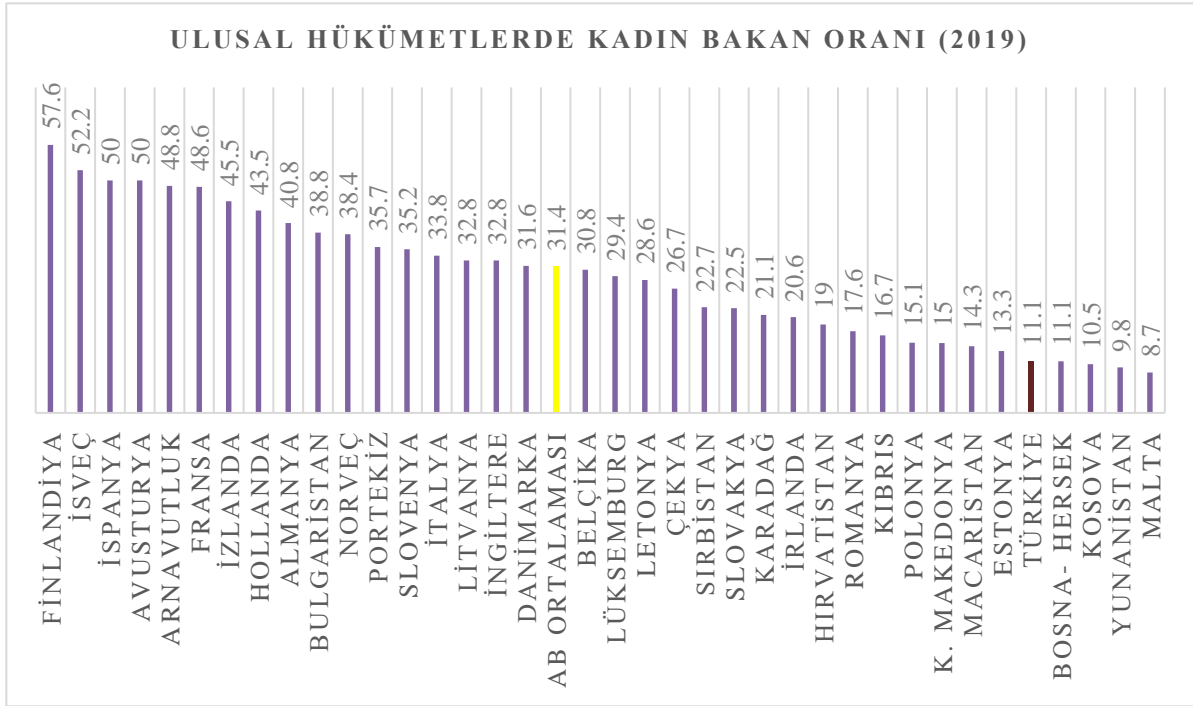

Kaynak: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-44821229>

Harita 3.1.: Cinsiyet Kotası Olan Ülkeler

Harita 3.1' de görüldüğü üzere Dünyada kota uygulayan siyasi partiler ve kotalarından şu şekilde örnek verilebilir:

- Finlandiya ülkesinde Yeşiller Partisi ve Sol Partisi parti içi seçimler için kota koymaktadır.
- Lüksemburg'daki siyasi partilerin çoğu kota veya pozitif ayrımcılık sistemi kullanmaktadır. Parti başkan yardımcılarında birinin kadın olması şarttır.
- 2000 yılında Avusturya'da Sosyal Demokrat Parti (SPÖ), kendi saflarındaki kadınların oranının % 40 olmasını kabul etmiştir. Yeşil Parti %50 ve Halk Partisi (ÖVP) %33 kota uygulamaktadır.
- Slovakya ülkesinde Sosyal Demokrat Sol Partisi %25 kota uygulamaktadır.
- Almanya'da Yeşiller %50, SPD %33,3, PDS %50 oranında kota sınırlaması bulunmaktadır.
- Arjantin, Belçika, Bolivya, Çek Cumhuriyeti, Dominik Cumhuriyeti, Filipinler, Fransa, Güney Afrika, Haiti, Hollanda, İngiltere, İspanya, İsrail, İsviçre, İtalya, Kanada, Litvanya, Malta, Meksika, Nikaragua, Portekiz, Senegal, Şili, Venezuela ve Yunanistan ülkelerinde kota uygulayan partiler vardır (Kılıç, 2000).

Kaynak: <https://tr.euronews.com/2020/03/10/kadin-milletvekili-oraninda-turkiye-117-nci-sirada-zirvede-ruanda-ve-kuba-var>

Grafik 3.1.: Ulusal Hükümetlerde Kadın Bakan Oranı (2019)

Grafik 3.1’ de görüldüğü üzere ulusal hükümetlerdeki kadın bakan oranına bakıldığında 37 ülke içinde kadın bakan listesinin birincisi %57,6 ile Finlandiya olurken onu %52,2 kadın bakan oranı ile İsveç takip etmektedir. %50 kadın bakan oranlarına sahip İspanya ve Avusturya’yı %48,8 kadın bakan oranı ile Arnavutluk, %48,6 kadın bakan oranı ile Fransa izlemektedir. İzlanda %45,5 kadın bakan oranına sahipken Hollanda’nın kadın bakan oranı %43,3’tür. Listede 37 ülke içinde Türkiye %11,1 kadın bakan oranı ile 34. sırada yer almaktadır. Kadın bakan oranı listesinin son üç sırasında ise, %10,5 kadın bakan oranı ile Kosova, %9,8 kadın bakan oranı ile Yunanistan ve %8,7 kadın bakan oranı ile Malta yer almaktadır.

Kaynak: <https://tr.euronews.com/2020/03/10/kadin-milletvekili-oraninda-turkiye-117-nci-sirada-zirvede-ruanda-ve-kuba-var>

Grafik 3.2.: Ulusal Meclislerde Kadın Milletvekili Oranı (2019)

Grafik 3.2’ de görüldüğü üzere ulusal meclislerdeki kadın milletvekili oranına bakıldığında 37 ülke içinde kadın milletvekili listesinin birincisi %47,6 kadın milletvekili oranı ile İsveç olurken onu %46,5 kadın milletvekili oranı ile Finlandiya takip etmektedir. %42,4 kadın milletvekili oranına sahip Belçika’yı %41,9 kadın milletvekili oranı ile İspanya izlemektedir. Norveç %40,8 kadın milletvekili oranına sahipken Portekiz’in kadın milletvekili oranı %40,4’ tür. Listede 37 ülke içinde Türkiye %17,3 kadın milletvekili oranı ile 35. sırada yer almaktadır. Kadın milletvekili oranı listesinin son iki sırasında ise, %14,9 kadın milletvekili oranı ile Malta ve %12,2 kadın milletvekili oranı ile Macaristan yer almaktadır.

3.6. Aydın İlinde Kadının Siyasal Katılımı

Türkiye’de kadının siyasal katılımı istenilen düzeyde olmadığı genel ve yerel seçim sonuçlarında görülebilmektedir. 26 Ekim 1933 tarihli Köy Kanununda yapılan değişiklikle köylerde muhtar ve ihtiyar heyeti seçimlerinde kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. 1933’te Aydın Çine ilçesi Demircidere köyünde yapılan muhtarlık seçimlerini yaklaşık 500

oy olarak Türkiye'nin ilk kadın muhtarı Gül Esin Hanım kazanmıştır (Güneş, 2010). Gül Esin Hanım örneğinde görülebileceği üzere ilk yerel seçim sonuçlarında kadının yerelde temsil edilmesindeki başarının günümüzde devam ettiği söylenemez. Son iki yerel seçim sonuçları incelendiğinde 2014 ve 2019 yılları yerel seçimlerinde Çine ilçesinin Hamitabat Mahallesi muhtarı Nilgün Bulut Akgümüş, Kırkışık Mahallesi muhtarı Elif Doğru, Didim ilçesinin Çamlık Mahallesi muhtarı Filiz Soydemir, Efeler ilçesinin Fatih Mahallesi muhtarı Yıldız Karadaş Taşcıoğlu, Girne Mahallesi muhtarı Şule Çıvkaroğlu, Mesudiye Mahallesi muhtarı Funda Şenemre, Mimar Sinan Mahallesi muhtarı Gurbet Çamoğlu, Germencik ilçesinin Yeni Mahallesi muhtarı Derya Zabınoğlu, İncirliova ilçesinin Atatürk Mahallesi muhtarı Mukadder Yüksel, Koçarlı ilçesinin Gündoğan Mahallesi muhtarı Hanife Kırkuşu, Kuşadası ilçesinin Bayraklıdede Mahallesi muhtarı Çiğdem Tektaş, Karaova Mahallesi muhtarı Firdevs Bakkal ve Nazilli ilçesinin Turan Mahallesi muhtarı Serpil Akçasakız seçilen kadın muhtarlardandır. Kimisi görevini tekrarlarken kimisi tek seçim dönemi ile sınırlı kalmıştır (Çine, Didim, Efeler, Germencik, İncirliova, Kuşadası ve Nazilli Kaymakamlıkları web siteleri).

Tablo 3.1.: 2014 Efeler, Kuşadası ve Nazilli Belediye Meclisleri Kadın ve Erkek Üye Sayıları

30 Mart 2014 Yerel Seçimi Belediye Meclisi Kadın ve Erkek Üye Sayıları	EFELER		KUŞADASI		NAZILLI	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
AKP	2	8	–	4	2	6
CHP	2	16	8	14	2	5
MHP	–	9	–	1	2	14

Aydın ilinde muhtarlık seçimlerinde kadının yetersiz temsil edilmesi belediye meclis üye sayılarında da görülmektedir. Tablo 3.1. 30 Mart 2014 yerel seçimi Efeler, Kuşadası ve Nazilli ilçeleri belediye meclis üyeleri incelendiğinde, Efeler İlçesi Belediye Meclisinde Adalet ve Kalkınma Partisi'nin 10 üyeden 2 üyesi (Nurdan Kırışman ve Selma Üner) kadındır. Cumhuriyet Halk Partisi'nin 18 üyeden 2 üyesi (Sıdıka Fahliogulları ve Sümran Ünal) kadın, Milliyetçi Hareket Partisi'nin ise 9 üyesi de erkeklerden oluşmakta kadın üyesi bulunmamaktadır. Böylece, 22 üyeli Efeler İlçesi Belediye Meclisi 4 kadın ve 18 erkek üyeden oluşmaktadır.

Kuşadası İlçesi Belediye Meclisinde AKP ve MHP'nin kadın üyesi bulunmamasıyla birlikte CHP'nin 22 üyeden 8 üyesi (Canan Güler, Canan İnanç, Ferah Sürekci, Fevziye Tekeroğlu, Filiz Üyücü, Nimet Karatosun Tuğral, Zehra Arıcı Can ve Zeliha Küçük) kadındır. Böylece, toplam 47 üyeli Kuşadası İlçesi Belediye Meclisi 12 kadın ve 35 erkek üyeden oluşmaktadır.

Nazilli İlçesi Belediye Meclisinde AKP'nin 8 üyeden 2 üyesi (Pınar Kaftancıoğlu ve Serpil Altunkaya) kadın üyelerden oluşmaktadır. CHP'nin ise 7 üyeden 2 üyesi (Nezahat İçer ve Tuğçe Çimen) kadın, MHP'nin de 16 üyeden 2 üyesi (Deniz Depboylu ve Gonca Yelkovan) kadındır. Böylece 26 üyeli Nazilli İlçesi Belediye Meclisi 2 kadın ve 24 erkek üyeden oluşmaktadır (Efeler, Kuşadası ve Nazilli belediyeleri web siteleri).

Tablo 3.2.: 2019 Aydın Büyükşehir, Buharkent, Efeler, Germencik, İncirliova, Kuşadası ve Sultanhisar Belediye Meclisleri Kadın ve Erkek Üye Sayıları

31 Mart 2019 Yerel Seçimi Belediye Meclisi Kadın ve Erkek Üye Sayıları	AKP		CHP		DSP		İYİ PARTİ		MHP	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Aydın Büyükşehir Belediyesi	1	20	3	29	—	—	2	10	2	14
Buharkent Belediyesi	1	3	1	4	—	—	—	—	—	2
Efeler Belediyesi	2	5	3	15	—	—	2	4	—	6
Germencik Belediyesi	—	—	—	10	—	—	—	—	2	3
İncirliova Belediyesi	—	—	—	—	—	2	4	6	1	12
Kuşadası Belediyesi	2	8	2	17	—	—	—	1	—	1
Sultanhisar Belediyesi	1	8	1	8	—	—	—	—	—	—

Tablo 3.2. 31 Mart 2019 yerel seçimi Aydın Büyükşehir, Buharkent, Efeler, Germencik, İncirliova, Kuşadası ve Sultanhisar belediye meclis üyelerinde görüldüğü üzere; Aydın Büyükşehir Belediye Meclisinde AKP'nin 21 üyeden 1 üyesi (Eda Yücel İlhan) kadındır. CHP'nin 32 üyeden 3 üyesi (Ayşe Özdemir, Hatice Kurban ve Yasemin Gürsoy) kadın, İYİ Partinin 12 üyeden 2 üyesi (Fatma Tabak ve Semra Yücel) kadın, MHP'nin ise 16 üyeden 2

üyesi (Hatice Uzel Çakar ve Neşe Menderes) kadındır. Böylece 81 üyeli Aydın Büyükşehir Belediye Meclisi 8 kadın ve 73 erkek üyeden oluşmaktadır.

Buharkent İlçesi Belediye Meclisinde AKP'nin 4 üyeden 1 üyesi (Songül Saylık) kadındır. CHP'nin 5 üyeden 1 üyesi (Ülkü Geçiloğlu) kadın, MHP'nin ise 2 üyesi de erkeklerden oluşmakta kadın üyesi bulunmamaktadır. Böylece 11 üyeli Buharkent İlçesi Belediye Meclisi 2 kadın ve 9 erkek üyeden oluşmaktadır.

Efeler İlçesi Belediye Meclisinde AKP'nin 7 üyeden 2 üyesi (Duygu Göğde ve Neşe Menderes) kadındır. CHP'nin 18 üyeden 3 üyesi (Arzu Akbulut Aksünger, Ayşe Özdemir ve Gülşen Altuğ) kadın, İYİ Partinin 6 üyeden 2 üyesi (Münevver Göktaş ve Semra Yücel) kadın, MHP'nin ise 6 üyesi de erkeklerden oluşmakta kadın üyesi bulunmamaktadır. Böylece 37 üyeli Efeler İlçesi Belediye Meclisi 7 kadın ve 30 erkek üyeden oluşmaktadır.

Germencik İlçesi Belediye Meclisinde ise, CHP'nin 10 üyesi de erkeklerden oluşmakta kadın üyesi bulunmamaktadır. MHP'nin ise 5 üyeden 2 üyesi (Hicran Tütüncü ve Lehbiye Ebru Bircan Batur) kadındır. Böylece 15 üyeli Germencik İlçesi Belediye Meclisi 2 kadın ve 13 erkek üyeden oluşmaktadır.

İncirliova İlçesi Belediye Meclisinde Demokratik Sol Parti'nin 2 üyesi de erkeklerden oluşmakta kadın üyesi bulunmamaktadır. İYİ Partinin 10 üyeden 4 üyesi (Fatma Tabak, Selda Şen, Sibel Uyar ve Şenay Duman O) kadın, MHP'nin ise 13 üyeden 1 üyesi (Hatice İrik) kadındır. Böylece 25 üyeli İncirliova İlçesi Belediye Meclisi 5 kadın ve 20 erkek üyeden oluşmaktadır.

Kuşadası İlçesi Belediye Meclisinde AKP'nin 10 üyeden 2 üyesi (Arzu Bayraktar ve Didem Alp Eren) kadındır. CHP'nin 19 üyeden 2 üyesi (Funda Şenol ve Melahat Yaylacı) kadın, İYİ Parti ve MHP'nin üyeleri ise erkeklerden oluşmakta kadın üyeleri bulunmamaktadır. Böylece 31 üyeli Kuşadası İlçesi Belediye Meclisi 4 kadın ve 27 erkek üyeden oluşmaktadır.

Sultanhisar İlçesi Belediye Meclisinde ise AKP'nin 9 üyeden 1 üyesi (Hatice Vurgun) kadındır. CHP'nin ise 9 üyeden 1 üyesi (Gönül Karaşıray) kadındır. Böylece 18 üyeli Sultanhisar İlçesi Belediye Meclisi 2 kadın ve 16 erkek üyeden oluşmaktadır (Aydın Büyükşehir, Buharkent, Efeler, Germencik, İncirliova, Kuşadası ve Sultanhisar belediyeleri web siteleri).

Aydın (Merkez), Çine, Kuşadası, Nazilli ve Söke yerleşim yerlerinin partilerin gönüllü olarak cinsiyet kotası uygulamasının yaygınlaştığı 2000 yılı sonrası (2004, 2009, 2014 ve 2019) yapılan belediye başkanlık seçimleri ise tablolar halinde aşağıda verilmiştir:

Tablo 3.3.: 2004, 2009, 2014 ve 2019 yılları Aydın Belediye Başkan Adayları

Aydın (Merkez)	2004	2009	2014	2019
AKP	İlhami Ortekin	Mustafa Ancın	Mustafa Savaş	Mustafa Savaş
BTP	Metin Karsak	Ali Sever	Keziban Kerim	Abdullah Bezci
CHP	Hüseyin Aksu	Özlem Çerçioğlu	Özlem Çerçioğlu	Özlem Çerçioğlu
DSP	Nurten Atalay	Zeynel Abidin Özmen	Yeter Toz	Süleyman Hışiroğlu
HEPAR	-	-	Burcu Türkmüt	-
MHP	Nedim Ünal	Hüseyin Aksu	Ali Uzunırmak	-
SHP	Sema Pişkinsüt	-	-	-

Tablo 3,3’de görüldüğü üzere; Aydın (Merkez) 2004 yılı yerel seçimlerinde iki parti kadın belediye başkan adayı göstermiştir. Bu adaylar; Sosyaldemokrat Halk Partisinden Sema Pişkinsüt ve Demokratik Sol Partisinden Nurten Atalay’dır. O senenin kazanan belediye başkan adayı da Adalet ve Kalkınma Partisinden İlhami Ortekin olmuştur. 2009 yılı yerel seçimlerinde ise seçime katılan partilerden sadece Cumhuriyet Halk Partisi kadın belediye başkan adayı göstermiştir. O senenin kazanan ilk kadın belediye başkanı da Cumhuriyet Halk Partisinden Özlem Çerçioğlu olmuştur. 2014 yılı yerel seçimlerinde bir artış gözlemlenmiş seçime katılan partilerden dört parti kadın belediye başkan adayı göstermiştir. Bu adaylar; Cumhuriyet Halk Partisinden Özlem Çerçioğlu, Bağımsız Türkiye Partisinden Keziban

Kerim, Demokratik Sol Partisinden Yeter Toz ve Hak ve Eşitlik Partisinden Burcu Türkmüt'dur. O senenin kazanan belediye başkan adayı Cumhuriyet Halk Partisinden Özlem Çerçioğlu'dur. 2019 yılı yerel seçimlerinde ise seçime katılan partilerden sadece Cumhuriyet Halk Partisi kadın belediye başkan adayı göstermiştir. O senenin kazanan belediye başkan adayı yine Cumhuriyet Halk Partisinden Özlem Çerçioğlu olmuştur (Vikipedi Türkiye Yerel Seçimleri, 2020).

Tablo 3.4.: 2004, 2009, 2014 ve 2019 yılları Çine Belediye Başkan Adayları

Çine	2004	2009	2014	2019
AKP	Altuğ Karaköse	Kayhan Güney	Celalettin Kocamaz	Celal Özden
BTP	Mehmet Özsoy	Fatma Birinci	Mevlüt Çakın	Adnan Sever
CHP	Osman Aydın	Osman Aydın	Enver Salih Dinçer	Enver Salih Dinçer
MHP	Nevzat Karakaya	Selim Karakoyun	Mehmet Yavuz	–

Tablo 3,4'de görüldüğü üzere Aydın Çine ilçesinin 2004 yılı yerel seçimlerinde hiç bir parti kadın belediye başkan adayı göstermemiştir. 2009 yılı yerel seçimlerinde ise seçime katılan partilerden sadece Bağımsız Türkiye Partisi Fatma Birinci'yi kadın belediye başkan adayı göstermiştir. O senenin kazanan belediye başkan adayı ise Cumhuriyet Halk Partisinden Osman Aydın olmuştur. 2014 yılı yerel seçimlerinde hiç bir parti kadın belediye başkan adayı göstermemiştir. 2019 yılı yerel seçimlerinde ise yine hiç bir parti kadın belediye başkan adayı göstermemiştir (Vikipedi Türkiye Yerel Seçimleri, 2020).

Tablo 3.5.: 2004, 2009, 2014 ve 2019 yılları Kuşadası Belediye Başkan Adayları

Kuşadası	2004	2009	2014	2019
AKP	Fuat Akdoğan	Esat Ergüler	Engin Berberoğlu	Fuat Akdoğan
BĞMSZ	Bilinmiyor	Melahat Özkan	–	–
BTP	Meral Kasap	Ahmet Kılıç	Kerim Özdemir	İbrahim Sever
CHP	Mehmet Esat Altıngün	Mehmet Esat Altıngün	Özer Kayalı	Ömer Günel
İP	–	–	Fatma Sibel Arslantürk	–
MHP	Serap Akın	Abdullah Sarı	Mahmut Kazancıoğlu	–

Tablo 3,5’de görüldüğü üzere Aydın Kuşadası ilçesinin 2004 yılı yerel seçimlerinde iki parti kadın belediye başkan adayı göstermiştir. Bu adaylar; Bağımsız Türkiye Partisinden Meral Kasap ve Milliyetçi Hareket Partisinden Serap Akın’dır. O senenin kazanan belediye başkan adayı ise Adalet ve Kalkınma Partisinden Fuat Akdoğan olmuştur. 2009 yılı yerel seçimlerinde ise seçime katılan partilerden sadece Bağımsız Melahat Özkan’ı kadın belediye başkan adayı göstermiştir. O senenin kazanan belediye başkan adayı da Cumhuriyet Halk Partisinden Mehmet Esat Altıngün olmuştur. 2014 yılı yerel seçimlerinde seçime katılan partilerden sadece İşçi Partisi Fatma Sibel Arslantürk’ü kadın belediye başkan adayı göstermiştir. O senenin kazanan belediye başkan adayı da Cumhuriyet Halk Partisinden Özer Kayalı olmuştur. 2019 yılı yerel seçimlerinde ise hiç bir parti kadın belediye başkan adayı göstermemiştir (Vikipedi Türkiye Yerel Seçimleri, 2020).

Tablo 3.6.: 2004, 2009, 2014 ve 2019 yılları Nazilli Belediye Başkan Adayları

Nazilli	2004	2009	2014	2019
AKP	Mustafa Gürsun	Mehmet Gacar	Mustafa Acar	–
CHP	Süleyman Bülbül	Feyzullah Erkut	Ferda Çağlar Erkut	–
DSP	Gülhanım Aksoy	Fatma Zühal Köseoğlu	–	Osman Çağlayan
İP	–	–	Bilnur Şuvak	–
MHP	Ceylan Karcı	Haldun Haluk Alıcık	Haldun Haluk Alıcık	Haldun Haluk Alıcık
TKP	–	Bilge Han Acıhoğlu	Hasan Polat	Hasan Polat
VATAN	–	–	–	Afet Gök Heuschele

Tablo 3,6’da görüldüğü üzere Aydın Nazilli ilçesinin 2004 yılı yerel seçimlerinde iki parti kadın belediye başkan adayı göstermiştir. Bu adaylar; Demokratik Sol Partisinden Gülhanım Aksoy ve Milliyetçi Hareket Partisinden Ceylan Karcı’dır. O senenin kazanan belediye başkan adayı ise Doğru Yol Partisi Esat Ergüler olmuştur. 2009 yılı yerel seçimlerinde ise seçime katılan partilerden iki tanesi kadın belediye başkan adayı göstermiştir. Bu adaylar; Demokratik Sol Partisinden Fatma Zühal Köseoğlu ve Türkiye Komünist Partisinden Bilge Han Acıhoğlu’dur. O senenin kazanan belediye başkan adayı da Milliyetçi Hareket Partisinden Haldun Haluk Alıcık’tır. 2014 yılı yerel seçimlerinde seçime katılan partilerden iki tanesi kadın belediye başkan adayı göstermiştir. Bu adaylar; Cumhuriyet Halk Partisinden Ferda Çağlar Erkut ve İşçi Partisinden Bilnur Şuvak’dır. O senenin kazanan belediye başkan adayı da Milliyetçi Hareket Partisinden Haldun Haluk Alıcık olmuştur. 2019 yılı yerel seçimlerinde ise sadece Vatan Partisi Afet Gök Heuschele kadın belediye başkan

adayı göstermiştir. O senenin kazanan belediye başkan adayı da İYİ Partiden Kürşat Engin Özcan olmuştur (Vikipedi Türkiye Yerel Seçimleri, 2020).

Tablo 3.7.: 2004, 2009, 2014 ve 2019 yılları Söke Belediye Başkan Adayları

Söke	2004	2009	2014	2019
AKP	Kenan Özcan	Aliyül Murtaza Güzelyağdöken	Metin Yavuz	–
CHP	Necdet Özekmekçi	Necdet Özekmekçi	Süleyman Toyran	Levent Tuncel
DSP	Cavit Duman	Reşit Ünalkızılırmak	–	–
MHP	Selami Alkan	Yusuf Keremit	Yusuf Keremit	Beliğ Azbazdar

Tablo 3,7’de görüldüğü üzere Aydın Söke ilçesinde 2004, 2009, 2014 ve 2019 yıllarında yapılan yerel seçimlerde hiç bir parti kadın belediye başkan adayı göstermemiştir (Vikipedi Türkiye Yerel Seçimleri, 2020).

Tablo 3.8.: Türkiye’de Parlamentoda Cinsiyete Göre Temsil Oranları

Seçim Yılı	Toplam Milletvekili Sayısı	Erkek	Temsil Oranı (%)	Kadın	Temsil Oranı (%)
1935	399	381	95,5	18	4,5
1939	429	413	96,3	16	3,7
1943	455	439	96,5	16	3,5
1946	465	456	98,1	9	1,9
1950	487	484	99,4	3	0,6
1954	541	537	99,3	4	0,7
1957	610	602	98,7	8	1,3
1961	450	447	99,3	3	0,7
1965	450	442	98,2	8	1,8
1969	450	445	98,9	5	1,1
1973	450	444	98,7	6	1,3
1977	450	446	99,1	4	0,9
1983	399	387	97,0	12	3,0
1987	450	444	98,7	6	1,3
1991	450	442	98,2	8	1,8
1995	550	537	97,6	13	2,4
1999	550	527	95,8	23	4,2
2002	550	526	95,6	24	4,4
2007	550	500	90,9	50	9,1
2011	550	471	85,6	79	14,4
2015 (07.06)	550	452	82,2	98	17,8
2015 (01.11)	550	469	85,3	81	14,7
2018	600	496	82,7	104	17,3

Kaynak: <https://oyveotesi.org/>

Tablo 3,8’de görüldüğü üzere 1935 yılında kadının katıldığı ilk genel seçimlerde, temsil oranı % 4,5 olarak gerçekleşirken bu orana ancak 67 yıl sonra 2002 yılı genel seçimlerinde % 4,4 olarak yaklaşılabildiği görülmüştür. Kadının katıldığı ilk genel seçimlerden sonra iki seçimde bu oran 1939 yılı genel seçimlerinde %3,7 ve 1943 yılı genel seçimlerinde %3,5 olarak seyir etmiştir. Daha sonrasında 1946 yılı genel seçimlerinde %1,9, 1950 yılı genel seçimlerinde %0,6, 1954 yılı genel seçimlerinde %0,7, 1957 yılı genel seçimlerinde %1,3, 1961 yılı genel seçimlerinde %0,7, 1965 yılı genel seçimlerinde %1,8, 1969 yılı genel seçimlerinde %1,1, 1973 yılı genel seçimlerinde %1,3, 1977 yılı genel seçimlerinde %0,9, 1983 yılı genel seçimlerinde %3,0, 1987 yılı genel seçimlerinde %1,3, 1991 yılı genel seçimlerinde %1,8, 1995 yılı genel seçimlerinde %2,4 oranları ile düşüş gözlemlenmektedir. 1999 yılı genel seçimlerinde %4,2 oranı ile kadının ilk temsil oranı olan % 4,5 oranına yaklaşmış ancak 72 yıl sonra 2007 yılı genel seçimlerinde % 9,1 oranı ile geçilebilmiştir.

Bu durum kadının Aydın'da siyasette temsili noktasında da geçerlidir. 1935 yılı genel seçimlerinden 1961 yılı genel seçimlerine kadar Aydın'da kadınlar parlamentoda yer edinememişlerdir. Ancak kadınların ilk kez katıldıkları seçimden 26 yıl sonra Aydın'da 1961 yılında sadece Adalet Partisinden Melahat Gedik, kadın milletvekili olarak parlamentoda yerini almıştır. Daha sonrasında 34 yıl boyunca Aydın'da kadın milletvekili parlamentoya katılmamıştır. 1995 yılında genel seçimlerde Aydın'da 8 milletvekilinden, Demokratik Sol Partiden Sema Tutar Pişkinsüt parlamentoya katılan tek kadın olmuştur. Devamında 2002 genel seçimlerinde ise Aydın'da 8 milletvekilinden Adalet ve Kalkınma Partisinden Semiha Öyüş ve Cumhuriyet Halk Partisinden Özlem Çerçioğlu parlamentoya katılan kadın milletvekillerinden olmuşlardır. 2011 yılında genel seçimlerinde ise bu sayı 1'e düşmüş ve kazanan 7 milletvekilinden tek kadın Adalet ve Kalkınma Partisinden Semiha Öyüş olmuştur. 2015 yılında 7 Haziran'da gerçekleştirilen ilk seçimlerde kazanan 7 adaydan hiç kadın milletvekili çıkmamış ve 1 Kasım'da tekrarlanan seçimlerde kazanan 7 adaydan tek kadın Milliyetçi Hareket Partisinden Deniz Depboylu olmuştur. Son yapılan 2018 genel seçimlerinde ise Aydın'da parlamentoda kadın milletvekili yer almamıştır (Vikipedi Türkiye Genel Seçimleri, 2020).

Tablo 3.9.: 1 Kasım 2015 Seçimi Aydın Aday Sıralamaları

1 KASIM 2015 SEÇİMİ AYDIN ADAY SIRALAMALARI	KADIN ADAY SIRASI	ERKEK ADAY SIRASI	KAZANAN SAYISI
AKP	—	7 Aday	3
CHP	6. sıra ve 7. Sıra	1. 2. 3. 4. ve 5. sıra	3
DSP	5. sıra ve 7. Sıra	1. 2. 3. 4. ve 6. sıra	0
DP	—	7 Aday	0
DYP	2. 3. 4. 6. ve 7. sıra	1. ve 5. sıra	0
MHP	1. sıra ve 5. Sıra	2. 3. 4. 6. ve 7. sıra	1

Tablo 3,9’da görüleceği üzere 1 Kasım 2015 seçimlerinde Aydın ilinde AKP’nin 7 adayı erkektir ve kadın aday göstermemiştir. CHP’nin ise 7 adaydan 2 aday (Ferda Çağlar Erkut ve Fulya Üstündağ) kadındır ve kadın adayları 6. ve 7. sıradan göstermiş olup kazanan ilk 3 aday olduğu için o yıl parlamentoya kadın milletvekili gönderememiştir. Demokrat Parti’nin 7 adayı erkektir ve kadın aday göstermemiştir. Doğru Yol Partisi’nin 7 adayından 5 aday (Çiğdem Karaca Arslankurt, Esengül Erdoğan, Gizem Balta, Mualla Kutlu ve Neslihan Dinçer) kadındır ve 2. 3. 4. 6. ve 7. sıradan göstermiştir. Fakat o yıl parlamentoya milletvekili gönderememiştir. MHP’de ise 7 adaydan 2 aday (Deniz Depboylu ve Hüsniye Kozan) kadındır ve kadın adayları 1. ve 5. sıradan göstermiştir. Ve MHP parlamentoya 1 milletvekili gönderebilmiş o yıl seçimlerde parlamentoya giden tek kadın milletvekili Deniz Depboylu olmuştur. 1 Kasım 2015 seçimlerinde Aydın ilinden parlamentoya gitmeyi hak kazanan 7 milletvekilinden 6’sı erkek 1’i kadın milletvekili olmuştur (T.C. Yüksek Seçim Kurulu, 2020).

Tablo 3.10.: 24 Haziran 2018 Seçimi Aydın Aday Sıralamaları

24 HAZİRAN 2018 SEÇİMİ AYDIN ADAY SIRALAMALARI	KADIN ADAY SIRASI	ERKEK ADAY SIRASI	KAZANAN SAYISI
AKP	8. sıra	1. 2. 3. 4. 5. 6. ve 7. sıra	4
CHP	5. sıra ve 8. Sıra	1. 2. 3. 4. 6. ve 7. sıra	3
İYİ PARTİ	2. sıra, 4. sıra ve 8. sıra	1. 3. 5. 6. ve 7. sıra	1
MHP	1. sıra ve 6. Sıra	2. 3. 4. 5. 7. ve 8. sıra	—
SAADET	4. sıra ve 8. Sıra	1. 2. 3. 5. 6. ve 7. sıra	—
VATAN PARTİSİ	5. sıra, 6. sıra ve 8. Sıra	1. 2. 3. 4. ve 7. sıra	—

Tablo 3,10’da görüleceği üzere 24 Haziran 2018 seçimlerinde Aydın ilinde AKP’nin 7 adayı erkektir ve 1 kadın (Yasemi Sarıççek) adayını 8. sıradan göstermiştir ve kazanan ilk 4 aday olduğu için parlamentoya kadın milletvekili gönderememiştir. CHP’nin ise 8 adaydan 2 aday (Fulya Üstündağ ve Özlem Burcu Uğan Sevim) kadındır ve kadın adayları 5. ve 8. sıradan göstermiş olup kazanan ilk 3 aday olduğu için parlamentoya kadın milletvekili gönderememiştir. İYİ Partinin 8 adaydan 3 aday (Berna Sukas, Semra Yücel ve Şule Tuntaş) kadındır ve kadın adayları 2. 4. ve 8. sıradan göstermiş olup parlamentoya 1 milletvekili çıkarabildiği için parlamentoya kadın milletvekili gönderememiştir. MHP’de ise 8 adaydan 2 aday (Deniz Depboylu ve Hatice Özcan) kadındır ve kadın adayları 1. ve 6. sıradan göstermiştir. Ancak parlamentoya hiç milletvekili çıkaramamıştır. SAADET Partisi ise 8

adaydan 2 adayı (Gülten Hançer ve Özlem Öztürk) kadındır ve kadın adayları 4. ve 8. sıradan göstermiştir fakat parlamentoya hiç milletvekili çıkaramamıştır. Vatan Partisi 'de 8 adaydan 3 adayı (Ayfer Yalçın Cemile Taşdemir ve Nilgün Yorgancı) kadındır ve kadın adayları 5. 6. ve 8. sıradan göstermiş olup parlamentoya hiç milletvekili çıkaramamıştır. 24 Haziran 2018 seçimlerinde Aydın ilinden parlamentoya gitmeyi hak kazanan 8 milletvekili erkektir ve son genel seçimlerde kadın milletvekili parlamentoya çıkmamıştır (Anadolu Ajansı, 2020).

Türkiye'de siyasi partilerde kota uygulanmasına karşın, mevcut olan uygulama kâğıt üzerinde kalmaktadır. Aydın ili örneklerinde görüleceği üzere gerek kamuoyu yoklamalarından gerek daha önceki yıllardaki seçim sonuçlarından genel olarak partiler kazanmasını beklediği milletvekili sayısından itibaren kadın adayları göstermeye başlamaktadır. Erkek adaylara öncelik gösterildiği için kadın adayların seçilme ihtimali azalmaktadır. Nitekim Türk kadınının seçme seçilme hakkını kazandığı ve ilk yerel seçimlerde oy kullanıp siyasal arenada boy göstermeye başladığı yıllardan bu yana, Aydın ili kadın aday ve kadın temsili noktasında örnekler vermiştir. Ancak, Aydın ilinin kadının siyasal yaşamda temsil hususunda Türkiye ortalamasının üstünde olduğu kanısı yaygınken bu temsilin istenilen yerde olmadığı da yerel ve genel seçim sonuçlarından, bu seçimlerde kazanan kadın aday sayısından, meclislerdeki kadın siyasetçilerden ve hatta kadın muhtar sayısından da anlaşılmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınlar sosyal, ekonomik, siyasal ve diğer birçok alanda hemen hemen her toplumda ve yakın dönemin tüm kazanımlarına karşın, cinsiyet temelli bir ayrımcılıkla karşı karşıyadırlar. Kadını ikincil plana atan bu algı ve anlayış tarihin çok derinliklerinden gelmekte ve çoğunlukla kültürel altyapıdan kaynaklanmakta ve bu yüzden kadını erkeğin gölgesinde bırakmaktadır.

Kadının sosyal, ekonomik, siyasal ve diğer birçok alanda ikinci plana bırakılmışlığında cinsiyete dayalı toplumsal roller büyük etkilidir. Toplumsal cinsiyet, sosyal yapı ve kültürel özelliklere göre belirlenen rolleri, davranışları ve konumu açıklamak için kullanılır. Cinsiyet ile kadınlara ve erkeklere sorumluluklar paylaştırılmış, kadının payına ev işleri ve çocuğun bakımı düşmüştür; iş yaşamından, üretimden ve siyasetten, genel manada kamusal alandan kadın mahrum bırakılmıştır. Zamanla, bu durum kadını eğitim hakkından, kariyer hayatından ve kimliğini yaşama özgürlüğünden alıkoymuştur. Bu alıkoymuş kadına da benimsetilmiş, haklarından vaz geçen kadın (ya da çoğu kadın) ev ile sınırlanan özel alanı normalleştirmiştir.

Kadın uzun uğraşlar, emekler, mücadeleler sonucunda özellikle 19. yüzyılla birlikte örgütlenmeye başlamış, kadın hareketlerinin yoğunlaşması ve bu hareketlerin göreceli başarıları başka toplumları da etkileyip başka olayları da tetiklemiştir. Tüm bunlar daha özgür daha eşitlikçi bir söylevin yolunu da açmıştır. İşte bu evrilme, farklı ve yeni kavramları da ortaya çıkarmış eşitlikçi söylev, beraberinde toplumsal cinsiyet eşitliğini de tartışmaya açmıştır. Kişilerin cinsiyete dayalı olarak ayrımcılığa uğramaması gerektiği anlayışını ifade eden toplumsal cinsiyet eşitliği terimi, cinsiyete dayalı ihmallerin önüne geçmeyi hedeflemektedir ve haklardan mahrum bırakılmaya karşı bir duruştur. Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınlara ve erkeklere sorumluluklar yükler ancak bu sorumlulukları veya rolleri eşit dağıtır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışı yavaş yavaş ve büyük uğraşlarla modern dünyada kadının lehine bir seyir izlerken bu hareketin Osmanlı İmparatorluğu'na gelmesi çok uzun sürmemiş ve İmparatorluğun son dönemi, dünyanın geri kalanıyla hemen hemen eş zamanlı (başlangıç olması bakımından kayda değer ancak toplumsal etki bakımından yetersiz) kadın hareketlerine şahitlik etmiştir. Türk kadını Tanzimat Dönemi ile birlikte toplumda eşit statü elde etmek için mücadele etmiş, dernekler kurmuş, okumuş ve entelektüel kadınların önderliğinde oy kullanma ve temsil etme hakkını istemiştir. Toplumsal eşitliğe dair talepler

Atatürk tarafından Cumhuriyetin ilk yıllarında değerlendirilmiş, örneğin 1934'te Türk kadınının seçme-seçilme hakkını elde etmesi gibi kazanımlar, eşitlik adına Türkiye'deki büyük adımlar olmuştur. Ancak tüm bu çabalar, kadının toplumsal birincil rolünü ev işleriyle uğraşmak, çocuk yetiştirmek ve eşine dair görevlerini yerine getirmek olarak algılayan geleneği istenilen ölçüde değiştirememiştir. İş yaşamında ve üretimde arzulanan temsil oranına ulaşamayan Türk kadını siyasette de bunu tam manasıyla gerçekleştirdiği iddia edilemez. Bu yüzden, kadınların parlamentoda, yerel konseylerde ve tüm karar alma süreçlerinde eşit temsilini sağlamak için başlatılan mücadele bugün de devam etmektedir. Geçmiş dönemlere kıyasla kadınların siyasal katılımı yoğunlaşsa bile bunun yeterli bir seviyeye ulaştığı söylenemez. Kadınlar siyasal yaşama katılma mücadelelerine devam etseler de karar alma mekanizmalarında eşit temsillerinin önünde başta kültürel olmak üzere birçok engel bulunmaktadır. Bu engelleri aşmak belli ki hayli zaman ve de uğraş sonucu gerçekleşecektir.

Kadın toplumsal yaşamın ve siyasetin her alanında erkekle eşit fırsatlara sahip olmadığı için, gerek iş hayatında gerekse sosyal hayatında olsun erkeklerin gerisinde, bir alt basamağında bırakılmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği ile birlikte değişen koşullar ve kadın mücadeleleri kamusal alanda da kadın yaratmaya çalışsa da, bu eşitsizlik özellikle siyasal alanda daha belirgindir. Toplumun psikolojisi incelendiğinde kadınların eşit yurttaş olduğu zaman zaman unutulmakta, erkeklerin aldığı siyasal kararlarla kadınların yaşamaya devam etme görüşü normalleştirilmektedir. Kadının eşitsiz konumunu destekleyen en önemli faktör, geleneksel toplumsal değerlerin kadına yaklaşımıdır ve bunun doğal bir sonucu olarak erkek egemenliği hayatın her alanında devam etmektedir. Ancak cinsiyet eşitliğinin dikkate alındığı toplumlarda olumsuz etkenler ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır.

Kadının siyasal yaşama düşük katılımı, aile içi şiddet, sosyal şiddet, iş hayatına katılım, eğitim ve genel olarak kadın sorunlarının çözülmesini geciktirmekte ve sorunlara yönelik çözümler yetersiz kalmaktadır. Cinsiyet eşitliğini sağlayan yasal düzenlemeler kadınlar tarafından yeterince bilinmemekte veya kullanılmamaktadır. Ekonomik ve eğitim düzeyinin olmaması, kadınların siyasal haklarını yeterince kullanmalarını da engellemektedir. Kadınlar siyasal haklar konusunda yeterli bilgi ve bilince sahip olmadıklarından, kanunla sağlanan bu hakları yeterince koruyamamaktadırlar. Kadının bilinç düzeyinin yetersiz oluşu siyasete katılma motivasyonlarını da olumsuz etkilemektedir. Siyasal yapının eşitlikçi bir yapıya kavuşması için kadın haklarının tanınması yeterli görülmemektedir. Çünkü tanınan bu hakları

kullanabilecekleri demokratik bir ortamın olmaması, kadınları siyasal alandan ayrılmaya zorlamaktadır. Kadınlar siyasete ilgi duymaktadır, kendilerine fırsat verildiği zaman aktif katılım sağlayabilmekte ve destek olunurken farkındalıklarını artırmaktadırlar. Bu anlamda kadınların hakları konusunda bilgilendirilmeleri ve kamusal hayata katılımları konusunda bilinç düzeylerinin artırılmasıyla kadınlar siyasi arenada “ben de varım” diyebileceklerdir.

Demokrasi, sadece vatandaşların seçimlerde temsilcilerini belirledikleri bir sistem olarak değil, siyasal karar alma sürecinde aynı zamanda insanları kendileri ve ortak yaşamları ile ilgili kararlara katılmaya teşvik eden yaşam boyu bir sistem olarak tanımlanır ve demokratik toplumlarda amaç toplumun tüm kesimlerinin eşit katılımıdır. Ülkenin ve toplumun geleceğini belirleyen kararlar toplum tarafından alınır. Bu sadece insanlara temsil edebileceklerini düşündükleri kişileri seçmelerine izin vermekle kalmaz, aynı zamanda siyasal kararlar alırken toplumu dengeli bir şekilde temsil etmelerini sağlar. Çünkü parlamentodaki eşit bir siyasal katılım dağılımı, demokrasinin işlediğinin bir göstergesidir. Temsilde cinsiyet eşitliğinin sağlanması demokrasiye ve kalkınmaya katkı sağlarken, hem adaleti sağlar hem de kadının toplumdaki statüsünü geliştirir.

Ülkelerin kabul ettiği “kadın erkek eşittir” vurgusuna rağmen karar mekanizmalarında kadınların oranı araştırıldığında kadının siyaset ve yönetim açısından eşit statüde olmadığı ortaya çıkmaktadır. Kültürel alışkanlıklar ve siyasal katılım politikaları kadın ve erkek eşitliğini engeller. Erkek egemen bir yapıya göre siyasetin oluşturulması, siyasetin niteliğine göre uzun ve sürekli çalışma saatleri kadınların siyasete katılımını da zorlaştırmaktadır. Sadece erkek adayların değil toplumun genelinin siyaseti bir erkek mesleği olarak görmesi kadınların temsilini azaltmaktadır. Her şeyden önce, ataerkil düzenden kaynaklı bilinçaltı yargıyı kırmak, medya aracılığıyla kamuoyunun bilinçlendirilmesi ve daha fazla kadının temsil gruplarına dâhil edilmesi gerekiyor. Bir temsilci gruba daha fazla kadının dâhil edilmesi, kadınları karar alma mekanizmalarında aktif siyasal katılımını arttıracaktır.

Toplumun dezavantajlı kesimini oluşturan kadınlar kamusal hayata katıldıkça, farkındalıkları artacak, siyasete katıldıkça demokratik sistem güçlenecektir. Kota uygulaması gibi yöntemler, kadınları dezavantajlı konumlarından kurtarmak amaçlı uygulamalar arasındadır. Ancak partilerin kadınların seçimlere katılımını artırmak için kullandıkları kota uygulaması, siyasal katılımı ve kadınların temsil düzeyini artırsa da yetersiz olduğu açıktır. Kadınlara yönelik geliştirilen sosyal tavırlar, kontenjan için başvuran aday olmalarına rağmen seçimlerde başarılı olmalarına izin verilmemektedir.

Türkiye’de kota uygulamasına karşın, mevcut olan uygulama kâğıt üzerinde kalmaktadır. Örneğin, 8 milletvekili çıkararak bir şehirde, kadın adaylar söz konusu partinin çıkartmayı (kamuoyu yoklamalarından) beklediği milletvekili sayısından itibaren gösterilemeye başlanmaktadır. Erkek adaylara öncelik gösterildiği için kadın adayların seçilme ihtimali azalmaktadır. Böylelikle yasal uygulamalar gerçekleştirilememekte ancak uygulamadan sonuç elde edilememektedir. Çünkü milletvekili seçimlerinde kadın seçilemeyecek sırada gösterildiği için elde edilen sonuçlar istenilen sonuçlar olmamaktadır.

Kadınların siyasal hayata katılımını artırmak için kamusal yaşamın her alanında kadın erkek eşitliğinin sağlanması ve ataerkil düzeni değiştirmek gerekmektedir. Kadınlar kamusal yaşamda daha etkili hale geldikçe, ekonomik hayata özgürce katılacaklar ve siyasal katılımın önündeki engeller büyük ölçüde ortadan kalkacaktır. Kadınların sivil toplum kuruluşları ve siyasi partilerle bağları da güçlendirilmelidir. Tüm resmi kurumların işbirliği ile sosyal farkındalık artırılmalıdır. Kadınların siyasete katılımını artırmak için kadınların da siyasi partilerin yönetimine katılmaları teşvik edilmelidir. Kadın sivil toplum kuruluşlarının siyasal karar alma mekanizmalarında cinsiyet eşitsizliklerini ele alma konusunda etkili olması beklenmektedir. Kadınların bilinçlendirilmesi için medya ile desteklenmeli ve çeşitli eğitim programları ile kadınlara yönelik politikalar teşvik edilmelidir.

Cinsiyet kotası uygulaması genel olarak değerlendirildiğinde, kısa ve orta vadeli verim elde edilebilecek bir çözüm önerisidir. Yoksa ki siyasal katılımdaki mevcut eşitsizlik durumunun, kota uygulaması ile birdenbire ve “sihirli değnek değmişçesine” ansızın düzelmesi umulamaz; ataerkil düzende değişim kat edilmedikçe sorunların tümünden çözülmesi beklenemez. Şu da bir gerçektir ki cinsiyet kotası uygulaması ancak bir “iyileştirme” politikası olarak ele alınabilir. İyileştirme adına her ne tür politikalar yürütülürse yürütülsün, ataerkil düzen değişmedikçe kadının siyasal katılımı göstermelik olacaktır. Dolayısıyla, kadınlar ataerkil düzende kendilerine dayatılan rollerden arındırılmalı, yerlerinin sadece ev içi olmadığı kamusal hayatta da başarılı olabileceklerinin farkına varmaları, siyasal katılımlarının “oy verme” nin çok ötesinde, “karar alma merciinde bulunma” anlamı da taşıdığı yönünde bilinç düzeylerinin artırılması gerekmektedir.

Aydın ili kadın temsilinde Türkiye ortalamasının daha üstünde olduğu düşünülse de cinsiyet kota uygulaması temsil oranında pozitif bir rol oynayamamıştır. Kaldı ki kota uygulamasının kadının siyasal katılımında ne denli yarar sağladığı unsurunu şöyle dursun, asıl önemli olan nokta nicel değerler değildir. Cinsiyet kota uygulaması ya da benzeri uygulamalar

kadının az da olsa rakamsal temsilini arttırabilmektedir. Ancak mühim olan temel mevzu, nicelden ziyade niteliksel değerlerdir; mecliste ya da herhangi bir siyasal kurumda kadın sayısından ziyade kadın temsilcilerin ne kadar söz sahibi olduğu, ne kadar aktif katılımlarının mevcut olduğu, kararları ne denli etkileyebildikleri ve kadın sorunlarına ne kadar çözüm üretebildikleri kadının siyasal katılımını değerli kılan noktalardır.

Zorla ve küçük yaşta evlendirilen, eğitim hakları ellerinden alınan, iş yaşamına katılmaları engellenen, iş yaşamına katılabildiklerinde ise (eşit işi yaptıkları meslektaşlarına kıyasla) eşit şekilde ücretlendirilmeyen ve ayrıca, hemen her gün görsel ve yazılı basına bir şiddet mağduru olarak yansıyan Türk kadını, hiç şüphe yok ki siyasal, sosyal ve ekonomik yaşamda daha çok yer buldukça, kendini daha çok ifade ettikçe, daha çok karar alma mekanizmalarında boy gösterdikçe ezilen, horlanan, ikincil plana atılmış ve kendine biçilmiş roller ve sınırlar çerçevesinden kurtulabilecektir.

KAYNAKLAR

- Acar, E. (2017). *Kadın İşgücüne Yönelik Ayrımcılık Sorunu: Bursa Serbest Bölgesi Örneğinde Kadın Yöneticilerin Karşılaştıkları Ayrımcılık Uygulamaları*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Afetinan, A. (1982). *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Ağırbaş, A. J. (2010). 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi. 12.04.2019 tarihinde http://www.tkdf.org.tr/upresimler/2820sayilisiyasipartilerkanunundadeğişiklik_yapilmasikanunteklifi.doc adresinden alınmıştır.
- Akbaş, G. ve Uyar, E. (2017). Çalışan Kadınların Önündeki Görünmez Engeller. *PIVOLKA*, 7(24): 13-16.
- Akdemir, S. (1997). Tarih Boyunca ve Kur'an-I Kerîm'de Kadın. *İslâmî Araştırmalar*, Cilt: 10, Sayı: 4.
- Akgündüz, A. (1995). *İslam Hukukunda Kölelik-Cariyelik Müessesesi ve Osmanlı'da Harem*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Aldemir, C. ve Budak, C. (2018). Cam Tavanı Kırmak: Parlamentoda Cinsiyet Kotası. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 37-64.
- Alkan, M. Ö., ve Yücekök, İ. (1998). *İstanbul'da Sivil Toplum Kurumları Tanzimat'tan Günümüze İstanbul'da Stk'lar*. İstanbul: Tarih Vakfı.
- Alparslan, A.M., Bozkurt, Ç. Ö., ve Özgöz, A. (2015). İşletmelerde Cinsiyet Ayrımcılığı ve Kadın Çalışanların Sorunları. *Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(3), 66-81.
- Altan, Ö.Z. (2007). *Sosyal Politika*. (Birinci Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset.
- Altındal, A. (2004). *Türkiye'de Kadın*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Altındal, Y. (2009). Erkeksi Siyasetin 'Erk'siz Dublörleri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(21), 351-367.

Anadolu Ajansı, T.C. Yüksek Seçim Kurulu Karar No:668. 10.01.2020 tarihinde <https://www.aa.com.tr/uploads/userFiles/c09e217d-a61f-47f8-a355-ddf8004cfef9/2018-668.pdf> adresinden alınmıştır.

Aras, D. (2010). *Türk İş Hukukunda Ayrımcılık Yasağı*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Araslı, O. (1999, 30 Eylül-01 Ekim). Siyasal Katılma ve Kadın. *Hukukta Kadın Sempozyumu*, Ankara.

Arat, N. (1980). *Kadın Sorunu*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Arat, Y. (1998). *Türkiye’de Kadın Milletvekillerinin Değişen Siyasal Rollerini, 1934-1980*. 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. (S. 249-266). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Arıkan, O. (1998). Osmanlı İmparatorluğunda Tanzimat ve II. Meşrutiyet Dönemlerinde Kadınların Statüsü İle İlgili Gelişmeler. *Türk Vurdu*, Cilt 18, Sayı 133, (26-34).

Arıkan, T. (1984). *Atatürk’ün Türk Kadını Hakkındaki Görüşlerinden Bir Demet*. Atatürk Kültür Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Arısoy, İ.A., ve Demir, N. (2007). AB Sosyal Hukukunda Ayrımcılıkla Mücadele Kapsamında Kadın Erkek Eşitliği. *Ege Akademik Bakış*, 7(2), 715- 733.

Arslan, F.J. (2012). *Siyasal Katılım Sürecinde Kadınlar: İsveç ve Türkiye Örneği*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

Aslan, S. (2011). Osmanlı Devleti’nde Siyasal İktidar unsuru Olarak Harem. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1.

Atalay, B., Konaş, Y.M., Beyazıt, S., ve Madenoğlu, K. (1992). *Türk Aile Yapısı Araştırması*. İstanbul: Dpt Yayınları.

Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu. (1997). *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri*. Ankara: Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları.

Ateş, N. Y. (2009). Kadın Yolu/ Türk Kadın Yolu (1925- 1927). *Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı 20. Yıl Özel Yayını*.

- Avcı, M. (2016). Osmanlı Devleti'nde Kadın Hakları ve Kadın Haklarının Gelişimi İçin Mücadele Eden Öncü Kadınlar. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 225-254.
- Ayata, A. G. (1998). *Laiklik, Güç ve Katılım Üçgeninde Kadın ve Siyaset*. İstanbul: Tarih Vakfı Bilânço Yayın Dizisi.
- Ayata, G. (1993). *Türkiye'de Kadının Siyasete Katılımı*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aydemir, D., ve Aydemir, E. (2011). Türk Siyasetinde Kadın: Çok Oluyoruz, Uşak Sosyal Araştırmalar Merkezi, *Uşak Raporları*, No11-05.
- Aydın Büyükşehir Belediyesi. 01.11.2020 tarihinde <https://aydin.bel.tr/mobil/detail/5118/meclis-uyeleri> adresinden alınmıştır.
- Aydın, H. (2015). Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de Kadın. *Current Research in Social Sciences*, 1,3.
- Aydın, M. (2008). *Siyasetin Sosyolojisi; Bir Sosyal Kurum Olarak Siyaset*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Aydında, Türkiye'nin İlk Kadın Muhtarı Aydın Karpuzlu'dan Gül Esin, 29 Temmuz 2020. 15.09.2020 tarihinde <https://aydinda.com/turkiyenin-ilk-kadin-muhtari/> adresinden alınmıştır.
- Bahadır, H., ve Sarışahin, E. P. (2016). Cinsiyet- Siyasal Katılım İlişkisi: Sdü Örnek Olayı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, Yıl: 2016, Cilt: 7, Sayı: 15, Ss.38-58.
- Balin, H. (2019). *Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Açısından Kadının Siyasal Katılımı ve Yükselmesinin Önündeki Engeller*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, T.C. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Barber, B. (1995). *Güçlü Demokrasi: Yeni Bir Çağ İçin Katılımcı Siyaset*. (Çeviren: Beşikçi, M.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Başak, S. (2012). Cam Tavanlar. 30.04.2019 tarihinde <http://www.koksav.org.tr/arsiv/200911209.pdf> adresinden alınmıştır.
- Baxter, J., ve Wright, E. O. (2000). The Glass Ceiling Hypothesis A Comparativestudy Of The United States. *Sweden, And Australia. Gender&Society*, 14(2), 275-294.

- Bayat, F. (2015). *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*. İstanbul: Ötüken Neşriyat Genel Sosyoloji Kitapları.
- Bayram, S. (2011). Tarih Boyunca Kadın ve Türk Edebiyatında Değişen Kadın İmgesi. *Üç Aylık Fikir Dergisi*, Kış, 113. Sayı.
- BBC NEWS, Hangi Ülkelerde Siyasette Kadınlar Daha Güçlü? 14 Temmuz 2018. 17.10.2020 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-44821229> adresinden alınmıştır.
- Beauvoir, De S. (1997). *Kadınlığının Hikâyesi*. (Çeviren: Tokatlı, E.). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Beechey, V. (1977). Some Notes On Female Wage Labour In Capitalist Production. *Capital And Class*, 3, Autumn 45-66.
- Benston, M. (1969). The Political Economy Of Women's Liberation. *Monthly Review*, 21 (4), 13-27.
- Berktaş, F. (2004). Sivil Toplum ve Demokrasi, *Konferans Yazıları*.
- Bilgin, B. (1997). İslam'da ve Türkiye'de Kadınlar. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 36(1), 29-44.
- Bilgin, H.D. (2019). *Siyasal Katılım ve Siyasal Temsilde Kota Uygulaması*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, T.C. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bingöl, O. (2014). Toplumsal Cinsiyet ve Türkiye'de Kadınlık. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2014(3), 108-114.
- Bora, A. (2000). *Gücümüzü Fark etmek*. Ankara: KASAUM.
- Bora, A. (2004). Kamusal Alan Sahiden "Kamusal" Mı? Özbek, M. (Editör), *Kamusal Alan*, İstanbul: Hil Yayınları, 529-538.
- Bozkurt, G. (1996). *Batı Hukukunun Türkiye'de Benimsenmesi, Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Resepsiyon Süreci (1839-1939)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Brownmiller, S. (1976). *Against Our Will: Men Women And Rape*. Harmonds Worth: Penguin.

Buharkent Belediyesi. 01.11.2020 tarihinde <http://www.buharkent.bel.tr/meclis-uyeleri/> adresinden alınmıştır.

Çaporol, B. (1982). *Kemalizm 'de ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını (1919- 1970)*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Carnaghan, E., ve Bahry, D. (1990). Political Attitudes And The Gender Gap İn The Ussr. *Comparative Politics*, 22/4: 379-399.

Cotter, D., Hermsen, J., Ovadia, S., and Vanneman, R., (2001). The Glass Ceiling Effect. *Theuniversity Of North Carolina Press Social Forces*, 80(2), 655- 682.

Cunbur, M., Engünün, İ., ve Özdemir, C. (1983). *Milli Mücadele 'de Türk Kadını*. Ankara: Türk Ticaret Bankası Yayınları.

Çağıl, N. (2014). Nisa Suresinde Kadının Değeri, Sosyal ve Hukuki Statüsü. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 1-16.

Çağlar, N. (2011). Kadının Siyasal Yaşama Katılımı ve Kota Uygulamaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3(4), 56-79.

Çaha, Ö. (1996). *Sivil Kadın*. Ankara:Vadi Yayınları.

Çakır, S. (1996). *Osmanlı Kadın Hareketi*. İstanbul:Metis Yayınları.

Çandarlıoğlu, G. (1966). Türk Toplumunda Kadın. *Hayat Tarih Mecmuası*, 1 (4), İstanbul.

Çemberci, B. (2019). Türk Mitolojisinde Anaerkillik, Kadın Şaman ve Dişi Ruhlar. *İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı*.

Çetin, H. (2003). Gelenek ve Değişim Arasında Kriz: Türk Modernleşmesi. *Doğu-Batı Dergisi*, (12), 11-40.

Çiftçi. O. (1982). Türk Kamu Yönetiminde Kadın Görevliler. *Türk Toplumunda Kadın. Ekin Yayınları ve Türk Sosyal Bilimler Derneği*, 221–252.

Dahl, R. (1963). *Modern Political Analysis*. New Jersey: Prentice-Hall.

- Dahlerup, D. (2010). *Increasing Womens Political Representation; New Trend In Gender Quotas*. Stockholm: International Idea Handbook Series.
- Dalkıranoglu, T., ve Cetinel, F.G. (2008). Konaklama İşletmelerinde Kadın ve Erkek Yöneticilerin Cinsiyet Ayrımcılığına Karşı Tutumlarının Karşılaştırılması. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (20), 277-297.
- Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye’de Aile ve Kadın. *Toplum ve Bilim*, 139-170.
- Dedeoğlu, S. (2009). Eşitlik mi Ayrıcalık mı? Türkiye’de Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı. *Çalışma ve Toplum*, (2), 41-55.
- Demir, F. (2008). Tarihsel Süreç İçinde Kadın Hakları ve Kadının Çalışma Hayatı İçindeki Yeri. *Tühis İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 21(4), 8-24.
- Demir, N. Ö. (1999). Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Feminizmi. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 2, 107-1/5.
- Demir, Z. (2002). *Siyasi Partilerin Kadın Politikalarına Karşı Kadınların Tutumu*. Yayımlanmış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Demirbilek, S. (2007). Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyolojik Açısından İncelenmesi. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 44(511), 12-27.
- Demirdağ, M. F. (2017). Ana Tanrıça İkonografisi ve Anaerkillik. *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1,6 – 18.
- Doğramacı, E. (1985). Cumhuriyet Döneminde Türk Kadını. *Erdem Dergisi*, 111 – 124.
- Doğramacı, E. (1989). *Türkiye’de Kadının Dünü ve Bugünü*. Ankara: Türkiye İş Bankası.
- Doğramacı, E. (1993). *Atatürk’ten Günümüze Sosyal Değişmede Türk Kadını*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Donuk, A. (1980). Çeşitli Toplumlarda ve Eski Türklerde Aile. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 33, 147-168.
- Dökmen, Z. Y. (2010). *Toplumsal Cinsiyet (Dokuzuncu Baskı)*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Durakbaşı, A. (2002). *Halide Edip-Türk Modernleşmesi ve Feminizm*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Dürbin, E. (2012). *Kadınların Siyasete İlgileri ve Katılım Düzeyleri: Uşak İli Örneği*. Yayımlanmış Yüksek Lisans, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.

Ecevit, Y. (2011). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Bakış., Ecevit, Y. ve Karkıner, N., (Editörler), *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi İçinde (2-30)* (Birinci Baskı). Eskişehir. Anadolu Üniversitesi Web-Ofset.

Efeler Belediyesi. 01.11.2020 tarihinde <https://www.efeler.bel.tr/kurumsal/meclis-uyelerimiz> adresinden alınmıştır.

Eken, H. (2006). Toplumsal Cinsiyet Olgusu Temelinde Mesleğe İlişkin Rol İle Aile İçi Rol Etkileşimi: Türk Silahlı Kuvvetlerindeki Kadın Subaylar. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1(15), 237-246.

Ergin, M. (1969). *Dede Korku Kitabı*. İstanbul: Milli Eğitim Yayınevi.

Erzeybek, B. (2015). *Anne Babaların Çocuklarını Yetiştirirken Benimsedikleri Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutumları*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Esen, M. ve Kaloğlu, N. (2018). Genel Yetkinlik İnancı Bağlamında Cam Tavan Sendromunun İncelenmesi: Politik Ve Siyasi Kariyer Sahibi Kadınlar Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 485-500.

Esen, Y. (2013). Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitiminde Toplumsal Cinsiyet Duyarlılığını Geliştirme Amaçlı Bir Çalışma. *Eğitim ve Bilim*, 38(169).

Eser, B. ve Dinç, M. (2007). Kadınların Siyasal Katılımını Artırmaya Yönelik Bir Yöntem Olarak Kota Uygulamaları. *Yerel Siyaset*, 2(9), 13-17.

Euronews, Kadın Milletvekili Oranında Türkiye 117'nci Sırada; Zirvede Ruanda ve Küba Var, 10 Mart 2020. 17.11.2020 tarihinde <https://tr.euronews.com/2020/03/10/kadin-milletvekili-oraninda-turkiye-117-nci-sirada-zirvede-ruanda-ve-kuba-var> adresinden alınmıştır.

Eyuboğlu, İ. Z. (1994). *Atatürk Devrimleri Işığında Laiklik*. Ankara: Say Dağıtım Ltd. Şti.

- Firestone, S. (1974). *The Dialectic of Sex: The case for feminist revolution*. New York: Morrow.
- Fleischer, C. (1996). *Tarihçi Mustafa Ali*. (Çeviren: Ortaç, A.), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Folke, O., and Rickne, J. (2016). The Glass Ceiling İn Politics: Formalization And Empirical Tests. *Comparative Political Studies*, 49(5), 567-599.
- Geçer H., Kartopu S., ve Hacıkeleşoğlu H. (2017). Toplumsal Cinsiyet ve Dindarlık: Üniversite Öğrencileri Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (56), 494-521.
- Genç, F. N., ve Erdoğan, Ü. (2013). *Yerel Demokrasi ve Kalkınma Bağlamında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: Aydın Örneği*. (167). Küreselleşme Yerelleşme Dikotomisinde Yerel ve Bölgesel Kalkınma Kamu Yönetimi Perspektifi. Ankara: Orion Kitabevi.
- Gençoğlu, F. (2018). *Siyaset Bilimine Giriş*. Ankara: Nobel
- Germencik Belediyesi. 01.11.2020 tarihinde <http://www.germencik.bel.tr/meclis-uyeleri> adresinden alınmıştır.
- Gimenez, M. E. (2009). *Çağdaş Feminist Kuramda Son Gelişmeler, Klasik Ve Çağdaş Sosyal Teoriye Giriş Eleştirel Bir Perspektif*. Berberoğlu, B. (Editör) İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Gökçe, M. (2008). Seyyahlara Göre 19. Yüzyıl Türkmenistan'ında Kadın. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Volume 1(4).
- Gökçe, M. (2017). *Türk Devlet Anlayışının Mitolojik Kökenleri*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Göksel, B. (1992). *Atatürk ve Kadın Hakları. Atatürkçü Düşünce*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Göksel, B. (1993). *Çağlar Boyunca Türk Kadını ve Atatürk*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Göle, N. (1998). *Modern Mahrem: Medeniyet ve Örtünme*. İstanbul: Metis Yayınları.

- Gömeç, S. (2010). Terken Unvanı Hakkında. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 107-114.
- Gönül, A. F. (2015). *Kadınların Siyasi Kariyerinde Cam Tavan*. Ankara: Pelin Matbaacılık.
- Güçlü, E. ve Tunç, S. (2012). Osmanlı Basın Hayatında Kadınlar Dünyası Dergisi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 155-176.
- Güldü, Ö., ve Kart, M. E. (2009). Toplumsal Cinsiyet Roller ve Siyasal Tutumlar: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*.
- Güleç, M. (2015). *Kadın Çalışanlarda Cam Tavan Sendromunun Örgütsel Vatandaşlığa Etkileri Kuşadası 4 ve 5 Yıldızlı Otel İşletmelerinde Bir Uygulama*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Günaydın, B. (2011). *Çocuklara Yönelik Programlarda Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Sunumu: Trt Çocuk ve Yumurcak Tv*. Yayımlanmış Uzmanlık Tezi, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Ankara.
- Güner, U. (2016). İşyerinde Açılmamak Tercih Değil Zorunluluk. 12.04.2019 tarihinde <http://www.kaosgl.org/sayfa.php?id=20869> adresinden alınmıştır.
- Güneş, F. (2017). Feminist Kuramda Ataerki Tartışmaları Üzerine Eleştirel Bir İnceleme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 27, Sayı: 2.
- Güneş, G. (2010). Türk Kadınının Muhtarlık ve Köy İhtiyar Heyetlerine Seçme Seçilme Hakkını Kazanması ve Türkiye'nin İlk Kadın Muhtarı Gül Esin (Hanım). *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 171 – 190.
- Güzel, M. Ş. (1985). *Tanzimattan Cumhuriyete Toplumsal Değişim ve Kadın*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Heywood, A. (2010). *Siyasi İdeolojiler*. (İkinci Baskı). İstanbul: Adres Yayınları.
- Howell, S.E. ve Day, C.L. (2000). Complexities Of The Gender Gap. *The Journal Of Politics*, 62/3: 858-874.
- Hürriyet, Baştan Hükümü Verilen Kadınlar, 15.02.2020 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/bastan-hukmu-verilen-kadinlar-ya-da-sucluluk-karinesi-sergisi-40337624> adresinden alınmıştır.

- Işık H. (2017). İlk Türk Devletlerinde Yönetimde Kadının Konumu Üzerine. *Research And Experience Journal (Rej)*. 2 (2).
- İçli, T. G. (1999). Cumhuriyet Döneminde Kadının Sosyal Konumu. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 15.
- İncirliova Belediyesi. 01.11.2020 tarihinde <https://incirliova.bel.tr/meclisuyeleri> adresinden alınmıştır.
- Kabaklı, L. (2003). *Türk Ailesinde Karar Mekanizmaları Ve Kadının Rolü*. Yayımlanmış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Kabaoğlu, S. Q. (2017). Toplumsal Cinsiyet ve Siyaset. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 368-371.
- KA-DER, (2002). *Kadın Siyasetçinin El Kitabı*. İstanbul: Acar Matbaacılık.
- KA-DER, (2006). *Cinsiyet Eşitliği Yolunda Yerel Politikalar Raporu* (Birinci Baskı). Ankara.
- Kalaycıoğlu, E. (1983). Karşılaştırmalı Siyasal Katılma Siyasal Eylemin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları*, No:10.
- Kalaycıoğlu, E. (1984). *Çağdaş Siyasal Bilim Teori Olgu ve Süreçler*, İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Kamışlı, E. (2018). *Toplumsal Cinsiyet Rollerini ve Aile İşlevselliğinin Problem Çözme Becerilerine Etkisi*, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kandiyoti, D. (2011). *Cariyeler, Bacılar ve Yurttaşlar Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kapani, M. (2009). *Politika Bilimine Giriş*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kaplan, L. (1998). *Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Karpat, K. H. (1967). *Türk Demokrasi Tarihi*. İstanbul: İstanbul Matbaası.

- Kaya, G. (2010). *Kadın Derneklerinin Kadın Siyasal Yaşama Etkisi, Ka-Der Örneği*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kaymaz, İ. Ş. (2010). Çağdaş Uygarlığın Mihenk Taşı: Türkiye’de Kadının Toplumsal Konumu. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 46, 333-366.
- Kılıç, Z. (2000). *Eşitlik İçin Kadın Politikaları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi Kader Yayınları.
- Kılıçaslan, C. S. ve Işık, T. (2016). *Toplumsal Cinsiyet ve Efsaneden Gerçeğe Türkiye’de Kadın*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kırkpınar, L. (2010). *Türkiye’de Toplumsal Değişme ve Kadın*. İzmir: Zeus Kitabevi.
- Kışlalı, A. T. (2006). *Siyasal Sistemler Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Kocatürk, U. (2007). *Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Konan, B. (2010). Türk Kadınının Siyasi Hakları Kazanma Süreci. *Politikada Kadın Dergisi*, 60 (1) 2011:157-174.
- Konda (2011). Siyasette Kadın Temsili Araştırması. 08.05.2020 tarihinde <http://Konda.com.Tr/Tr/Siyasettekadin-Temsili/> adresinden alınmıştır.
- Koray, M. (1992). Çalışma Yaşamında Kadın Gerçekleri. *Amme İdaresi Dergisi*, 25, 1.
- Koray, M. (2011). Avrupa Birliği ve Türkiye’de Cinsiyet Eşitliği Politikaları: Sol Feminist Bir Eleştiri. *Çalışma ve Toplum*, 2, 13-55.
- Köker, E. (2004). Saklı Konuşmalar. M. Özbek (Der.), içinde, *Kamusal Alan* İstanbul: Hil Yayınları, 539-550.
- Köksel, B. (2011). Orhon Yazıtlarında Kadın. *E-Journal Of New World Sciences Academy*, 6 (2).
- Ksgm, (2001). *Cedaw, Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve İhtiyari Protokol*. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayını.

- Ksgm, (2008). *Türkiye’de Kadının Durumu*. 18 Nisan 2019 tarihinde <https://Genderforum.Sabanciuniv.Edu/Sites/Genderforum.Sabanciuniv.Edu/Files/Headlines/Ksgm-Kdindurumu2008.Pdf> adresinden alınmıştır.
- Ksgm, (2008a). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği*. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayını.
- Ksgm, (2008b, Eylül). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı*. 8 Ocak 2019 tarihinde <https://www.bpwankara.org/cms-uploads/kadinin-statusu-gm-toplumsal-cinsiyet-esitligi-ulusal-eylem-planı.pdf> adresinden alınmıştır.
- Kunt, M., Faroqhi, S., Yurdaydın H. G. ve Ödekan, A. (1997). *Türkiye Tarihi*. İstanbul: Cem Yayınları.
- Kur’an-ı Kerim Meâl (2011). *Kur’an-ı Kerim Meâli*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 12. Baskı.
- Kuran, E. (1991). *Türkler Ailesinin Mahiyeti ve Tarihi Gelişmesi*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Kurnaz, Ş. (1997). *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1829-1923)*. İstanbul: Meb Yayınları.
- Kurşun, Ö. (2006). *İş Hukukunda Eşit Davranma İlkesi ve Cinsiyet Temelli Ayrımcılık*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Kurtuluş, E. (2019). *Kadın Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İle Toplumsal Cinsiyet Rolü Stresi ve Olumsuz Değerlendirme Korkusu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Kuşadası Belediyesi. 01.11.2020 tarihinde <https://www.kusadası.bel.tr/kurumsal/yoneticiler/meclis-uyeleri> adresinden alınmıştır.
- Lerner, G. (1989). *The Creation Of Patriarchy*. Oxford University Press: New York.
- Lim, Y.C. L. (1997). Capitalism, Imperialism And Patriarchy: The Dilemma Of Thirdworld Women Workers In Multinational Factorie In Visvanathan, *Naline (Etal)*. *The Women Gender And Development Reader*. The University Press Limited: Dhaka. 215-230.

- Listelist, Osmanlı'da Kadın Hareketleri ve İlk Feminist Örgüt, 04 Şubat 2019. 15.03.2020 tarihinde <https://listelist.com/osmanlida-kadin-hareketleri-feminist-orgut/> adresinden alınmıştır.
- Michel, A. (1993). *Feminizm*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Milbrath, L. W. (1965). *Political Participation*. Chicago: Rand McNally & Company.
- Milliyet, Seçme ve Seçilme Hakkı Nedir? Türkiye'de Kadınlara Seçme ve Seçilme Hakkı Ne Zaman Verilmiştir? 09.12.2020 tarihinde <https://www.milliyet.com.tr/pembenar/secme-ve-secilme-hakki-nedir-turkiyede-kadinlara-secme-ve-secilme-hakki-ne-zaman-verilmistir-6207180> adresinden alınmıştır.
- Minibaş, T. (1996). *Siyasal Partiler Yelpazesinde Kadının Konumu*. İstanbul: Say Yayınları
- Nalbant, F., ve Korkmaz, T. (2019). Feminist Teori Temelinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Türkiye Bağlamında Değerlendirilmesi. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 165-186.
- Nazilli Belediyesi. 01.11.2020 tarihinde <https://nazilli.bel.tr/profil-kategori/meclis-uyeleri> adresinden alınmıştır.
- Negiz, N. (2008). *Türkiye'de Yerel Siyasette Kadının Konumu: Siyasetçi Kadınlar Gözüyle Eleştirel Bir Değerlendirme*. İstanbul: Okutan Yayıncılık.
- Negiz, N. ve Üçer, N. (2012). Yerel Siyasette Seçil(E)Meyen Kadın: 2004- 2009 Mart Seçimleri Düzleminde Analitik Bir İnceleme. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 21/2.
- Nie, N. H., Verba, S., ve Converse, P. E. (1989). *Siyasal Katılma Kamuoyu ve Oy Verme Davranışları*, (Çeviren: Turan, İ. ve Karamustafaoğlu, T.), Ankara: Siyasi İlimler Türk Derneği Yayınları.
- Oy ve Ötesi, TÜİK Verileri, 05 Aralık 2018. 17.01.2020 tarihinde <https://oyveotesi.org/> adresinden alınmıştır.
- Özcan, A. (2012). *Toplumsal Cinsiyet Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rol Tutumlarına Etkisi*. Yayımlanmış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Özkan, A. (2010). *Siyasal İletişim*. İstanbul: Nesil Yayınları.

- Özkiraz, M. A., ve Arslanel N. (2011). İkinci Meşrutiyet Döneminde Kadın Olmak. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt 3, No 1.
- Özmen N. (2011). Sosyal Değişme, Kadın ve Din, Ali Coşkun İstanbul: Rağbet Yayınları. *İslâm Araştırmaları Dergisi*, 27 (2012), 163-178.
- Özmete, E., ve Zubaroğlu Yanardağ, M. (2016). Erkeklerin Bakış Açısıyla Toplumsal Cinsiyet Rollerini: Kadın ve Erkek Olmanın Değeri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(1), 91-107.
- Öztan, E. (2004). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikalar ve Olumlu Ayrımcılık. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 59(1), 203-235.
- Öztürk, A. Z. (2012). Uluslararası Siyasette ve Karar Alma Mekanizmalarında Kadın. *Esam Dergisi*, 3(2), 1-33.
- Öztürk, H. (2012). Üç Semavi Dinde Çoğuşlilik, *Saraybosna Uluslararası Kadın Konferansı*.
- Öztürk, M. Y. (2012). Ataerki: Bir Kavramın Yeniden İnşası “Eski” Ataerki’den Ataerkil Kapitalizme. *Eğitim Bilim Toplum*, 10 (38), 72-115.
- Özüerman, T. (1999). İslamiyet ve Kadın. 19.04.2019 tarihinde <http://kisi.deu.edu.tr/t.ozuerman/makale12.html> adresinden alınmıştır.
- Parlaktuna, İ. (2010). Türkiye’de Cinsiyete Dayalı Mesleki Ayrımcılığın Analizi. *Ege Akademik Bakış*, 10(4), 1217-1230.
- Pateman, C. (1993). *Kardeşlerarası Toplumsal Sözleşme*. J. Keane, (Der), Sivil Toplum ve Devlet, (Çeviren: Bora, A.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Peirce, L. P. (1998). *Harem-i Hümayun*. (Çeviren: Berktay, A.), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Pettman, J. J. (1996). *Worlding Women: A Feminist International Politics*. Londra: Routledge.
- Phillips, A. (2015). *Demokrasinin Cinsiyeti*. (Çeviren: Türker, A.), İstanbul: Metis Yayınları.

- Pyeatt, N., and Yanus, A. B. (2018). Increasing Women's Political Participation: The Role Of Women-Friendly Districts. Representation, 1-15. 11.06.2019 tarihinde <https://scihub.tw/10.1080/00344893.2018.1438306> adresinden alınmıştır.
- Rees, T. (1998). *Mainstreaming Equality in The European Union: Education. Training And Labour Market Policies*. London: Routledge.
- Russel, B. (2003). *Evlilik ve Ahlak*. (Çeviren: Gürol, E.), İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Sağ, V. (2001). Tarihsel Süreç İçerisinde Türk Kadını ve Atatürk. *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1), 9-23.
- Saim, H. (2004). *Kadının Gizli Dünyası*. İstanbul: Arion Yayınevi.
- Sancar, S. (2008). Siyasal Katılım. Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri. 11.03.2019 tarihinde <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/3667-turkiyede-toplumsal-cinsiyet-esitsizligi-sorunlar-ocelikler-ve-cozum-onerileri> adresinden alınmıştır.
- Sancar, S. (2009). *Erkeklik: İmkânsız İktidar*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Sarışahin, P. (2015). *Cinsiyet- Siyasal Katılım İlişkisi: Sdü Örnek Olayı*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Savcı, İ. (1999). Toplumsal Cinsiyet ve Teknoloji. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 54(1), 123-142.
- Say, G. (1999). *Siyasal Değişimde Kadın Boyutu*. İstanbul: Kurtiş Matbaacılık.
- Sayın, A. (2007). Kota El Kitabı, Geçici Özel Önlem Politikası: Kota. 14.05.2020 tarihinde <http://ka-der.org.tr/wp-content/uploads/2017/08/kota-el-kitabi.pdf> adresinden alınmıştır.
- Seçer, B. (2009). Kadınların Sendikalara Yönelik Tutumları ile Cinsiyet Ayrımcılığı Algılarının Sendika Üyesi Olma İsteğine Etkisi. *Çalışma ve Toplum Ekonomi ve Hukuk Dergisi*, 23, 7-60.
- Sevinç, N. (1987). *Eski Türklerde Kadın ve Aile*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.

- Sezen, B. (2008). *Örgütlerde Kadın Yöneticilerin Karşılaştıkları Cam Tavan Engeli: Orta ve Büyük Ölçekli Otel İşletmelerinde Bir Araştırma*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Sitembölükbaşı, Ş. (2007). Kadınların Siyasal Hayata Etkin Katılımının Bir Aracı Olarak Seçimlerde Kota Uygulamaları. 09.07.2020 tarihinde [Http://Dergipark.Ulakbim.Gov.Tr/Sduibfd/Article/Viewfile/5000122647/5000112952](http://Dergipark.Ulakbim.Gov.Tr/Sduibfd/Article/Viewfile/5000122647/5000112952) adresinden alınmıştır.
- Sitembölükbaşı, Ş. (2007). *Parti Seçmenlerinin Siyasal Yönelimlerine Etki Eden Sosyoekonomik Faktörler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Soylu, A. (2017). *Türkiye 'de Kadınların Siyasal Katılımı*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Soylu, H. B. (2019). *Türkiye 'de Feminizm Hareketi ve İslam 'ın Kadına Bakışı*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Sultana, A. ve Altay, S. (2019). Ataerkillik ve Kadının İkincilliği; Kuramsal Bir Analiz, *E-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, 417-427.
- Sultanhisar Belediyesi. 01.11.2020 tarihinde <https://www.sultanhisar.bel.tr/belediye-meclis-uyeleri.html> adresinden alınmıştır.
- Sumbas, A. (2015). Kadının Politik Temsil Meselesi Üzerine Bir Tartışma. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 53: 103-121.
- Sumbaş, A. (2017). Kadın ve Siyaset. 19.05.2020 tarihinde [Http://KaDer.Org.Tr/WpContent/Uploads/2019/08/Ka1d%C4%B1n-Ve-Siyaset_Siyaset-Sosyolojisi.Pdf](http://KaDer.Org.Tr/WpContent/Uploads/2019/08/Ka1d%C4%B1n-Ve-Siyaset_Siyaset-Sosyolojisi.Pdf) adresinden alınmıştır.
- Şeni, N. (1990). *19. Yüzyıl Sonu İstanbul Basınında Moda ve Kadın Kıyafetleri, Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye 'sinde Kadın*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- T.C. Çine Kaymakamlığı, Mahalle Muhtarları. 08.07.2020 tarihinde <http://www.cine.gov.tr/> adresinden alınmıştır.
- T.C. Didim Kaymakamlığı, Mahalle Muhtarları. 08.07.2020 tarihinde <http://www.didim.gov.tr/> adresinden alınmıştır.

- T.C. Efeler Kaymakamlığı, Mahalle Muhtarları. 08.07.2020 tarihinde
<http://www.efeler.gov.tr/> adresinden alınmıştır.
- T.C. Germencik Kaymakamlığı, Mahalle Muhtarları. 08.07.2020 tarihinde
<http://www.germencik.gov.tr/> adresinden alınmıştır.
- T.C. İncirliova Kaymakamlığı, Mahalle Muhtarları. 08.07.2020 tarihinde
<http://www.incirliova.gov.tr/> adresinden alınmıştır.
- T.C. Kuşadası Kaymakamlığı, Mahalle Muhtarları. 08.07.2020 tarihinde
<http://www.kusadası.gov.tr/> adresinden alınmıştır.
- T.C. Nazilli Kaymakamlığı, Mahalle Muhtarları. 08.07.2020 tarihinde
<http://www.nazilli.gov.tr/> adresinden alınmıştır.
- T.C. Yüksek Seçim Kurulu, 1 Kasım 2015 Milletvekili Kesin Aday Listesi. 10.01.2020 tarihinde
<https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Milletvekili/1Kasim2015/2015MVESKesinAdayListesi.pdf> adresinden alınmıştır.
- Tan, M., Ecevit, Y., Sancar Üşür, S. ve Acuner, S. (2008). Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri. 07.05.2020 tarihinde
<http://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/3667-turkiyede-toplumsal-cinsiyet-esitsizligi-sorunlar-oncelikler-vecozum-onerileri> adresinden alınmıştır.
- Taş G. (2016). Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri, *Akademik Hassasiyetler*, 3, 5.
- Taşçıoğlu, M. (1958). *Türk Osmanlı Cemiyetinde Kadının Sosyal Durumu ve Kadın Kıyafetleri*. Ankara: Akın Matbaası.
- Taşdelen, M. (2011). *Siyaset Sosyolojisi*. İstanbul: Kocav Yayınları.
- Taşkıran, T. (1973). *Cumhuriyet’in 50. Yılında Türk Kadın Hakları*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Tekeli, Ş. (1982). *Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Tekeli, Ş. (1993). *1980’ler Türkiye’sinde Kadınlar*, Ş. Tekeli (Yayına Hazırlayan), 1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar, İstanbul: İletişim Yayınları.

- Tekelioğlu, M., ve Örtlek, M. (2010). Türkiye’de Siyaset ve Kadın. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5, 278-287.
- Tellioğlu, İ. (2016). İslam Öncesi Türk Toplumunda Kadının Konumu Üzerine, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 55.
- Terkan, B. (2010). Siyasi Partilerin Kadına İlişkin Söylem ve Politikaları (AKP ve CHP Örneği). *Selçuk İletişim Dergisi*, Sayı 2.
- Tezel, S. (1983). *Atatürk ve Kadın Hakları*. Ankara: Atatürk ve Kadın Hakları: Kadın Dernekleri Federasyonu ve Gönüllü Kuruluşlar.
- Thomas, S. (1991). The Impact Of Women On State Legislative Policies. *Journal Of Politics*, 53- 4: 958-976.
- Timisi, N. ve Ağduk Gevrek, M. (2007). *1980’ler Türkiye’inde Feminist Hareket: Ankara Çevresi*. A. Bora ve A. Günal (Der), 90’larda Türkiye’de Feminizm, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Toprak, Z. (1992). *II. Meşrutiyet Döneminde Devlet, Aile ve Feminizm. Sosyokültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*. Ankara: T.C.Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Tuncer, H. (1989). Türk Kadınının Geçirdiği Evrimin Tarihçesi ve Bugünkü Durumu, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 16, 1989, S. 163-176.
- Turan, A. N. (1999). Bir Biyografi İnşa Denemesi: Kızlar Ağası Yusuf Ağa, İslamiyat. 18.02.2020 tarihinde https://www.academia.edu/29996953/Bir_Biyografi_%C4%B0n%C5%9Fa_Denemesi_K%C4%B1zlar_A%C4%9Fas%C4%B1_Yusuf_A%C4%9Fa_%C4%B0s1%C3%A2miyat_2_4_Ekim_Aral%C4%B1k_1999_s_145_162 adresinden alınmıştır.
- Turan, İ. (1986). *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*. İstanbul: Der Yayınları.
- Türel, N. ve Çağlar, N. (2010). Yerel Yönetimde Kadın Temsili Isparta İli Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 2, 1.
- Türk Tabipler Birliği Kadın Hekimlik ve Kadın Sağlığı Kolu. (2008). Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet, Kadın ve Sağlık Raporu. 14.01.2019 tarihinde Http://Www.Ttb.Org.Tr/Haberarsiv_Goster.Php?Guid=667233fa-9232-11e7-B66d-1540034f819c adresinden alınmıştır.

TÜSİAD ve KAGİDER (2008). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri. 10.11.2019 tarihinde [Http://Akgul.Bilkent.Edu.Tr/Tusiad/Kadınrapor.Pdf](http://Akgul.Bilkent.Edu.Tr/Tusiad/Kadınrapor.Pdf) adresinden alınmıştır.

TÜSİAD. (2000). *Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş*. İstanbul: Lebib Yalkın Yayınları.

Utma S. (2019). Kadına Yönelik Cinsiyet Ayrımcılığı ve Cam Tavan Sendromu. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 11,1.

Uysal, B. (1984). Siyasal Katılma ve Katılma Davranışı Üzerinde Ailenin Etkisi. *Amme İdaresi Dergisi*, 17(4), 109-134.

Ünal, M. A. (1988). *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*. Isparta: Kardelen Kitabevi.

Vargel Pehlivan, P. (2017). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kurumsal Yaklaşımlar: Bir Literatür Taraması. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 497-521.

Vatandaş, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Journal Of Economy Culture And Society*, 29-56.

Verloo, M. (2005). Displacement and Empowerment: Reflections On The Concept And Practice Of The Council Of Europe Approach To Gender Mainstreaming And Gender Equality. *Social Politics*, 12, 3, 344-365.

Vikipedi, Türkiye Genel Seçimleri. 10.07.2020 tarihinde

<https://tr.wikipedia.org/w/index.php?search=t%C3%BCrkiye+illere+g%C3%B6re+genel+se%C3%A7imleri&title=%C3%96zel:Ara&profile=advanced&fulltext=1&advancedSearch-current=%7B%7D&ns0=1> adresinden alınmıştır.

Vikipedi, Türkiye Yerel Seçimleri. 10.07.2020 tarihinde

<https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=%C3%96zel:Ara&search=t%C3%BCrkiye+illere+g%C3%B6re+yemel+se%C3%A7imleri&fulltext=1&ns0=1> adresinden alınmıştır.

Walby, S. (2005). Gender Mainstreaming: Productive Tensions İn Theory And Practice. *Social Politics*, 12, 3, 1-25.

- Wirth, L. (2001). *Breaking Through To Glass Ceiling Women In Management*. Geneva: International Labour Office.
- Yaman, Ö. M. (2012). Ataerki: Bir Kavramın Yeniden İnşası “Eski” Ataerki’den Ataerki Kapitalizme. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 10 (28), 72-115.
- Yaraman, A. (1999). *Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Yayla, Y. (1985). Osmanlı Devletinde Meşrutiyet Kavramı. *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*. İstanbul: İletişim Yayınlar.
- Yıldırım, İ.E., Ergut, Ö., ve Camkıran, C. (2017). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Konusundaki Farkındalığın Belirlenmesine Yönelik Akademisyenler Üzerine Bir Araştırma. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 37-46.
- Yıldız, B. G. (2008). *İşverenin Eşit İşlem Yapma Borcu* (Birinci Baskı). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Yıldız, Z. (2016). 13.-15. Yüzyıllarda Deşt-i Kıpçak Sahasını Ziyaret Eden Seyyahların Gözünden Türk İmgesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, S. (2018). Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Günlük Hayattaki Yansımaları: Çorum/Alaca Örneği. *İmgelem Dergisi*, 2(2), 55-76.
- Yılmaz, A. (2010). Osmanlı’dan Cumhuriyet’e: Kadın Kimliğinin Biçimlendirilmesi. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 9, 20.
- Yılmaz, M. ve Zoğal, Y. (2015). Kadının İşgücüne Katılımının Tarihsel Gelişimi ve Kadın İstihdamını Etkileyen Faktörler: Türkiye ve Avrupa Örneği. *Econ World Torino, İtalya*. 4-23.
- Yuna, M. L. (2014). İktidarın Şekillendirdiği Beden. 10.06.2020 tarihinde [Http://www.salom.com.tr/newsdetails.asp?id=89687](http://www.salom.com.tr/newsdetails.asp?id=89687) adresinden alınmıştır.

Zeyneloğlu, S. (2008). *Ankara'da Hemşirelik Öğrenimi Gören Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları*. Yayımlanmış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Zihnioğlu, Y. (2013). *Kadınsız İnkılap. Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası Kadın Birliği*. İstanbul: Metis Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Bade CEVİZ

Eğitim Durumu

Lisansüstü Öğrenimi: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü /
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi/ Yüksek Lisans

Lisans Öğrenimi: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi / İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi /
Kamu Yönetimi

Yayımlar

Hakemli, CEVİZ Bade, Toplumsal Cinsiyet Duyarlılığı Çerçevesinde Belediyeler, Söke
İşletme Fakültesi Priene Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, Haziran 2018.

Tarih 28.01.2021